

Złożenie pracy online:

2013-08-28 17:36:48

Kod pracy:

10395

Kod załącznika:

10396

Andrzej Liber
(nr albumu: 17731*Z/SUM)

Praca magisterska

Syntetyczna ocena zdolności kredytowej przedsiębiorstwa jako czynnik ograniczający ryzyko kredytowe na przykładzie wybranych banków

Synthetic evaluation of the company credit standing as a factor limiting credit risk - exemplified by selected banks

Wydział: Nauk Społecznych i Informatyki

Kierunek: Zarządzanie

Specjalność: zarządzanie w administracji publicznej

Promotor: dr Wiktor Patena

Nieodłącznym elementem każdej działalności, w tym również bankowej, jest ryzyko. W funkcjonowaniu banków szczególne znaczenie ma ryzyko kredytowe, które oznacza niebezpieczeństwo, iż kredytobiorca nie wywiąże się ze zobowiązań i warunków umowy, narażając kredytodawcę na powstanie straty finansowej i nieosiągnięcie zamierzonych zysków. Ryzyko to jest nie do uniknięcia, gdyż wynika ze specyfiki działalności bankowej. W konsekwencji może prowadzić do zmniejszenia potencjalnych zysków dla banku, utratę płynności, wiarygodności, zmniejszenia kapitału własnego oraz trudności finansowych. Dlatego też tak istotne jest stosowanie odpowiednich metod ograniczających skutki powstania ryzyka kredytowego. Niniejsza praca przedstawia wybrane metody ograniczania ryzyka bankowego. Stosowanie tych metod w decydującym stopniu wpływa na poziom ryzyka kredytowego oraz stanowi zabezpieczenie przed tzw. złymi kredytami, które w rezultacie zakończyć mogą się stratami poniesionymi przez bank. Szczególną uwagę poświęcono badaniu i ocenie zdolności kredytowej podmiotu gospodarczego, jako podstawowej metodzie minimalizacji ewentualnych negatywnych skutków polityki kredytowej prowadzonej przez banki. Badanie wiarygodności kredytowej ułatwia bankowi podjęcie decyzji o udzieleniu, bądź odmowie przyznania kredytu. Stosowane metody ograniczenia ryzyka kredytowego przedstawiono na przykładzie banków PKO BP oraz BPH SA. Analizie poddano ocenę zdolności kredytowej przedsiębiorstwa z branży usług transportowych. W wyniku przedstawionej analizy jednoznacznie stwierdzono, że badanie i ocena zdolności kredytowej przedsiębiorstw jest metodą ograniczania ryzyka kredytowego banku oraz minimalizacji skutków jego występowania.

Słowa kluczowe: ryzyko bankowe, ryzyko kredytowe, zdolność kredytowa, badanie zdolności kredytowej, metody minimalizacji ryzyka kredytowego, credit-scoring, analiza wskaźnikowa

Risk is an inherent element of each activity, including banking activity. Credit risk is of vital importance for the banks as it denotes the danger that the borrower will not fulfill their obligations and conditions of the contract, putting the creditor at the risk of contracting a financial loss and failing to obtain the intended profits. This risk is unavoidable, as it is closely tied to the specificity of banking activity. As a result, it may lead to decreasing profits expected by the bank, losing liquidity, credibility, decreasing own capital and creating financial difficulties. Therefore it is essential to use appropriate methods limiting the effects of the credit risk. This thesis presents selected methods of limiting banking risk. The use of these methods determines the level of credit risk and offers a security against the so-called bad loans which may bring losses for the bank. Special attention was paid to the examination and evaluation of credit standing of an economic entity as a basic method for minimizing possible negative consequences of credit policy run by the banks. The examination of credit rating facilitates the decision to grant or refuse the credit. The methods of limiting credit risk were presented on the example of PKO BP and BPH SA banks. The analysis covered the evaluation of the credit standing for a company offering transport services. The presented examination clearly shows that the examination and the evaluation of the company credit standing is a method of limiting credit risk and minimizing its effects.

Key words: banking risk, credit risk, credit standing, examination of credit standing, methods of minimizing credit risk, credit-scoring, ratio analysis

Spis treści

Spis treści	5
Wstęp	7
1 Ryzyko w działalności kredytowej banku	9
1.1 Pojęcie i istota ryzyka bankowego w działalności gospodarczej i bankowej	9
1.2 Klasyfikacja ryzyka bankowego	11
1.3 Ryzyko kredytowe jako podstawowe ryzyko ponoszone przez banki.....	18
1.3.1 Pojęcie i rodzaje ryzyk kredytowych.....	18
1.3.2 Źródła występowania ryzyka kredytowego	20
1.3.3 Następstwa występowania ryzyka kredytowego	23
2 Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku oraz sposoby jego minimalizacji.....	26
2.1 Pojęcie i funkcje zarządzania ryzykiem kredytowym.....	26
2.2 Elementy zarządzania ryzykiem kredytowym	29
2.3 Instrumenty i techniki minimalizujące ryzyko kredytowe	37
2.4 Regulacje ostrożnościowe jako formy ograniczania ryzyka bankowego.....	46
2.5 Tworzenie rezerw celowych w celu ograniczenia ryzyka.....	51
2.6 Monitoring portfela kredytowego jako narzędzie ograniczające ryzyko kredytowe	54
2.7 Prawne i materialne formy zabezpieczenia kredytów bankowych jako ochrona przed ryzykiem utraty aktywów	56
3 Ocena zdolności kredytowej podmiotów gospodarczych jako podstawowy sposób kontroli ryzyka kredytowego.....	69
3.1 Wniosek o kredyt i wstępna ocena kredytobiorcy	69
3.2 Analiza zdolności kredytowej przedsiębiorstwa	86
3.2.1 Analiza wskaźnikowa	88
3.2.1.1 Wskaźniki zyskowności (rentowności) przedsiębiorstwa.....	91
3.2.1.2 Wskaźniki płynności finansowej.....	93
3.2.1.3 Wskaźniki sprawności działania (wskaźniki efektywności operacyjnej)	97

3.2.1.4	Wskaźniki wiarygodności kredytowej (zadłużenia)	100
3.3	Syntetyczna ocena zdolności kredytowej przedsiębiorstwa i ryzyka kredytowego banku.....	105
3.3.1	Credit – scoring czyli punktowa ocena ryzyka kredytowego i jej charakterystyka.....	108
3.3.2	Analiza dyskryminacyjna jako metoda oceny ryzyka kredytowego.....	112
4	Analiza zdolności kredytowej przedsiębiorstwa P.P.H.U. „Rutkowski” w praktyce banku PKO BP i Banku BPH SA	115
4.1	Ogólna charakterystyka podmiotu badania.....	115
4.2	System oceny zdolności kredytowej firmy P.P.H.U. „Rutkowski” w banku PKO BP w Nowym Sączu	124
4.3	System oceny zdolności kredytowej firmy P.P.H.U. „Rutkowski” w banku BPH SA w Nowym Sączu	133
4.4	Decyzja kredytowa i syntetyczna ocena ryzyka kredytowego przedsiębiorstwa P.P.H.U. „Rutkowski” w wybranych bankach.....	144
	Zakończenie	149
	Bibliografia	151
	Spis tabel	156
	Spis rysunków	157

Wstęp

Ryzyko kredytowe jest nieodłączną cechą funkcjonowania banków. Głównym czynnikiem ryzyka są kredyty, które jednocześnie generują największe dochody. Spośród wielu zadań bankowych, kredytowanie jest nie tylko najważniejszą, ale i najtrudniejszą działalnością, gdzie ryzyka nie można uniknąć, ponieważ w momencie podejmowania decyzji bank nie dysponuje pełną, wiarygodną i pewną informacją. Nie zawsze można również trafnie przewidzieć dalszy rozwój wydarzeń i wykluczyć błędy w informacji i ich interpretacji.

W celu zminimalizowania ryzyka wykorzystuje się różnorodne metody, które redukują możliwość podjęcia błędnych decyzji, pozwalają na zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności banku. Ogromne znaczenie odgrywa tutaj prawidłowa analiza zdolności kredytowej, od której zakresu, szczegółowości i zastosowanych metod zależy bezpieczeństwo i powodzenie całego procesu kredytowania. Banki mają możliwość wyboru różnorodnych metod i technik, dzięki którym dbają o własne interesy, a zarazem przyczyniają się do bezpieczeństwa całego systemu bankowego. Wiarygodni i zdolni do spłaty zobowiązań wobec banku kredytobiorcy zmniejszają ryzyko towarzyszące udzielaniu kredytu. Badanie zdolności kredytowej i ocena ryzyka kredytowego pozwala więc w łatwy sposób na uzyskanie niezbędnych informacji dla banku i oszacowanie opłacalności kredytowania.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie metod minimalizacji ryzyka kredytowego ze szczególnym uwzględnieniem oceny zdolności i wiarygodności kredytowej przedsiębiorstw oraz porównanie metodyki tej oceny stosowanej w dwóch różnych bankach komercyjnych. Ukazuje ona sposób, w jaki analitycy kredytowi poznają przedsiębiorstwa, weryfikują ich zdolność kredytową oraz określają ryzyko kredytowe dla banku. Zastosowanie prezentowanych metod oceny zdolności kredytowej i ryzyka banku pokazano na przykładzie przedsiębiorstwa z branży usługowej, które stara się o kredyt inwestycyjny w banku PKO BP i BPH SA. Hipoteza badawcza zakłada, że istniejące różnice w metodach badania zdolności kredytowej, wynikające ze specyfiki działalności kredytowej różnych banków, mają wpływ na ocenę ryzyka kredytowego, a także na różną ocenę tego samego kredytobiorcy.

Praca zawiera cztery rozdziały, wstęp i zakończenie. W pierwszym rozdziale przedstawiono ogólne, teoretyczne zagadnienia dotyczące ryzyka bankowego, począwszy od jego interpretacji i rodzajów, a kończąc na źródłach i następstwach jego występowania. Szczególnie zwrócono uwagę na ryzyko kredytowe, jako podstawowe ryzyko ponoszone

przez banki. Celem tego rozdziału jest określenie roli, jaką odgrywa ono w funkcjonowaniu nie tylko banków, ale również całej gospodarki.

Druga część pracy dotyczy zarządzania ryzykiem kredytowym. Zaprezentowano w niej w szczegółowy sposób cały proces zarządzania oraz sposoby i techniki minimalizujące ryzyko wraz z ich obszerną charakterystyką. Zwrócono również uwagę na klasyfikację prawnych i materialnych form zabezpieczenia kredytu jako ochronę przed ryzykiem utraty aktywów przez bank.

Rozdział trzeci prezentuje metody oceny zdolności kredytowej podmiotów gospodarczych stosowane przez banki komercyjne jako podstawowy sposób ograniczenia ryzyka kredytowego. Wyszczególniono w nim wszystkie etapy badania zdolności kredytobiorcy, takie jak: wstępna ocena wniosku kredytowego, a w tym także analiza bilansu, rachunku zysków i strat, przepływu środków pieniężnych oraz biznesplanu, ocena ilościowa i jakościowa kredytobiorcy oraz syntetyczna ocena przedsiębiorstwa i ryzyka bankowego na podstawie metody punktowej.

Ostatni, czwarty rozdział pracy to studium przypadku, obrazujące praktyczną analizę zdolności kredytowej i ryzyka bankowego. Przedmiotem badawczym jest przedsiębiorstwo usługowe z branży transportowej, które stara się o kredyt inwestycyjny na rozbudowę firmy w dwóch bankach PKO BP oraz BPH SA. Przedstawione zostały tutaj wyniki analizy przeprowadzonej za pomocą metody punktowej, przygotowanej na podstawie bilansów i rachunków zysków i strat firmy w okresie badawczym 2011-2012. Podsumowaniem zebranych informacji jest syntetyczna ocena zdolności kredytowej analizowanego podmiotu gospodarczego oraz określenie rodzaju i grupy ryzyka kredytowego, mogącego mieć wpływ na spłatę zobowiązań wobec banku. Analizę przeprowadzono równoległe dla porównania w dwóch bankach: PKO BP i BPH SA.

Podczas pisania pracy wykorzystano informacje zawarte w literaturze przedmiotu, jak również materiały i zestawy procedur otrzymane z banków PKO BP i BPH SA w Nowym Sączu. Natomiast podczas sporządzania studium przypadku opierano się głównie na bilansach i sprawozdaniach finansowych z lat 2011-2012 udostępnionych przez firmę „RUTKOWSKI”.

1 Ryzyko w działalności kredytowej banku

1.1 Pojęcie i istota ryzyka bankowego w działalności gospodarczej i bankowej

Każda działalność ekonomiczna, zwłaszcza w gospodarce zorientowanej rynkowo, obarczona jest w mniejszym lub większym stopniu ryzykiem niepowodzenia. Ryzyko jest terminem bardzo często używanym, zarówno w języku potocznym, jak i w terminologii naukowej. Pochodzi od łacińskiego *risicare*, które oznacza „omijać coś” lub „odważyć się”. Pojęcie to ma charakter wieloaspektowy i wieloznaczeniowy. Zdefiniowanie ryzyka jest zadaniem trudnym, a podanie jednoznacznej, precyzyjnej definicji jest wręcz niemożliwe. Można je ogólnie scharakteryzować jako prawdopodobieństwo niepowodzenia naszych działań. Według słownika wyrazów obcych¹ ryzyko to możliwość zysków i strat towarzyszące jakiejś czynności, niebezpieczna próba, odważenie się na jakiś niebezpieczny krok, niebezpieczne przedsięwzięcie, którego wynik jest nieznanym lub niepewnym, możliwość, że coś się nie uda, a także stan, w którym rezultat osiągnięty w przyszłości jest nieznanym, ale można zidentyfikować jego przyszłe alternatywy, przy założeniu, że szanse wystąpienia innych możliwych rozwiązań są znane.

W polskiej literaturze naukowej z zakresu ekonomii i finansów można znaleźć liczne definicje ryzyka, m.in. w pracach: B. Gruszka i Z. Zawadzka², V. Jog i C. Suszyński³, K. i T. Jajuga⁴, C. Domański⁵. Wymienieni autorzy proponują następujące definicje ryzyka:

- ryzyko to zagrożenie nieosiągnięcia zamierzonych celów⁶;
- ryzyko charakteryzuje sytuację, w której przychody z tytułu danej inwestycji nie są z góry przewidziane, tym niemniej można określić zestaw alternatywnych wielkości tych przychodów oraz odpowiadające im prawdopodobieństwo ich uzyskania⁷,

¹ *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*; Wydawnictwo Naukowe PWN; Warszawa 2013 r.; str. 1252

² Gruszka B., Zawadzka Z.; *Ryzyko w działalności bankowej. Zabezpieczenia systemowe*; Szkoła Główna Handlowa; Warszawa 1992 r., str. 21

³ Jog V., Suszyński C.; *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*; Wydawnictwo CIM; Warszawa 2001 r.; str. 18

⁴ Jajuga K., Jajuga T.; *Inwestycje. Instrumenty finansowe, ryzyko finansowe, inżynieria finansowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002 r., str. 21

⁵ Domański C.; *Nieklasyczne metody oceny efektywności i ryzyka. Otwarte fundusze emerytalne*, PWE, Warszawa 2011 r.; str. 35

⁶ Gruszka B., Zawadzka Z.; *Ryzyko w działalności bankowej...*, *op. cit.*, str. 21

⁷ Jog V., Suszyński C.; *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*; *op. cit.*; str. 23

- ryzyko to możliwość poniesienia szkody lub straty, a także możliwość wystąpienia efektu działania niezgodnego z oczekiwaniami⁸.

Szerokie rozpowszechnienie ryzyka w różnych dyscyplinach naukowych, w polityce i języku potocznym sprawia, że pojęcie to jest różnie definiowane, ale łączy je element niepewności co do przyszłości. Stąd w szerokim ujęciu definiuje się ryzyko jako:

- niebezpieczeństwo błędnych rozstrzygnięć (decyzji),
- niebezpieczeństwo niepowodzenia działania,
- niebezpieczeństwo odchylenia od celu⁹.

Pojęcie ryzyka szczególnie mocno zaznacza się we wszelkiego typu działalności gospodarczej, gdzie zwykle podejmuje się decyzje w oparciu o niepełne informacje. Stąd umiejętność prawidłowej oceny ryzyka ma często decydujący wpływ na powodzenie danego przedsięwzięcia. Typowym przykładem instytucji na co dzień stykającej się z ryzykiem jest bank. Bank jest osobą prawną utworzoną zgodnie z przepisami ustaw, działającą na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym¹⁰. Bank działa w otoczeniu niepewnym, co powoduje, że trudno jest przewidzieć wynik finansowy. Jest narażony na wiele rodzajów ryzyka, którego stopień zależy przede wszystkim od struktury obu stron bilansu, czyli pasywów i aktywów. Ryzyko bankowe to także możliwość poniesienia strat w następstwie okoliczności i zdarzeń niezależnych od banku, których w momencie podejmowania decyzji nie można było przewidzieć¹¹. Nie da się wykluczyć błędów tkwiących w informacjach uzyskanych od klientów oraz w ich interpretacji. Wynika z tego, iż ryzyko jest nieodłącznym elementem działalności prowadzonej przez bank, co wiąże się ściśle z pełnioną przez niego funkcją pośrednika finansowego w gospodarce. Trzeba jednak przy tym zaznaczyć, że wszystkie działania, które podejmuje bank mają służyć ograniczeniu tego ryzyka¹². Dzięki nowoczesnej technice komputerowej bank próbuje ograniczać ryzyko tworząc skomplikowane modele badanej

⁸Jajuga K., Jajuga T.: *Inwestycje. Instrumenty finansowe, ryzyko finansowe...*, op. cit., str. 98–99.

⁹Jog V., Suszyński C.: *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*; op. cit., str. 18

¹⁰Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r.; *Prawo bankowe*; art. 2, Dziennik Ustaw z 2002 r. Nr 72 poz. 665

¹¹Jaworski W.L., Krzyżkiewicz Z., Puławski M., *Leksykon bankowo-gieldowy*, Wydawnictwo POLTEXT, Warszawa 1998 r., str. 534

¹²Rogowski W., Grzywacz J., *Ryzyko kredytowe – pojęcie oraz klasyfikacje*, „Bank i Kredyt”, październik 1999 r., str. 18

rzeczywistości, ale nigdy nie jest w stanie podać wszystkich możliwych parametrów początkowych¹³.

W działalności gospodarczej banku ryzyko można rozpatrywać w krótkim i długim okresie. W okresach dłuższych większa uwaga powinna być skupiona na zagrożeniach płynących z realizacji polityki makroekonomicznej Państwa. Ryzyko w okresach krótkich może być z kolei bardziej związane z sytuacją rynkową¹⁴. Decyzje gospodarcze są zazwyczaj podejmowane na podstawie niepełnych informacji o przyszłym toku wydarzeń. Stąd mogą one być nieoptymalne lub wręcz nietrafne i przynieść niższe od spodziewanych zyski, a nawet straty¹⁵.

1.2 Klasyfikacja ryzyka bankowego

Szeroka interpretacja ryzyka bankowego powoduje, że systematyzacja ryzyk bankowych powinna być dokonana na co najmniej kilku płaszczyznach. W literaturze nie ma jednolitej klasyfikacji ryzyka bankowego, ponieważ przy tak złożonej działalności prowadzonej obecnie przez banki, jest niezwykle trudno ją wypracować. Często banki same tworzą własne klasyfikacje, które najlepiej odpowiadają ich potrzebom zarządzania ryzykiem. Należy jednak podkreślić, że pod różnymi nazwami zaproponowanymi przez różnych autorów kryją się w zasadzie te same w swej istocie ryzyka, co wynika z faktu, że w pewnym sensie podział ryzyk jest sztuczny, gdyż poszczególne rodzaje ryzyk wzajemnie się przenikają, a przy tym oddziałują jednocześnie na siebie i niezwykle trudno jest przeprowadzić między nimi linię demarkacyjną¹⁶. Trudno jest wskazać choćby kilka jednoznacznie zdefiniowanych klasyfikacji ryzyka, gdyż według specjalistów w bankach występuje aż kilkanaście podstawowych ich typów. Poniżej zostanie zaprezentowane kilka spojrzeń na jego klasyfikację.

Podstawowy podział wyróżnia się dwa rodzaje ryzyka:

- **ryzyko stałe**, dotyczące całego systemu gospodarczego, np. wojna, inflacja itp.;

¹³Opolski K. (pod red.), *ABC bankowości*, Instytut Naukowo-Wydawniczy Olympos CE i RB, Warszawa 1998 r., str. 155

¹⁴Dębski W., *Ryzyko bankowe*, „Bank i Kredyt”, październik 1994 r., str. 33

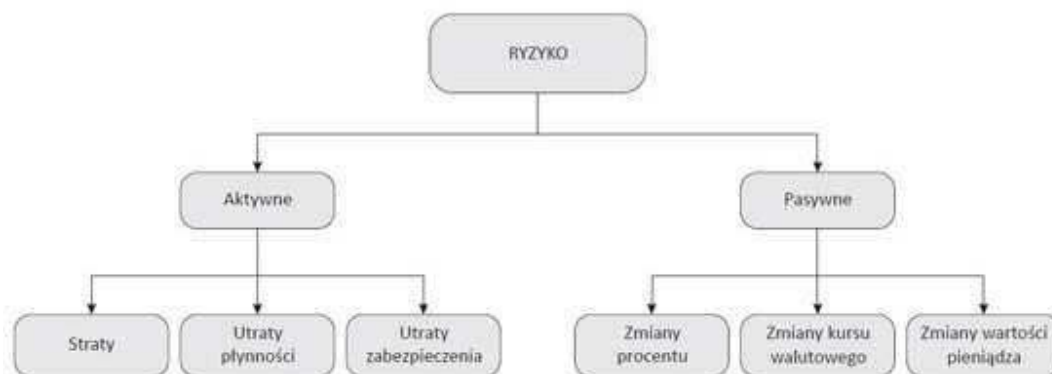
¹⁵Wierzbę R. (pod red.), *Studium bankowości. Tom I*, Gdańska Akademia Bankowa, Gdańsk 1998 r., str. 128

¹⁶Iwanicz-Drozdowska M., Nowak A., *Ryzyko bankowe*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2002, str.14

- **ryzyko zmienne**, które dotyczy poszczególnych podmiotów gospodarczych, między innymi: przedsiębiorstw, banków, np. strajki, procesy sądowe itp.¹⁷.

Rozszerzoną wersję powyższej klasyfikacji przedstawia profesor W. L. Jaworski, który wyróżnia dwa rodzaje ryzyka podejmowanego przez bank przy udzielaniu kredytu: aktywne i pasywne. Ryzyko pasywne jest w dużym stopniu niezależne od banku i w większości przypadków może być przez bank skompensowane, można tu mówić niejako o implikacji rynkowej w ryzyku kredytowym. Natomiast ryzyko aktywne wynika z niepewności, czy przyszły kredytobiorca jest potencjalnie zdolny do spłaty kredytu wraz z procentami¹⁸. Rodzaje ryzyka podejmowane przez bank przy udzielaniu kredytu przedstawia poniższy rysunek.

Rysunek 1. Rodzaje ryzyka podejmowanego przez bank przy udzielaniu kredytu

Źródło: Jaworski W.L., Krzyżkiewicz Z., Kosiński B.; *Banki. Rynek, operacje, polityka*; Wydawnictwo POLTEXT Warszawa 2000 r., str. 242.

¹⁷Skov N.A., *Finanse i zarządzanie*, Placet, Warszawa 1991 r., str. 115

¹⁸Jaworski W.L., Krzyżkiewicz Z., Kosiński B.; *Banki. Rynek, operacje, polityka*; Wydawnictwo POLTEXT; Warszawa 2000 r., str. 242

Szeroką klasyfikację ryzyka bankowego proponuje G. Borys w swoim dziele „Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku”¹⁹. Jeżeli pojęciem ryzyka obejmuje się odchylenie od ustalonej wielkości docelowej, wówczas można sklasyfikować ryzyka według tego, w jakim horyzoncie planistycznym zostały ustalone te wielkości docelowe. Ogólnie należy rozróżnić planowanie operacyjne i strategiczne. Autorka opiera systematykę ryzyka bankowego na podziale na ryzyko²⁰:

- **ryzyko strategiczne**, które ma swoją przyczynę w decyzjach strategicznych,
- **ryzyko operacyjne**, wynikające z decyzji operacyjnych.

Ryzyka strategiczne, czyli dotyczące sfery zarządzania i przedsiębiorstwa jako całości, dzielimy na:

- ✓ **ryzyko właściciela**, związane z decyzjami właściciela (współwłaścicieli) banku dotyczącymi wielkości kapitału własnego; ryzyko to niesie dla banku niebezpieczeństwo, że „dawcy” kapitału własnego albo nie są w stanie, albo nie są jeszcze gotowi do zaoferowania kapitału własnego na odpowiednim poziomie;
- ✓ **ryzyko zarządu**, związane z decyzjami kadry zarządzającej w sferze zarządzania strategicznego bankiem; ryzyko to ma bardzo rozbudowaną strukturę wewnętrzną, dotyczy bowiem wielu różnorodnych problemów, np. organizacji, systemów planowania i kontroli, wielkości przedsiębiorstwa bankowego i jego powiązań kapitałowych, strategii planowania handlowego, technologii²¹.

Ryzyka operacyjne natomiast można podzielić na:

- ✓ **ryzyko finansowe**, obejmujące *ryzyko strat* i *ryzyko cenowe*;
- ✓ **ryzyko przedsiębiorstwa bankowego**, do którego zalicza się *ryzyko realizacyjne* i *ryzyko kosztowe*.

Ryzyko strat dotyczy zarówno ostatecznych, jak i częściowych strat związanych z odsetkami i spłatami w ramach uzgodnionych warunków odstąpienia kapitału. W ramach tego ryzyka występują m.in. ryzyko kredytowe, depozytowe.

¹⁹ Borys G.; *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku*; Wydawnictwo Naukowe PWN; Warszawa-Wrocław 1996 r.; str. 15

²⁰ Tamże; str. 15

²¹ Tamże; str. 17

Ryzyka cenowe obejmują trzy grupy ryzyk:

1. ryzyka zmian stopy procentowej,
2. ryzyka związane z wymianą walut
3. inne ryzyka cenowe, np. ryzyko akcji, opcji czy ryzyka w transakcjach metalami szlachetnymi²².

Ryzyka związane z funkcjonowaniem przedsiębiorstwa bankowego G. Borys dzieli na:

- ✓ **ryzyko realizacyjne** (eksploatacyjne), powstałe w wyniku błędów lub deficytów kadrowych oraz środków rzeczowych; obejmujące:
 - *ryzyko o charakterze osobowym,*
 - *ryzyko techniczno-technologiczne,*
 - *ryzyko organizacyjne.*
- ✓ **ryzyko kosztowe**, wynikające z kosztów użycia w banku środków rzeczowych (technicznych) oraz kosztów kadr i personelu; obejmujące:
 - *ryzyko redukcji kosztów*, jako reakcja banku na oczekiwany spadek dochodów banku,
 - *ryzyko zwiększania kosztów.*

G. Borys przedstawia również inny podział ryzyka z punktu widzenia jego skutków, wyróżniając:

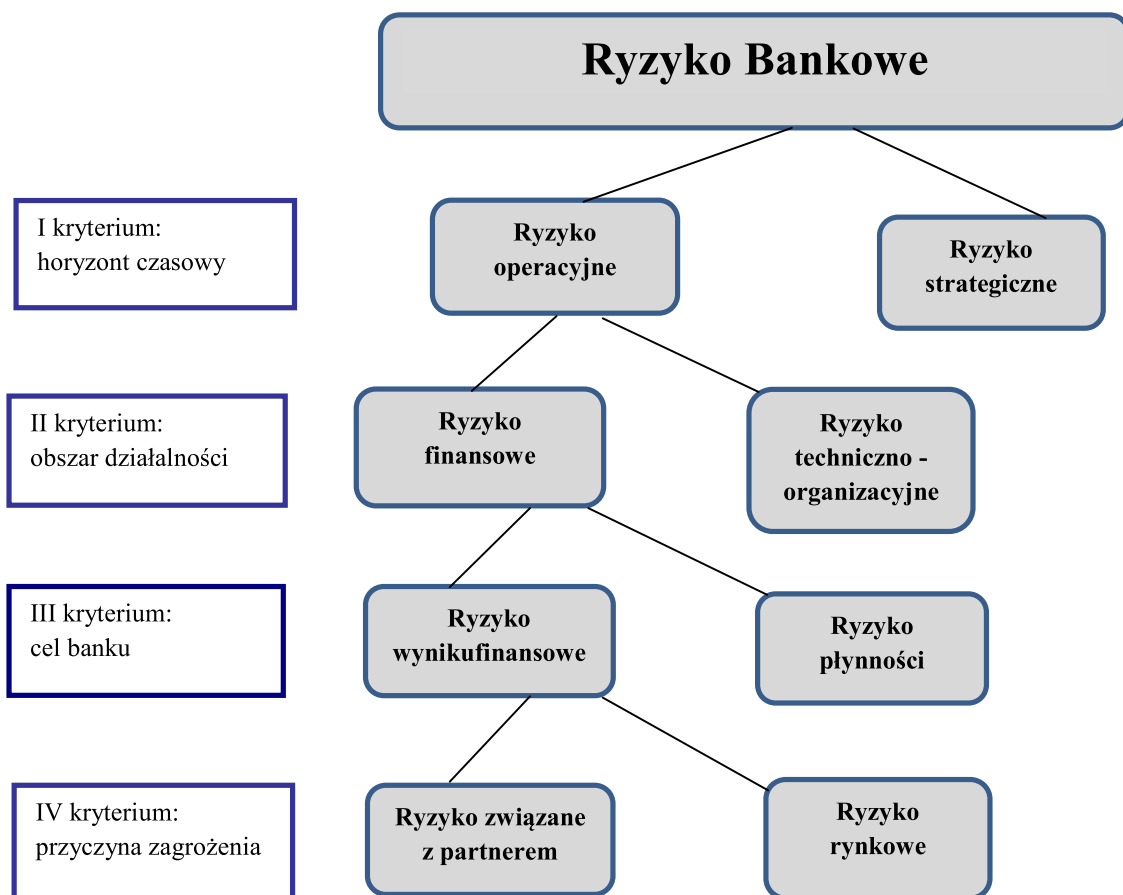
- **ryzyko wynikowe**, rozumiane jako zagrożenie wykazania straty z działalności bankowej,
- **ryzyko płynności** (wypłacalności), rozumiane jako niemożność wywiązania się ze swoich zobowiązań w terminie; obejmujące:
 - *ryzyko aktywne*, występujące w sytuacji, gdy mające wcześniej nastąpić wpłaty nie nastąpiły lub przyznane linie kredytowe zostały nadmiernie wykorzystane,

²² Tamże; str. 17

- o *ryzyko pasywne*, występujące w przypadku przedterminowego wycofania wkładów przez deponentów lub wypowiedzenia przez wierzycieli kredytów²³.

Jedną z najbardziej przejrzystych i wyczerpujących klasyfikacji ryzyk bankowych zaprezentowała inna znana autorka Z. Zawadzka²⁴. Jej czterokryterialną klasyfikację ryzyka bankowego przedstawia rysunek numer 2.

Rysunek 2. Czterokryterialna klasyfikacja ryzyka bankowego

Źródło: Zawadzka Z., *Zarządzanie ryzykiem w banku komercyjnym*, POLTEXT, Warszawa 2000, str.13

²³Tamże; str. 18

²⁴Zawadzka Z., *Zarządzanie ryzykiem w banku komercyjnym*, Wydawnictwo POLTEXT, Warszawa 2000 r., str. 13

Funkcje podstawowego kryterium podziału stanowi horyzont czasowy, co pozwala wyróżnić następujące typy ryzyk:

1. **ryzyko strategiczne**, związane z długookresową zdolnością konkurencyjną banku; wpływ na niego mają przede wszystkim właściciele banku, skład zarządu oraz struktura akcjonariatu, bowiem to właśnie oni podejmują decyzje odnośnie wyboru obszarów działania, struktury organizacyjnej, systemu planowania i kontroli, systemu elektronicznego przetwarzania danych, czy też udziałów w innych firmach, natomiast akcjonariusze dodatkowo mogą ograniczyć stopień wyposażenia banku w kapitał, co oczywiście rzutuje na sposób jego funkcjonowania,
2. **ryzyko bieżące**, które wynika z działań podejmowanych w ramach bieżącej działalności na polu techniczno-organizacyjnym, bądź na gruncie finansowym²⁵; dzielimy je na:
 - a. **ryzyko płynności**, z którym mamy do czynienia wówczas, gdy bank stoi przed niebezpieczeństwem przejściowej lub całkowitej utraty zdolności do regulowania bieżących zobowiązań. Ryzyko płynności występuje na skutek zakłóceń w procesie transformacji terminów. Najczęstszą przyczyną wystąpienia braku płynności jest niespłacanie w ustalonym terminie rat kredytu lub gwałtowne wycofywanie lokat przez deponentów, przekraczające posiadane przez dany bank rezerwy i możliwości zasilenia się kredytem w banku centralnym²⁶. Wrażliwość banku na tego typu sytuacje zależy w zasadniczym stopniu od wysokości posiadanego kapitału własnego i rezerw.
 - b. **ryzyko wyniku finansowego**, czyli niebezpieczeństwo niezrealizowania założonego wyniku finansowego, bądź też z drugiej strony skutek zmian takich parametrów rynkowych jak stopy procentowe, kursy walut, ceny metali szlachetnych i kursy akcji, które oddziałują bezpośrednio lub pośrednio (poprzez zmianę wartości instrumentów pochodnych, w które zaangażowany jest bank) na wynik finansowy banku. Na ryzyko wyniku składa się:
 - i. **ryzyko związane z partnerem transakcji** - efekt nie wywiązywania się partnera transakcji ze swoich obowiązków. Najbardziej charakterystyczną formą ryzyka związanego z partnerem transakcji jest **ryzyko kredytowe**,

²⁵ Tamże, str. 13

²⁶ Wierzbą R.(pod red.), *Studium bankowości ... op. cit.*, str. 128

które występuje wówczas, gdy kredytobiorca nie jest zdolny lub nie chce spłacić w terminie całości lub części rat kapitałowych wraz z odsetkami, prowizjami od udzielonego kredytu, a także wszelkimi innymi opłatami wynikającymi z zawartej transakcji kredytowej;

ii. **ryzyko rynkowe**, zwane także **cenowym**, do którego zalicza się :

- *ryzyko kraju* - kontrahent zagraniczny nie może lub prawdopodobnie nie będzie w stanie zrealizować w przyszłości podjętego wcześniej zobowiązania. Powody mogą tu być liczne, między innymi: wojny, rewolucje, przewroty, katastrofy, klęski żywiołowe²⁷,
- *ryzyko stopy procentowej*²⁸, które związane jest z wrażliwością różnych pozycji bilansu (zarówno tych o zmiennym, jak i stałym oprocentowaniu) na rynkową stopę procentową. Ryzyko to oznacza niebezpieczeństwo, że zmiany rynkowej stopy procentowej wpłyną negatywnie na sytuację finansową banku,
- *ryzyko walutowe* - niebezpieczeństwo pogorszenia się sytuacji finansowej banku na skutek niekorzystnych zmian kursu walutowego²⁹,
- *ryzyko w obrocie papierami wartościowymi* - ponoszą je banki, które nabywają na własny rachunek papiery wartościowe innych podmiotów. Bank poniesie straty, gdy posiada akcje firm, których kurs giełdowy uległ obniżeniu; jeszcze większa strata grozi, gdy firma zbankrutuje. Jednak najczęściej banki wykonują zlecenia klientów, czyli pośredniczą w zakupie i sprzedaży papierów wartościowych; wówczas ryzyko ponosi nie bank, a klient³⁰.

²⁷Lewandowski D.; *Analiza ryzyka walutowego*; Centrum Edukacji i Rozwoju Biznesu Olympus, Warszawa 1995 r., str. 107

²⁸Szambelańczyk J. (pod red.); *Zarządzanie bankiem spółdzielczym*; Wydawnictwo WSB Poznań, Poznań 1997 r.; str. 130

²⁹Jaworski W.L. (pod red.), *Współczesny bank*; Wydawnictwo POLTEXT; Warszawa 1998 r.; str. 312

³⁰Krzyżkiewicz Z., *Podręcznik do nauki bankowości*, Biblioteka Menadżera i Bankowca, Warszawa 1994 r., str. 25

Reasumując powyższą klasyfikację można stwierdzić, że wszystkie typy wymienionego ryzyka są ze sobą istotnie powiązane, a dokonany podział ma jedynie umowny charakter. Ryzyko w działalności bankowej istnieje w obszarze działania związanym z polityką banku oraz w zewnętrznym i wewnętrznym obszarze świadczenia usług. Czynniki zewnętrzne w dużym stopniu związane są z sytuacją makroekonomiczną całej gospodarki, która jest uzależniona od prowadzonej polityki ekonomicznej³¹. Ryzyko zewnętrznego obszaru świadczenia usług to obszar finansów związany z płynnością i można go podzielić na ryzyko płynności i ryzyko wyniku finansowego. Suma tych ryzyk może mieć wpływ zagrażający egzystencji banku. Natomiast ryzyko wewnętrznego obszaru świadczenia usług (obszar techniczno-organizacyjny) jest rezultatem wykorzystywania niemonetarnych czynników produkcji i ma podstawy personalne, rzeczowo-techniczne wynikające ze struktury organizacyjnej. Jego przyczynami mogą być również działania przestępcze i siła wyższa³².

1.3 Ryzyko kredytowe jako podstawowe ryzyko ponoszone przez banki

1.3.1 Pojęcie i rodzaje ryzyk kredytowych

Bank, udzielając kredytu, podejmuje ryzyko kredytowe. Warto zauważyć, że powstanie zaangażowania kredytowego generującego ryzyko jest immanentną cechą operacji kredytowych banku, ponieważ ich sens zawiera się w dostarczaniu produktu bankowego (kredytu) klientowi bez dokonania przez niego natychmiastowej zapłaty³³. W polityce zarządzania ryzykiem w bankach dominują klasyfikacje, w których ryzyko kredytowe traktowane jest jako podstawowe ryzyko banku, stanowiące według ocen od 60 % do nawet 90 % ryzyka całkowitego. Ryzyko kredytowe uważane jest więc za podstawowy rodzaj ryzyka bankowego i leasingowego, ponieważ jego skutki często są przyczyną niewypłacalności instytucji finansowych. Gdy klienci zaciągający kredyty nie przekazują na rzecz banku części lub całości płatności kapitałowych

³¹Dębski W., *Ryzyko bankowe; op. cit.*, str. 33

³²Büschgen H.E., *Przedsiębiorstwo bankowe. Tom I*; Wydawnictwo POLTEXT; Warszawa 1997 r., str. 194

³³Jajuga K.(pod red.); *Zarządzanie ryzykiem*; Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007 r., str. 203

i odsetkowych, wtedy powstają tzw. złe kredyty. Powodują one zmniejszenie bazy kapitałowej banku oraz spadek zaufania społeczeństwa do systemu bankowego³⁴.

Mianem **ryzyka kredytowego** określa się ryzyko poniesienia straty na skutek słabej kondycji finansowej klienta banku. Ogólnie mówiąc jest to ryzyko polegające na tym, że klient nie będzie w stanie zapewnić wymaganych środków pieniężnych do przeprowadzenia transakcji, zwykle z powodu bankructwa lub problemów z płynnością finansową³⁵.

Ryzyko kredytowe dotyczy wszystkich aktywów bilansowych, do których bank ma tytuł prawny, oraz pozycji pozabilansowych, zarówno udzielanych jak i otrzymanych. Ryzyko kredytowe obejmuje następujący zakres działalności banku:

- udzielane kredyty,
- przyznane, a nie pobrane kredyty,
- gwarancje i akcepty bankowe,
- akredytywy,
- lokaty międzybankowe,
- instrumenty rynku kapitałowego³⁶.

W literaturze przedmiotu istnieje wiele definicji ryzyka kredytowego różniących się zawartością pojęciową tego zjawiska, rozpatrywaną w aspekcie³⁷:

- **przedmiotowym**, gdzie udostępniana przez bank wartość może wystąpić nie tylko w postaci pieniądza (kredyt pieniężny), ale także towaru (factoring, leasing) lub zdolności kredytowej (kredyt awalizowany), a proces udostępniania tej wartości może odbywać się na różnych rynkach finansowych;
- **podmiotowym**; rozróżniamy tu dwa rodzaje ryzyka:
 - *ryzyko „pojedynczego” kredytu* – ryzyko z umowy kredytowej z jednym kredytodawcą; pojedyncze ryzyko zależy od wysokości możliwej straty i prawdopodobieństwa jej wystąpienia,

³⁴Iwanicz-Drozdowska M., Nowak A., *Ryzyko bankowe; op. cit.*, str. 25

³⁵Mayland P.F.; *Ocena i kontrola ryzyka kredytowego bankowych usług operacyjnych*; Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998 r.; str.10

³⁶Jaworski W.L. (pod red.), *Współczesny Bank; op. cit.*, str. 367.

³⁷Borys G.; *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku; op. cit.*; str. 22

- *ryzyko „łączne”* z działalności kredytowej banku, które zależne jest od wysokości pojedynczych kredytów, prawdopodobieństwa ich niespłacenia i współzależności między nimi³⁸,
- **czasowym**; ryzyko kredytowe w tym kontekście to zjawisko niewywiązywania się ze spłaty zobowiązań lub zjawisko opóźnień w spłacie tych zobowiązań, a także brak pewności, że kredyt zostanie rzeczywiście spłacony w ustalonym terminie wraz z należnymi bankowi odsetkami³⁹,
- **przyczynowo- skutkowym**; uwzględniając ten aspekt dzielimy ryzyko kredytowe uwzględniając przyczyny jego powstania na:
 - *ryzyko będące skutkiem własnych decyzji banku*,
 - *ryzyko będące skutkiem działania czynników zewnętrznych*⁴⁰.

1.3.2 Źródła występowania ryzyka kredytowego

Źródła ryzyka kredytowego tkwią przede wszystkim w błędach polityki kredytowej banku. Niejednokrotnie należy ich także szukać poza instytucją bankową, gdyż mogą je wywołać także czynniki zewnętrzne, jak np. ogólna sytuacja polityczno - gospodarcza kraju, czy utrata zaufania przez bank z powodu różnych przyczyn. Skutkiem takiej sytuacji jest pogorszenie efektywności ekonomicznej, a w skrajnych przypadkach trwała utrata płynności, gdy bank nie może uzyskać środków w banku centralnym, ani na rynkach: pieniężnym i międzybankowym, co w prostej drodze prowadzi do upadłości banku. Zła polityka kredytowa banku może doprowadzić do stanu, w którym zostanie zachwiana jego płynność, co z kolei może doprowadzić do sytuacji, w której bank będzie musiał pozyskać drogie środki z zewnątrz. Dlatego bank musi bardzo rzetelnie oceniać każdy pojedynczy wniosek kredytowy przez pryzmat własnej polityki kredytowej (tak pod względem oceny zdolności kredytowej klienta, jak i pod względem zabezpieczenia kredytu).

³⁸Gruszka B., Zawadzka Z.; *Ryzyko w działalności bankowej*; op. cit.; str. 20

³⁹Rajczyk M.; *Interesy jednostek gospodarczych w bankach komercyjnych. Uwarunkowania-usługi-kalkulacje*; Wydawnictwo CHW Comfort; Katowice 1993 r.; str. 29

⁴⁰Wakuliński M.; *Ryzyko kredytowe*; „Gazeta Bankowa” Nr 5; 1994 r.; str. 29

B. Gruszka i Z. Zawadzka klasyfikują ryzyko kredytowe stosownie do podmiotu. Podział ten obejmuje:

a. **ryzyko indywidualne lub jednostkowe** – wynikające z pojedynczej umowy kredytowej, z którego można wyodrębnić kolejne człony:

- *ryzyko niewypłacalności (spłaty)* – związane z zagrożeniem niespłacenia długu kredytowego (rat kapitałowych, prowizji, opłat, odsetek) w całości lub części, a więc bezpośrednio uszczerbku w dochodach banku,
- *ryzyko terminu*, jest konsekwencją wystąpienia opóźnień w terminie spłaty owych elementów długu kredytowego; co prawda kredytobiorca może uregulować swe zobowiązania w całości, lecz czyni to po czasie, który określa umowa kredytowa i w ten sposób przysparza strat bankowi,
- *ryzyko zabezpieczenia*, ma swoje źródła w niedostatkach legislacyjnych zawieranych umów w tym zakresie, względnie spadku realnej wartości tych zabezpieczeń,
- *ryzyko wartości pieniądza*, wywodzi się z zagrożeń inflacyjnych (rzadziej deflacyjnych), tj. spadku realnej wartości roszczeń kredytowych na skutek tendencji inflacyjnych,

b. **ryzyko portfelowe lub ogólne** – łączne, zagregowane ryzyka indywidualne, obejmujące cały portfel kredytowy⁴¹.

W literaturze przedmiotu wskazuje się również na następujące źródła zagrożenia ryzykiem kredytowym:

- *deregulacja i liberalizacja systemów bankowych* - związana jest z dużą swobodą pracowników pionów kredytowych banków, którzy podejmują samodzielne decyzje o kredytowaniu i to właśnie m. in. może powodować zwiększenie potencjalnego ryzyka kredytowego banku,

⁴¹Gruszka B.; Zawadzka Z.; *Ryzyko w działalności bankowej*, op. cit., str. 21

- *polityka kredytowa* – aby nie była zagrożeniem dla banku musi być spójna, precyzyjna, szczegółowa, sformalizowana, podporządkowana ogólnej polityce finansowej banku, a kryteria dopuszczalnego ryzyka kredytowego muszą być w niej rygorystycznie określone,
- *kultura kredytowa* – obejmuje sumę wartości, wzorów myślowych i tradycyjnych norm zachowań podzielanych wspólnie przez zarząd i pracowników banku i znajdujących odzwierciedlenie w działalności kredytowej, ale jeśli nie jest zgodna z założeniami polityki kredytowej może doprowadzić do wzrostu ryzyka,
- *informacja, dokumentacja i nowoczesne techniki informatyczne* – istotne jest, aby informacja o kredytobiorcy i zabezpieczeniach kredytowych była aktualna, dokładna, pełna, jednoznaczna i wiarygodna, natomiast dokumenty i dane banku były maksymalnie zabezpieczone przed zniszczeniem i nielegalnym dostępem do informacji,
- *innowacje na rynku kredytowym* – polegają zarówno na doskonaleniu i wprowadzaniu nowych instrumentów finansowych, zmian w strukturach organizacyjnych banku, a także nowoczesnej techniki oraz informatyzacji i mogą być źródłem upadku banku,
- *uwarunkowania ekologiczne w procesach kredytowania* – potencjalnym źródłem ryzyka kredytowego mogą być takie uwarunkowania ekologiczne, jak: nieuwzględnienie przez inwestora zabezpieczeń i procedur ekologicznych wymaganych dla uruchomienia skredytowanej inwestycji, zaostrenie przepisów prawnych związanych z ochroną środowiska, ujawnienie nowych wyników badań istotnych dla ochrony środowiska,
- *rachunkowość portfela kredytowego* – zgodnie z tą zasadą rachunkowość ma przedstawiać wierny obraz sytuacji finansowej banku i w związku z tym wszędzie tam, gdzie przejawia się ryzyko, bądź dane charakteryzujące istotny stopień niepewności, wielkości te należy ujmować i wykazywać na poziomie minimalnym, a to z kolei pozwala na pełną identyfikację ryzyka⁴².

⁴²Borys G.; *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku; op. cit.* ; str. 27

W działalności ekonomicznej, a zwłaszcza w działalności bankowej nie można uniknąć ryzyka, gdyż w momencie podejmowania decyzji nie dysponuje się pełną informacją i nie zawsze można trafnie przewidzieć dalszy rozwój wydarzeń. Nie można też wykluczyć nieświadomych i świadomych zafałszowań w informacjach oraz ich interpretacji. W związku z tym decyzje podejmowane na podstawie dostępnych informacji mogą być nieoptymalne. Rozmiary ryzyka występującego w działalności bankowej są uzależnione od wielu wzajemnie na siebie oddziałujących czynników, z których duża część ma charakter zewnętrzny, niezależny od banku, np. czynniki makroekonomiczne (np. polityka gospodarcza państwa, zadłużenie budżetu, stopa inflacji, polityka banku centralnego), czynniki społeczne (np. zachowania klientów banku, skłonność do oszczędzania), czynniki polityczne, czynniki demograficzne (np. struktura ludności, stopa bezrobocia), czynniki techniczne (np. postęp w dziedzinie informatyki).

1.3.3 Następstwa występowania ryzyka kredytowego

Następstwa występowania ryzyka kredytowego mają zróżnicowany charakter. Analizując skutki występowania ryzyka kredytowego należy pamiętać o tym, że o ile bankructwo przedsiębiorstwa przemysłowego lub handlowego wywołuje negatywne skutki dla stosunkowo wąskiego kręgu osób, o tyle bankructwo banku ma wpływ na szerszą grupę społeczną, jak również perturbacje w systemie bankowym mogą spowodować zakłócenia w całym systemie gospodarczym⁴³.

Następstwem podjętego przez bank ryzyka może być:

- *zwiększenie dochodu z działalności kredytowej, a w efekcie i większy zysk o podziału (jest to efekt pozytywny ryzyka kredytowego),*
- *utrata części lub całego kredytu oraz nie ściągniętych odsetek,*
- *wzrost kosztów kredytowania - związany jest przede wszystkim z tzw. „trudnymi kredytami”, które wymagają więcej wysiłków administracyjnych i organizatorskich,*

⁴³Tamże; str. 38

dotychczasowych wymagań w zakresie kontroli wewnętrznej i dodatkowych raportów i analiz, które pociągają za sobą rosnące wydatki,

- *dotatkowe wydatki na pozyskanie funduszy* – bank postrzegany jako zbyt ryzykowny zmuszony będzie pozyskiwać środki wspierające aktywa (depozyty, środki pożyczone, kapitał własny) po relatywnie wyższych kosztach, oferując korzystniejsze oferty cenowe od konkurencji i tym samym mniej zyskując,
- *wzmoczony nadzór bankowy* – bank obciążony dużą liczbą trudnych kredytów poddawany jest intensywniejszemu nadzorowi i kontroli ze strony nadzoru bankowego, co oznacza długotrwałe kontrole w siedzibie banków, dodatkowe raporty, opracowywanie specjalnego planu naprawczego, zaostrzenie regulaminów kredytowania,
- *utracone możliwości* – bank zmagający się z problemem nadmiernej wielkości nie pracujących aktywów nie ma szans normalnego rozwoju, wykazuje niską skłonność do innowacji, stosuje strategię „na przetrwanie” i traci osiągniętą pozycję na rynkach finansowych,
- *nadwyreżenie reputacji banku* – banki cieszące się dobrą reputacją i zaufaniem mają zawsze chętnych depozytariuszy i mogą rozwijać akcję kredytową,
- *utrata płynności, wypłacalności, a nawet upadek banku* – zły portfel kredytowy może zagrozić stabilności banku⁴⁴.
- *utrata kapitału banku,*
- *podrożenie kredytów i zaostrzenie warunków ich udzielania,*
- *spadek wartości rynkowej banku i groźba przejęcia go przez silniejszy podmiot.*

Ryzyko kredytowe pomimo ogromu swych negatywnych skutków, stwarza też szereg szans. Umiejętne zarządzanie ryzykiem bowiem to szansa na osiągnięcie ponadprzeciętnych zysków. Uniknięcie strat i maksymalizowanie korzyści związanych z udzielaniem kredytu wymaga jednak od przedsiębiorstwa bankowego wysokiej specjalizacji w zakresie zarządzania tą kategorią ryzyka. Zarządzanie ryzykiem kredytowym jest umiejętnością, która może nie tylko uchronić przed stratami, ale także przynieść większe zyski. Rozszerzenie skali kredytowania

⁴⁴Tamże; str. 37

odbiorców wywołuje skutki w postaci zwiększonych kosztów finansowania, które są jednak rekompensowane w postaci większej sprzedaży, która, odciążając koszty stałe, prowadzi do poprawy wyniku finansowego.

Reasumując, pozytywne efekty występowania ryzyka kredytowego, to:

- ✓ wysokość dochodów z działalności kredytowej, która jest skorelowana z poziomem ryzyka,
- ✓ ryzyko kredytowe zmusza bank do większej staranności i walki o klienta.

2 Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku oraz sposoby jego minimalizacji

2.1 Pojęcie i funkcje zarządzania ryzykiem kredytowym

Ryzyko praktycznie nie jest do uniknięcia w procesach gospodarowania. Towarzyszy ono bankom przez cały okres funkcjonowania i prowadzenia działalności. Można powiedzieć, że banki zarabiają, bo ryzykują. Problem ryzyka może zarząd banku pozytywnie rozwiązać, jeżeli:

1. będzie mieć świadomość ryzyka, tzn. wydobędzie go z cienia przez wyodrębnienie i zajmie się nim jako osobną kwestią, a zarządzanie ryzykiem stanie się wewnętrzną funkcją banku,
2. będzie mieć świadomość, że ryzykiem można manipulować i sterować, np. go zmniejszać, unikać, przerzucać, itp.,
3. upewni się, że możliwe jest uzyskanie odpowiedniego wynagrodzenia za ponoszone ryzyko i związane z nim koszty zarządzania⁴⁵.

Ryzyka bankowego nie można więc wyeliminować, ale można je ograniczać poprzez odpowiednią politykę ekonomiczną, prawną, organizacyjną i kadrową, czyli poprzez proces zarządzania ryzykiem kredytowym.

Zarządzanie ryzykiem kredytowym to zespół działań (czynności), takich jak identyfikacja, mierzenie, sterowanie i kontrolowanie ryzyka bankowego w celu ograniczenia, a także zabezpieczenia przed jego skutkami, mających na celu optymalizację relacji między kredytami, zyskiem, a ryzykiem kredytowym. W zarządzaniu ryzykiem można wyodrębnić kilka podstawowych zadań, którymi są:

- analiza ryzyka kredytowego,
- sterowanie ryzykiem,
- nadzór nad ryzykiem,
- finansowanie ryzyka,

⁴⁵ Tamże; str. 39

- administrowanie ryzykiem.

Celem zarządzania ryzykiem kredytowym jest ograniczenie strat na portfelu kredytowym oraz minimalizacja ryzyka wystąpienia ekspozycji kredytowych zagrożonych utratą wartości, przy zachowaniu oczekiwanego poziomu dochodowości i wartości portfela kredytowego.

W literaturze finansowej można spotkać wiele definicji zarządzania ryzykiem kredytowym, które generalnie mają funkcjonalny i rozbudowany charakter i są definiowane przez wskazanie podstawowych funkcji zarządzania ryzykiem, m.in.⁴⁶:

- ❖ według A. Schmoll – zarządzanie ryzykiem to intensywne rozprawianie się z polityką odnośnie ryzyka i odpowiednie uwzględnianie jej w polityce handlowej i działalności kredytowej banku;
- ❖ według M. Schulte – zarządzanie ryzykiem to planowa i celowa analiza, sterowanie i kontrola pozycji ryzyka; planowanie oznacza przy tym systematyczną, a nie przypadkową analizę, zaś celowość oznacza świadome śledzenie wywodzących się z celów przedsiębiorstwa bankowego pozycji szans i ryzyka konkretnej instytucji bankowej;
- ❖ według W. T. Thornhill – zarządzanie ryzykiem to gałąź zarządzania związana m.in. z:
 - kontrolą ryzyk towarzyszących aktywom ryzykownym, np. kredytom i instrumentom inwestycyjnym;
 - ochroną dobrego wizerunku w oczach depozytariuszy i inwestorów poprzez stwarzanie im poczucia zaufania, wynikającego z ciągłej zdolności do osiągnięcia zysków, niezależnie od przypadkowych strat;
 - określeniem działań, które należy podjąć w odniesieniu do zidentyfikowanych ryzyk, celem kontrolowania nieoczekiwanych wydarzeń i strat;
 - planowaniem i dozorem nieubezpieczonego ryzyka;
 - całkowitą odpowiedzialnością za kupowane ubezpieczenie od ryzyka;
 - w przypadku powstania strat z dążeniem do zminimalizowania ich skutków;
 - przed- i po-szkodowymi badaniami i analizami, których należy dokonać celem zapobiegania i/lub redukcji potencjalnych następnych szkód z jednoczesnym

⁴⁶ Tamże; str. 45

wyselekcjonowaniem odpowiednich sposobów kontroli, które powinny zapobiec powtarzaniu się podobnych przypadków;

- ❖ według K. Jędralskiej – zarządzanie ryzykiem to bezpieczne kierowanie przedsiębiorstwem w warunkach ryzyka;
- ❖ według R. Patterson – zarządzanie ryzykiem to monitorowanie ryzyka, tak by mieć system wczesnego ostrzegania przed problemami i opracowywanie takich technik kontroli, które pozwolą reagować na problemy przez zastosowanie odpowiednich technik;
- ❖ według M. G. Fritz i T. Wandel – zarządzanie ryzykiem to wyprognozowanie struktur transakcji zawierających ryzyko, wpłynięcie na nie i zapobiegnięcie powstawaniu uwarunkowanego wiarygodnością ryzyka straty, a także ustalenie (określenie) i analiza ryzyka, jak również manipulowanie ryzykiem kredytowym;
- ❖ według P. Masiukiewicz – zarządzanie ryzykiem to ukształtowanie struktury wewnętrznej aktywów i pasywów oraz relacji między nimi, które zapewnia uzyskanie optymalnego zysku i bezpieczeństwa banku przy znanych warunkach niepewności.

Do funkcji zarządzania ryzykiem kredytowym zaliczamy:

- ✓ *funkcja obiektywizacji* – rozumiana w sensie pełniejszego ukształtowania kontroli działalności kredytowej i badania zdolności kredytowej potencjalnych kredytobiorców,
- ✓ *funkcja optymalizacji* – znajdowanie równowagi między zakładanym wynikiem finansowym z działalności kredytowej banku, ryzykiem kredytowym, a ograniczeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi,
- ✓ *funkcja wzrostu efektywności* – wybór efektywnych metod finansowania ryzyka i minimalizacji kosztów administrowania ryzykiem,
- ✓ *funkcja redukcji ryzyka* – uzyskiwanie sygnałów wczesnego ostrzegania o mogących pojawić się trudnościach i stratach,
- ✓ *funkcja sterowania ryzykiem* - świadome stosowanie taktyk mających na celu uniknięcie ryzyka, zmniejszenie ryzyka, przerzucenie ryzyka, itp.⁴⁷.

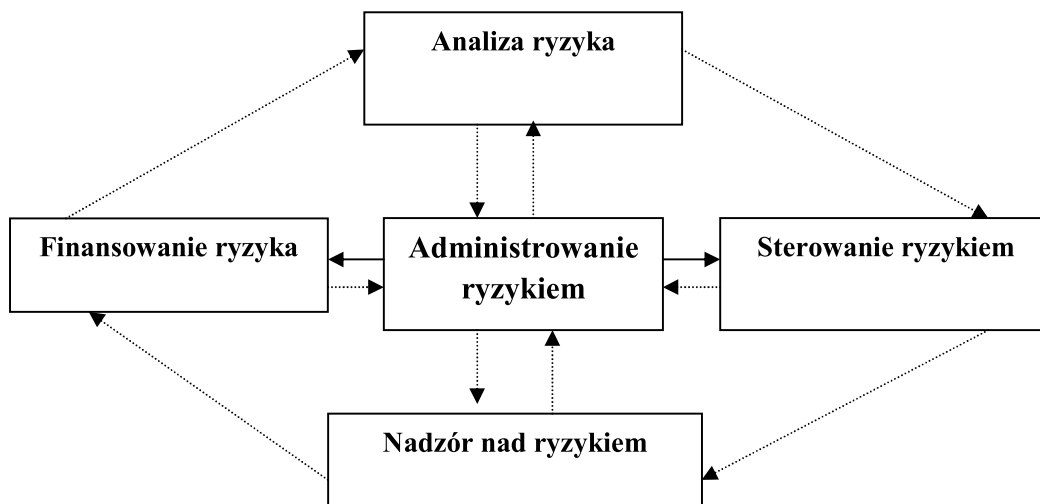
⁴⁷ Tamże; str. 48

2.2 Elementy zarządzania ryzykiem kredytowym

Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku to proces, który stworzony jest z elementów złożonego, wielofunkcyjnego i wielopoziomowego systemu zarządzania. Elementami szczególnie istotnymi w zarządzaniu ryzykiem kredytowym są⁴⁸:

1. analiza ryzyka kredytowego,
2. sterowanie ryzykiem,
3. nadzór nad ryzykiem,
4. finansowanie ryzyka,
5. administrowanie ryzykiem.

Rysunek 3. Elementy (fazy) zarządzania ryzykiem kredytowym

Źródło: Borys G.; *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku*; op. cit.; str. 55

⁴⁸ Tamże; str. 59

Analiza ryzyka kredytowego to zespół metod i zasad oceny umożliwiających postawienie diagnozy co do zależności przyczynowo – skutkowych i zakresu tego rodzaju ryzyka w banku. Można dokonać jej w dwóch etapach:

I etap – identyfikacja ryzyk towarzyszących poszczególnym produktom kredytowym, kredytobiorcom, zabezpieczeniom kredytowym, czynnościom kredytowania oraz ich systematyzacja.

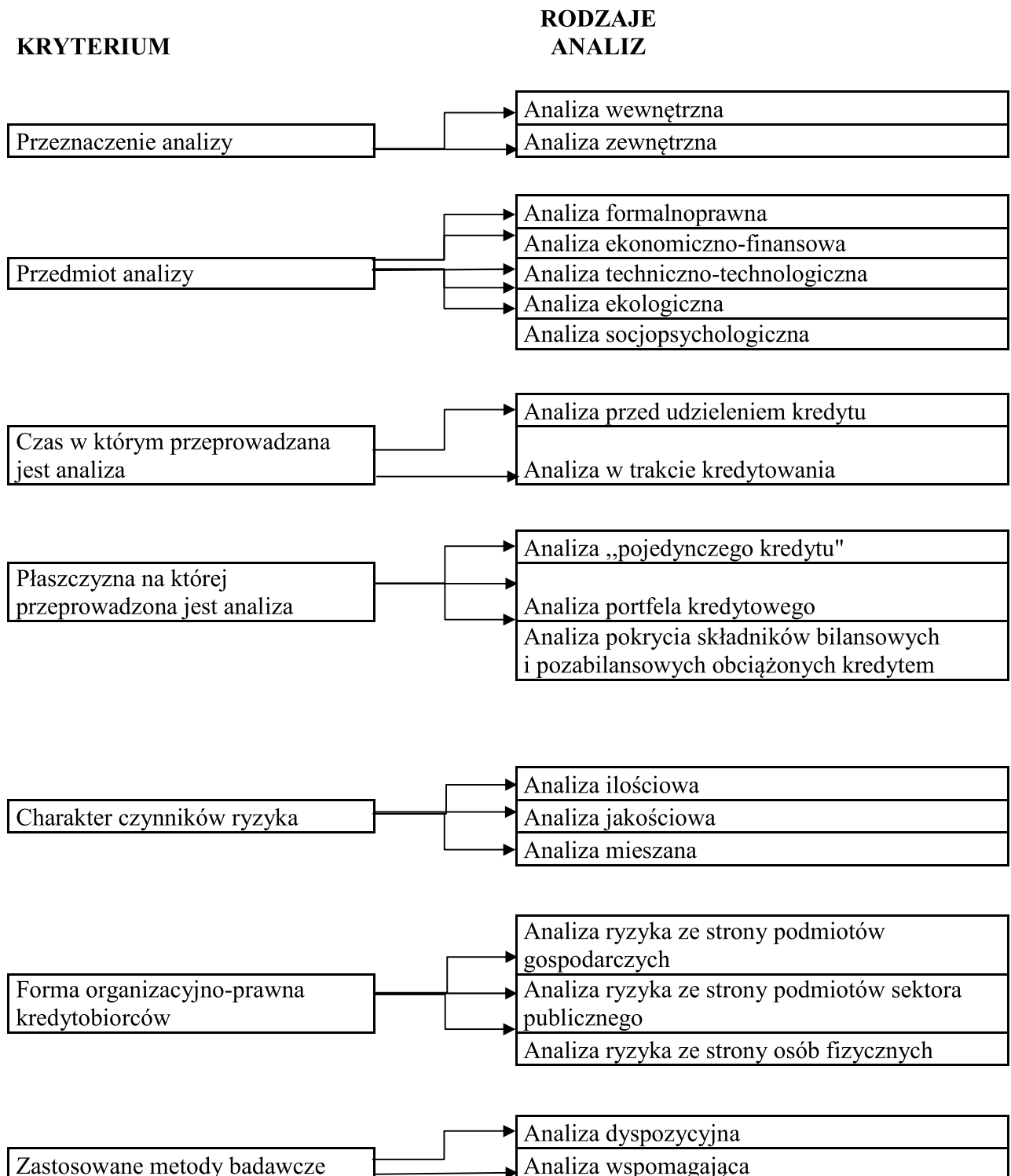
II etap – analiza właściwa, w której następuje ocena i pomiar:

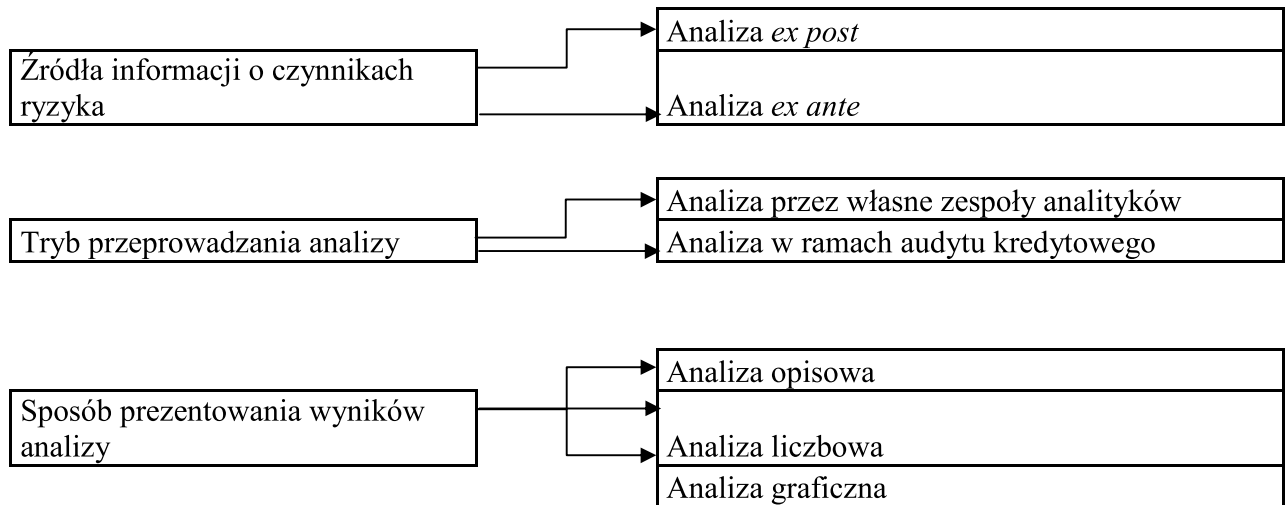
- ryzyka „pojedynczego” kredytu,
- ryzyka portfela kredytowego,
- ryzyka kredytowego składników bilansowych i pozabilansowych.

Złożoność procesów analitycznych w praktyce bankowej uzależniona jest od wielkości i struktury organizacyjnej banku. Jest ona relatywnie niewielka w małych bankach, gdzie wszystkie decyzje podejmowane są bezpośrednio przez zarząd. Natomiast znacznie bardziej skomplikowana jest analiza w bankach międzynarodowych z rozbudowaną siecią oddziałów krajowych i zagranicznych.

Przedstawienie diagnozy ryzyka w banku wymaga przeprowadzenia wielu analiz cząstkowych, uwzględniających różne aspekty narażenia na ryzyko, skutków ryzyka, pomiaru i oceny ryzyka. Analizy ryzyka dokonywane w banku dają się pogrupować według różnorodnych kryteriów. Klasyfikację analiz według wybranych kryteriów przedstawia rysunek 4.

Rysunek 4. Klasyfikacja analiz ryzyka kredytowego w bankach

Źródło: Borys G.; *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku*; op. cit.; str. 63

Analiza ryzyka kredytowego jest celową i zamierzoną czynnością analityka i powinna być sterowana metodycznie, czyli poprzez wypracowany system zasad i reguł. Duża złożoność problemu ryzyka sprawia, że nie ma jednolitej klasyfikacji i istnieje wiele metod analizy ryzyka kredytowego, z których najczęściej wyodrębnia się⁴⁹:

- **metodę analizy pojedynczego kredytu** – stosuje się tutaj *metodę segmentacyjną*, której istotą jest przyporządkowanie kredytobiorcy (lub konkretnego produktu kredytowego) do określonej cechy różnicującej grupę, (segment, klasę), wobec której powinna być przeprowadzona w miarę jednorodna polityka i strategia kredytowa⁵⁰; metoda ta pozwala ustalić źródła ryzyka kredytowego (obszary problemowe), przyczynia się do poprawy jakości decyzji kredytowych przez wytyczenie klarownych standardów oceny i pozwala na łatwiejsze wypracowanie procedur kredytowych, w tym procedur wykorzystujących nowoczesne techniki komputerowe;
- **metodę analizy portfela kredytowego**, która wypływa z samej natury banku jako instytucji do transformacji ryzyka i wykorzystywana jest w niej *metoda segmentacyjna* oraz *metoda wskaźnikowa* (jej istotą jest budowa relacji, na ogół wyrażonych

⁴⁹ Tamże; str. 80

⁵⁰ Chudzik R.; *Segmentacja portfela kredytowego*; cz. I; „Bank i Kredyt”; nr 7; 1993 r.; str. 16

w wskaźnikach procentowych, między poszczególnymi grupami kredytobiorców, produktów kredytowych czy należności kredytowych, które następnie są porównywane z pewnymi empirycznie ustalonymi wzorcami, w czasie, w relacji do innych banków lub między oddziałami tego samego banku);

- **metodę analizy pokrycia kapitałowego aktywów i zobowiązań pozabilansowych obciążonych (ważonych) ryzykiem** – ustalanie ważonej wartości aktywów i zobowiązań pozabilansowych odbywa się *metodą współczynników*, w której najpierw składniki aktywów i zobowiązań pozabilansowych ujmowane są w grupy i wykazywane w kwotach nominalnych na koniec miesiąca sprawozdawczego według wartości netto, a następnie są przemnażane przez towarzyszące im określone wagi ryzyka; metoda ta pozwala na orientację w poziomie zaangażowania banku w poszczególne grupy ryzykownych aktywów i zobowiązań pozabilansowych, prezentuje realną wartość aktywów oraz ukazuje rozmiar strefy buforowej, która ma pochłaniać i absorbować straty z działalności ryzykownej⁵¹.

Jakość analizy ryzyka kredytowego, która jest etapem wyjściowym i umożliwia postawienie diagnozy co do zakresu czynników sprawczych i skutków ryzyka kredytowego, zależy od wielu subiektywnych i obiektywnych czynników, a także od przestrzegania określonych zasad, które można sformułować następująco:

- analiza powinna wykraczać poza działalność pracowników pionów kredytowych,
- inspektorzy kredytowi powinni dysponować pełną i aktualną wiedzą o kredytobiorcach, produktach kredytowych, przyczynach występowania podwyższonego ryzyka i przyczynach powstawania narażeń na zwiększone ryzyko kredytowe,
- pomiar i ocena ryzyka kredytowego powinny być dokładne i rzetelne,
- niezbędne jest przewidywanie ryzyka i ewentualnych strat z działalności kredytowej.

Nie należy analizy ryzyka utożsamiać z kontrolą, ponieważ wykracza ona poza jej funkcje, której istotą jest porównanie stanu faktycznego ze stanem pożądanym oraz ustalenie odchyleń i przyczyn ich występowania. Czynności te są jedynie ważnym etapem procesu

⁵¹Lewandowski D.; *Bezpieczne zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku komercyjnym*; Wydawnictwo Olympos Centrum Edukacji i Rozwoju Biznesu S.A.; Warszawa 1994 r., str.75

analizy⁵².

Kolejnym, po analizie, elementem systemu zarządzania ryzykiem kredytowym jest **sterowanie ryzykiem**, czyli proces ukierunkowany na zapewnienie celowego działania systemu w zmieniających się warunkach zewnętrznych, realizowany poprzez zmianę pożądaných norm i polegający na wywieraniu przez zarząd banku wpływu na podejmowanie ryzyka i kształtowanie pozycji tego ryzyka. Charakterystyczną cechą procesu sterowania ryzykiem jest celowe zachowanie zarządu banku oraz regulujący charakter tych oddziaływań, polegający na usuwaniu odchyłeń wielkości parametrów osiągniętych od wymaganych. Instrumenty regulacyjne stosowane w tym procesie są zróżnicowane w zależności od przedmiotu ich zastosowania, którym może być indywidualne zaangażowanie kredytowe, portfel kredytowy lub aktywa i zobowiązania pozabilansowe obciążone ryzykiem. Normy regulacyjne mogą być stosowane w odniesieniu do poszczególnych oddziałów lub całego banku⁵³.

Sterowanie ryzykiem obejmuje dwa podstawowe obszary, a mianowicie:

- *unikanie ryzyka*, czyli nie przeprowadzanie określonych, związanych z ryzykiem transakcji, np. rezygnacja z zawierania obciążonych wysokim ryzykiem umów kredytowych;
- *kształtowanie ryzyka*, poprzez zmniejszanie ryzyka (jego podział, ograniczanie, rozrzut), podział wtórny (możliwość przerzucenia ryzyka na osoby trzecie w ramach umów o gwarancję i poręczenie oraz ubezpieczenie kredytu), dywersyfikację ryzyka (rozłożenie ryzyka na liczne, zróżnicowane jakościowo i niezależne od siebie ryzyka, aby w przypadku obniżenia wartości zaangażowania nie cały majątek został zniszczony), ubezpieczenie ryzyka (ubezpieczyciel bierze na siebie część ryzyka) oraz podejmowanie ryzyka (gotowość o ponoszenia określonych ryzyk)⁵⁴.

Następnym bardzo ważnym elementem systemu zarządzania ryzykiem kredytowym jest **nadzór nad ryzykiemkredytowym**, który stanowi klucz do efektywnego i skutecznego zarządzania ryzykiem kredytowym. Obejmuje on zarówno kontrolę jak i rewizję. Nadzór to

⁵² Borys G. *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku*, op. cit.; str. 108

⁵³ Koźmiński A.K.; Piotrowski W. (pod red.); *Zarządzanie. Teoria i praktyka*; Wydawnictwo Naukowe PWN; Warszawa 2010 r.; str. 588

⁵⁴ Tamże; str. 589

wszystkie te działania, przepisy i instytucje, które służą do utrzymywania prawidłowości i ekonomiczności działań przedsiębiorstwa, w tym również banku. Kontrolę definiuje się jako działanie nadzorujące, odnoszące się na ogół do teraźniejszości, stanowiące trwały element procesów zachodzących w przedsiębiorstwie i prowadzone przez osoby zależne od pewnych procesów lub przez automaty. Rewizja natomiast, w przeciwieństwie do kontroli, ukierunkowana jest na przeszłość, nie jest wbudowana w procesy przedsiębiorstwa i przeprowadzana jest niezależnie od nich. Istotną różnicą pomiędzy kontrolą, a rewizją jest to, że rewizja stwierdza wyniki błędy, natomiast zamiarem kontroli jest jak najwcześniejsze zapobieganie tym błędom lub ich usuwanie natychmiast po wystąpieniu.

System nadzoru nad ryzykiem kredytowym powinien opierać się na pewnych stałych zasadach, mianowicie:

- wyniki działania nadzoru (kontroli i rewizji) powinny być obiektywne i zrozumiałe dla tych, którzy z nich korzystają,
- system nadzoru powinien być przyjęty i akceptowany przez pracowników i zarząd oraz rozumiany jako integralna część ich pracy, zgodna z kulturą kredytową, ponieważ w przeciwnym przypadku system ten będzie nieskuteczny,
- informacja o podejmowanych czynnościach nadzorczych i ich wynikach powinna docierać do osób, którym jest potrzebna,
- koszt wdrożenia systemu wewnętrznego nadzoru powinien być realny ekonomicznie, to znaczy mniejszy od wymiernych korzyści z niego płynących⁵⁵.

Finansowanie ryzyka kredytowego to kolejny ważny element zarządzania ryzykiem. Jest to proces gromadzenia i przeznaczania przez bank środków pieniężnych na pokrycie potencjalnych strat związanych z nie ściągniętymi częściowo lub w całości kredytami i odsetkami oraz uruchomionymi gwarancjami i poręczeniami. Ostatecznym źródłem pokrycia ryzyka kredytowego jest *cena kredytu*. Nie zawsze jednak ryzyko kredytowe jest bezpośrednio czynnikiem cenotwórczym. Zależy to od metody kształtowania ceny kredytu. Cenę kredytu utożsamia się z odsetkami jako ceną, którą płaci kredytobiorca lub pożyczkobiorca, sięgający po środki zgromadzone w banku w celu finansowania swoich potrzeb, a także z oprocentowaniem

⁵⁵ Borys G.; *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku; op. cit.*; str. 137

kredytu, które traktuje się jako główny, lecz nie jedyny element ceny. Pozostałe składowe ceny to: prowizje za czynności bankowe związane z udzieleniem kredytu, terminy spłat rat i odsetek od kredytu, okresy karencji, rabaty i bonifikaty w spłacie kredytu.

Mechanizm pokrywania strat generowanych przez ryzyka kredytowe może przyjąć charakter:

- **wewnętrznego finansowania ryzyka kredytowego**, polegającego na pokrywaniu potencjalnych strat kredytowych z wewnętrznych rezerw finansowych i funduszy własnych banku, których źródłem są przede wszystkim rezerwy finansowe. Gromadzi się i utrzymuje je głównie w celu pokrywania ekonomicznych i finansowych skutków występowania ryzyka.
- **zewnętrznego finansowania ryzyka kredytowego**, które związane jest z przenoszeniem ryzyka, np. w zamian za składkę ubezpieczeniową, firma ubezpieczeniowa bierze na siebie część ryzyka związanego z brakiem zwrotu zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami. Odbywa się to poprzez zgłoszenie przez bank kredytu do ubezpieczenia, gdyż sam nie może ubezpieczyć się od ryzyka kredytowego. Ta forma finansowania ryzyka kredytowego ma ograniczony zasięg i z reguły odnosi się do ubezpieczenia kredytu bankowego udzielonego podmiotom zagranicznym na finansowanie zakupów u eksporterów krajowych⁵⁶.

Piątym i ostatnim elementem zarządzania ryzykiem kredytowym jest **administrowanie ryzykiem kredytowym**, którego głównym zadaniem jest zespolenie zadań i celów objętych elementami zarządzania ryzykiem kredytowym, a tym samym sprawne funkcjonowanie całego systemu zarządzania.

Celem administrowania ryzykiem kredytowym jest:

- pomoc zarządowi w ustaleniu założeń i całej polityki zarządzania tym ryzykiem,
- informowanie o tej polityce, jej przesłankach, celach i środkach wdrażania wszystkich szczebli organizacyjnych banku.

Rezultatem administrowania ryzykiem kredytowym powinno być:

⁵⁶Schaer W.; *Kredyt bankowy. Tom II*, Związek Banków Polskich; Warszawa 1996 r.; str. 28

- zapewnienie poparcia zarządu i szerokiego kierownictwa banku dla polityki zarządzania ryzykiem kredytowym,
- doprowadzenie do jasnego zdefiniowania zarządzania ryzykiem, jego etapów i oczekiwań z nim związanych,
- sprecyzowanie wytycznych dotyczących akceptowalnych pozycji poszczególnych ryzyk kredytowych,
- umożliwienie wytypowania personelu do systematycznego monitorowania procesu zarządzania ryzykiem,
- stworzenie płaszczyzny do dzielenia się z zarządem banku spostrzeżeniami zabranymi w toku monitorowania procesu zarządzania ryzykiem kredytowym i formułowania wniosków usprawniających ten proces⁵⁷.

2.3 Instrumenty i techniki minimalizujące ryzyko kredytowe

Ryzyko kredytowe w działalności każdego banku jest zdeterminowane wieloma czynnikami, które nie dają się w pełni przewidzieć. Występuje też ono w zróżnicowanych ujęciach: mikroekonomicznym, tj. pojedynczego kredytobiorcy, oraz makroekonomicznym, czyli całego portfela kredytowego banku. Istotą działań w obszarze zmniejszania ryzyka kredytowego jest powstrzymanie przyczyn powstawania tego ryzyka albo minimalizacja skutków jego występowania. Ograniczanie ryzyka kredytowego następuje zarówno w odniesieniu do całego portfela kredytowego, jak też do pojedynczych transakcji kredytowych.

Syntetycznym celem polityki kredytowej banku jest znacząca poprawa jakości portfela kredytowego, między innymi poprzez uruchomienie działań i mechanizmów redukcji ryzyka kredytowego, tak w odniesieniu do indywidualnej umowy kredytowej jak i całego portfela kredytowego.

Do najważniejszych mechanizmów redukcji ryzyka indywidualnego zalicza się:

- system oceny zdolności kredytowej,
- system analizy efektywności przedsięwzięć inwestycyjnych,

⁵⁷Borys G.; *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku; op. cit.*; str. 172

- monitoring kredytowy⁵⁸.

Metodą zabezpieczania się przed ryzykiem w działalności kredytowej jest odpowiednio prowadzona polityka sterowania ryzykiem, zarówno w odniesieniu do pojedynczego kredytu, jak i łącznego zaangażowania kredytowego.

Do instrumentów sterowania ryzykiem w odniesieniu do pojedynczego kredytu należą:

1. badanie wiarygodności kredytowej przed i po udzieleniu kredytu – czyli sprawdzenie, czy wnioskodawca/kredytobiorca posiada zdolność prawną do zaciągania kredytów i czy jego sytuacja finansowa gwarantuje spłatę zaciągniętych zobowiązań w umownym terminie,
2. ograniczenie wysokości kredytu,
3. zabezpieczenie kredytu – jego uzyskanie zapewnia odzyskanie z powrotem zaangażowanej sumy kredytowej wraz z odsetkami i prowizjami.

Natomiast do instrumentów sterowania ryzykiem w odniesieniu do łącznego zaangażowania kredytowego zaliczamy:

1. dywersyfikację ryzyka - polega ona na odpowiednim jego rozproszeniu, co chroni przed sytuacją, w której wielu dłużników będzie miało trudności ze spłatą bądź dotrzymaniem terminu spłaty kredytu. Metoda ta jest oparta na założeniu, że im mniej poszczególne kredyty są ze sobą powiązane, tym mniejsze (przy pozostałych wielkościach stałych) jest łączne ryzyko,
2. ubezpieczanie się przed ryzykiem,
3. transfer ryzyka - oznacza przenoszenie go w miarę możliwości na inne instytucje i polega to przede wszystkim na uzyskiwaniu gwarancji lub poręczeń na udzielane kredyty ze strony innych instytucji, które w przypadku niespłacenia kredytu przez kredytobiorcę są zobowiązane do wypłaty na rzecz kredytodawcy wszystkich zaległych rat,
4. przedsięwzięcia organizacyjne i kadrowe - mające na celu ograniczenie ponoszonego ryzyka u jego źródeł poprzez zmniejszenie możliwości popełnienia

⁵⁸ Patterson R., *Poradnik kredytowy dla bankowców*, Wydawnictwo TWIGGER, Warszawa 2002 r.; str.147

błędów przed udzieleniem kredytu, po jego udzieleniu oraz przy dywersyfikacji i transferze ryzyka. Do tego typu przedsięwzięć należą:

- a) działalność kontroli wewnętrznej,
- b) jasne ustalenie odpowiedzialności za podejmowane decyzje,
- c) wprowadzenie zasady podpisywania wszystkich ważnych decyzji przez co najmniej dwóch członków zarządu banku,
- d) odpowiedni dobór zatrudnionego personelu oraz jego ciągłe szkolenie,
- e) nadzór nad elektronicznym systemem przetwarzania danych⁵⁹.

Według H. Shelagh istnieje pięć kluczowych technik minimalizacji ryzyka kredytowego, których waga różni się zależności od banku i charakteru kredytu⁶⁰:

1. oprocentowanie kredytu,
2. limity kredytowe,
3. zabezpieczenia,
4. dywersyfikacja portfela kredytowego,
5. sekurytyzacja i/lub wykorzystanie instrumentów pochodnych.

1. Oprocentowanie kredytu

Pierwszą techniką minimalizacji ryzyka kredytowego jest oprocentowanie kredytu. Cena kredytu, utożsamiana najczęściej ze stopą procentową kredytu, jest ostatecznym źródłem pokrycia ryzyka kredytowego. Banki dążą do tego, aby cena kredytu przekraczała stopę rynkową uwzględniającą ryzyko i obejmowała wszelkie koszty administracyjne. Ilustruje to wzór:

$$RL = i + ip. + oplaty \quad (1)$$

gdzie: **RL** – to oprocentowanie kredytu;

⁵⁹Gruszka B.; Zawadzka Z.; *Ryzyko w działalności bankowej*, op. cit.; str. 108-164

⁶⁰Heffernan S.; *Nowoczesna bankowość*; Polskie Wydawnictwo Naukowe PWN; Warszawa 2007 r.; str. 187-190

i – to rynkowa stopa procentowa, np. LIBOR lub równoważna;

ip. – to premia za ryzyko, negatywnie skorelowana z prawdopodobieństwem spłaty kredytu (*ip*. = 0, jeśli spłata jest pewna).

W powyższym równaniu „*ip*.” oraz „*i*” są pozytywnie skorelowane, ponieważ w przypadku zmiennych stóp procentowych wzrost stopy rynkowej powoduje zwiększenie kosztu kredytu, co czyni jego spłatę trudniejszą i przez co rośnie prawdopodobieństwo niewykonania zobowiązania⁶¹.

Na koszty kredytu wpływają również inne czynniki, np.:

- oprocentowanie powinno być niższe w przypadku, jeśli kredyt jest zabezpieczony, np. zastawem, a wyższe w przypadku braku zabezpieczenia;
- banki mogą kosztem oprocentowania kredytu pobierać rozmaite opłaty, np. prowizję za udzielenie kredytu,
- oprocentowanie kredytu zależy od terminów spłat rat i odsetek od kredytu, okresów karencji, rabatów i bonifikat w spłacie kredytu,
- część banków rekompensuje sobie wysokość podatku od depozytów podwyższając oprocentowanie kredytów.

Podsumowując, stopa oprocentowania kredytów powinna obejmować stopę rynkową, premię za ryzyko oraz koszty administracyjne w myśl zasady: „im bardziej ryzykowny kredyt, tym wyższe oprocentowanie”.

2. Limity kredytowe

Wszelkie instytucje finansowe, firmy ubezpieczeniowe, giełdy i banki są instytucjami ryzyka. Ryzyko to w dużej części związane jest z zachowaniami klientów, które wpływają bezpośrednio na rentowność i renomę instytucji. Bank powinien dobrać najlepszych klientów i ustalać normy zaangażowania adekwatnie do prognozowanego i szacowanego ryzyka⁶². Przy podejmowaniu decyzji kredytowych banki z reguły nie polegają wyłącznie na stopach

⁶¹Tamże; str. 190

⁶²Lewandowski D.; *Bezpieczne zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku komercyjnym*, op. cit., str.107

oprocentowania kredytów, ale posługują się również innym rodzajem uniwersalnego instrumentu, który jest wykorzystywany zarówno w obszarze mikro, jak i makroekonomicznym, służąc realizacji wspomnianego zadania, czyli zarządzania ryzykiem kredytowym poprzez ograniczanie zagrożeń, wiążących się z zaangażowaniem kredytowym tak klienta, jak i całego portfela kredytowego. Chodzi tu o **limity koncentracji kredytów (limity kredytowe)** i innych wierzytelności banku (kredytów, gwarancji, akredytyw, dyskonta weksli, papierów wartościowych, lokat międzybankowych)⁶³. Pierwsze normy dotyczące koncentracji ryzyka kredytowego zostały przedstawione w prawodawstwie Unii Europejskiej i przyjęte w zaleceniu Komisji 87/62/EEC w sprawie monitorowania i kontroli koncentracji ryzyka kredytowego instytucji kredytowych. Zalecenie to zostało później zastąpione regulacją wyższej rangi, a mianowicie dyrektywą Rady 92/121/EEC z dnia 21 grudnia 1992 roku. Natomiast w polskim prawie bankowym kwestia limitów koncentracji kredytów, jako jedna z niewielu norm ostrożnościowych, została uregulowana w ustawie Prawo bankowe (w art.35 ustawy z 1989 r. i art. 71 ustawy z 1997 r.).

Pojęcie nadmiernej koncentracji i ustalonych na nią limitów jest różne w różnych krajach, zawsze jednak obejmuje:

- określenie norm ostrożnościowych prawnie wiążących banki,
- zapewnienie ochrony przed niebezpieczeństwami wynikającymi z szeroko rozumianego ryzyka kredytowego,
- zapewnienie dywersyfikacji ryzyka i alokacji środków finansowych banków,
- wskazanie minimalnych pułapów bezpieczeństwa według oceny regulatorów,
- umożliwienie właściwej dywersyfikacji i segmentacji portfela kredytowego,
- umożliwienie oceny poziomu ryzyka i prawidłowego zarządzania bilansem,
- umożliwienie kierownictwu banku kształtowanie polityki w zakresie bezpiecznej bazy zdywersyfikowanego portfela kredytowego,
- kategoria limitu stanowi określony pułap zaangażowania banku wobec klienta, ich grupy posiadającej powiązania kapitałowe lub organizacyjne,

⁶³Wiatr M.S.; *Ograniczanie koncentracji kredytowej banku*; „Bank i Kredyt” 1995 r., str.33

- wyznaczenie limitu koncentracji kredytowej jest określeniem „masy krytycznej”, której przekroczenie niesie w sobie zagrożenie prawidłowego funkcjonowania banku,
- wśród czynników decydujących o ograniczaniu zaangażowania kredytowego można wyodrębnić czynniki zewnętrzne związane z polityką makroekonomiczną realizowaną przez państwo oraz czynniki wewnętrzne wyznaczane samoistnie przez instytucję bankową,
- narzucanie ustawowe parametrów koncentracji kredytowej wiąże się z możliwością pojawienia się strat finansowych banku z tytułu tzw. utraconych korzyści,
- polityka limitowania należności kredytowych jest artykulacją jednej z podstawowych zasad bezpiecznego funkcjonowania banku - zasady rozpraszania ryzyka działalności⁶⁴.

Każdy rozwinięty system bankowy posługuje się limitami zaangażowania kredytowego wyznaczającymi maksymalny pułap udziału środków finansowych banku wkredytowanym przedsięwzięciu. Limity koncentracji kredytów mają charakter norm ostrożnościowych stanowiących instrument nadzoru bankowego. Ograniczają one możliwość kredytowania pojedynczych podmiotów lub też grupy podmiotów powiązanych ze sobą kapitałowo lub organizacyjnie, albo w ramach pojedynczej umowy kredytowej, czyli w odniesieniu do tzw. wielkich kredytów przez określenie dopuszczalnej wysokości kredytów w stosunku do wysokości kapitałów własnych określają poziom dopuszczalnej granicy ryzyka w działalności kredytowej. Jeśli zostaną przekroczone jest to sygnał dla władz nadzorczych o zaistnieniu zagrożenia stabilności finansowej banku i przesłanka podjęcia interwencji w celu ograniczenia ryzyka kredytowego przez jego dywersyfikację. Występuje bowiem w tej sytuacji nadmierna koncentracja ryzyka, czyli środki finansowe banku przeznaczone na akcję kredytową są zaangażowane względem niewielkiej liczby klientów. Limity ograniczają skłonność do podejmowania zbyt dużego ryzyka w interesie bezpieczeństwa zarówno samych banków, jak i ich klientów. Limity odnoszą się do funduszy własnych banku, bo jest to ostatnie źródło, z którego można pokryć ewentualną stratę⁶⁵. Są one określane przez bankowe władze nadzorcze i powinny znaleźć odzwierciedlenie w polityce każdego banku poprzez wewnętrzne ustalenie akceptowanego poziomu finansowego zaangażowania się wobec kredytobiorcy/kredytobiorców.

⁶⁴Lewandowski D.; *Bezpieczne zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku komercyjnym; op. cit.*; str. 107

⁶⁵Fojcik – Mostalska E.; *Prawo bankowe Unii Europejskiej*; Unimex; Wrocław 1996 r., str. 76

Limity wprowadza się w celu właściwego zarządzania ryzykiem na poziomie akceptowanym przez bank dla danej grupy kredytów. Konsekwencje niedopracowania takich limitów i ograniczeń przejawiają się w nadmiernej koncentracji sektorowej, regionalnej lub branżowej kredytów, prowadząc często do zjawisk kryzysowych w bankach.⁶⁶

3. Zabezpieczenia

Działalności kredytowej towarzyszy ryzyko nieterminowego zwrotu kredytu łącznie z należnymi bankowi odsetkami, czyli ryzyko kredytowe. Ryzyko utraty środków, jakie ponosi bank w związku z udzieleniem kredytu i jego niespłaceniem przez kredytobiorcę, jest wkalkulowane w każdą decyzję kredytową. Banki stosują różnorodne zabezpieczenia kredytów, aby zmniejszyć swoją ekspozycję na ryzyko, natomiast formę zabezpieczenia zwrotu kredytu ustala bank w negocjacjach z kredytobiorcą, biorąc pod uwagę rodzaj, wysokość i okres spłaty udzielonego kredytu, a także status prawny i stan majątkowy kredytobiorcy. W przypadku, gdy cena dobra zabezpieczającego podlega większym wahanom, przy niezmiennym stopie oprocentowania, banki żądają wyższych zabezpieczeń, aby zrównoważyć rosnące prawdopodobieństwo niewykonania zobowiązania przez kredytobiorcę.

Zabezpieczenia prawne kredytów szerzej zostaną omówione w podrozdziale 2.7.

4. Dywersyfikacja portfela kredytowego

Jedną z ważniejszych technik minimalizacji ryzyka kredytowego banku jest dywersyfikacja portfela kredytowego. Polega ona na odpowiednim zróżnicowaniu portfela kredytowego banku przez udzielanie kredytów o różnej formie prawnej, działających w różnych branżach i regionach kraju.

Nadmierna koncentracja kredytowa jest zjawiskiem niepożądanym przez banki, ponieważ powoduje wzrost ryzyka. Ewentualne straty z tym związane są na tyle dużym zagrożeniem dla banków, że stopień koncentracji kredytowej podlega ścisłej kontroli ze strony zarządu. Podstawowym mechanizmem ograniczania ryzyka kredytowego w tym zakresie są limity zaangażowania kredytowego w sektorach gospodarczych, które zostały omówione wcześniej w tym podrozdziale. Pozwalają one na różnicowanie portfela kredytowego i redukcję

⁶⁶Jaworski W.L., Zawadzka Z.; *Bankowość. Podręcznik akademicki*; Wydawnictwo POLTEXT, Warszawa 2001 r.; str. 135

negatywnych skutków związanych z wahaniami sytuacji ekonomiczno-finansowej w poszczególnych branżach⁶⁷.

Precyzyjna ocena ryzyka kredytowego oraz poprawa jakości portfela kredytowego są ważnymi czynnikami wpływającymi na poziom wyniku finansowego banku. Z uwagi na duże znaczenie jakości portfeli kredytowych w ograniczaniu ryzyka kredytowego banki biorą je pod uwagę przy ustalaniu strategii oraz zasad polityki kredytowej. Podstawą efektywnego zarządzania ryzykiem portfela kredytowego banku są uporządkowanie i standaryzacja metod postępowania wobec jego poszczególnych elementów. Dlatego banki dążą do wypracowania systemu, który pozwoli na budowę portfela zapewniającego akceptowany poziom ryzyka. Polega to na przyporządkowaniu każdego kredytu do określonej homogenicznej grupy, z punktu widzenia cechy różnicującej, wobec której powinna być prowadzona w miarę jednorodna polityka. Analiza struktury portfela kredytowego pozwala na elastyczne dostosowywanie się do zmian w otoczeniu banków oraz na dokładne monitorowanie struktury kredytowania. Z kolei właściwa ocena w tym obszarze stanowi podstawę do opracowania odpowiedniej polityki kredytowej i podjęcia skutecznych działań korygujących. W ten sposób można stworzyć system wczesnego ostrzegania, który będzie wspomagał decyzje kredytowe i zwiększy efektywność budowy portfeli kredytowych pożądanych przez banki⁶⁸.

5. Sekurytyzacja i/lub wykorzystanie instrumentów pochodnych

Sekurytyzacja aktywów jest jedną z metod pozyskiwania kapitałów przez banki, instytucje finansowe i przedsiębiorstwa na rynku finansowym. Termin sekurytyzacja pochodzi od angielskiego wyrażenia „*securitization*”, wywodzącego się od słowa „*security*”, oznaczającego papier wartościowy. Jest procesem polegającym na przekształceniu posiadanych przez dany podmiot aktywów w papiery wartościowe zbywane na rynku finansowym. Jedną z pierwszych definicji określa sekurytyzację jako starannie zorganizowany proces, w którym pożyczki i inne wierzytelności są zgrupowane, zabezpieczone i sprzedawane jako papiery wartościowe zabezpieczone aktywami⁶⁹.

⁶⁷ Bereza S., *Zarządzanie ryzykiem bankowym*, Związek Banków Polskich, Warszawa 1995 r.; str. 87

⁶⁸ Turlej J., *Strategia i taktyka zarządzania ryzykiem kredytowym*, „Bank i Kredyt”, nr 10, 1994 r.; str. 41

⁶⁹ Kwaśnik Z., Żukow W., (pod red.); *Współczesne problemy ekonomiczne jako wyzwanie dla zmieniającej się gospodarki*; Radomska Szkoła Wyższa w Radomiu; Radom 2010 r.; str. 114

Sekurytyzacja umożliwia bankom ciągłe zwiększanie akcji kredytowej dzięki odsprzedaży bankom inwestycyjnym lub instytucjom finansowym pakietów, zbudowanych z odpowiednio dobranych pod względem dochodowości oraz poziomu ryzyka, kredytów hipotecznych, stanowiących często nie płynne aktywa banku⁷⁰. Jest to nowoczesna metoda refinansowania działalności polegająca na wyodrębnieniu z bilansu instytucji finansowej lub przedsiębiorstwa nie płynnej, jednolitej puli aktywów wraz z generowanymi przez nią strumieniami przyszłych przepływów i przeniesieniem praw własności lub praw do czerpania pożytków z niej, na specjalnie utworzoną, prawnie wydzieloną, samodzielną jednostkę tzw. spółkę specjalnego przeznaczenia *SPV*, która na podstawie przejętych aktywów emituje papiery wartościowe i sprzedaje je na rynku finansowym podmiotom zainteresowanym⁷¹. Sekurytyzacja jest również metodą redukcji ekspozycji na ryzyko kredytowe, pod warunkiem że trzecia strona przejmuje ryzyko kredytowe sekurytyzowanych aktywów⁷².

Przedmiotem sekurytyzacji są wierzytelności bankowe, czyli uprawnienia banku do domagania się zwrotu udzielonego świadczenia pieniężnego klienta banku – dłużnika. Wierzytelność ta oznacza sumę należności głównych w wysokości przyznanego kredytu oraz należności pobocznych w postaci odsetek i prowizji, wynikających z umowy kredytowej. Do wierzytelności stanowiących aktywa banku, które mogą zostać poddane sekurytyzacji zaliczamy:

- kredyty hipoteczne,
- kredyty z kart kredytowych,
- kredyty konsumpcyjne,
- kredyty samochodowe,
- kredyty dla przedsiębiorstw,
- pożyczki gotówkowe,
- wierzytelności leasingowe.

⁷⁰Ruśkowski E., Zawerucha I.; *Finanse publiczne i prawo finansowe w Europie Centralnej i Wschodniej w warunkach kryzysu finansowego*; Wydawnictwo Temida 2; Białystok-Lwów 2010 r.; str. 639

⁷¹Kwaśnik Z., Żukow W., (pod red.); *Współczesne problemy ekonomiczne...*; *op. cit.*; str. 114

⁷²Białek G.; *Podstawy zarządzania pieniądzem w banku komercyjnym*; Biblioteka Bankowca, Warszawa 1994 r.; str.

Bank ma prawo wyboru, czy sekurytyzuje całość wierzytelności wraz z należnymi odsetkami i prowizjami, czy zatrzymując należność główną, sprzedaje jedynie prawo do korzyści finansowych wynikających z posiadanego kredytu⁷³.

2.4 Regulacje ostrożnościowe jako formy ograniczania ryzyka bankowego

Ryzyko bankowe jest nieodłącznym elementem działalności banku. Nie można go więc wyeliminować, ale należy je mierzyć oraz ograniczać za pomocą właściwych metod zarządzania. Trzeba także pamiętać o tym, że nie da się nigdy zmierzyć ryzyka dokładnie i ograniczyć go w stu procentach. Niemniej jednak w procesie zarządzania ryzykiem stosuje się **regulacje ostrożnościowe**. Za pomocą tych instrumentów próbuje się określić granice bezpieczeństwa w działalności instytucji bankowych. Regulacje związane z ograniczeniem ryzyka bankowego można podzielić na: zewnętrzne (stworzone przez organy nadzorujące, będące niezbędnym narzędziem do sprawowania nadzoru bankowego) oraz wewnętrzne (stworzone przez organy poszczególnych banków).

Regulacje zewnętrzne są więc instytucjonalnymi (nadzorczymi) formami zabezpieczania się przed ryzykiem i znajdują odzwierciedlenie w odpowiednich przepisach prawnych. Do najważniejszych regulacji w tym względzie należą wymagania w dziedzinie: funduszy własnych banku, współczynnika wypłacalności, tworzenia rezerw, limitów koncentracji, wskaźnika płynności.

Przepisy prawne w zakresie form ograniczania ryzyka bankowego tworzone są w skali międzynarodowej przez:

- **Komitet Bazylejski Nadzoru Bankowego,**
- **Dyrektywy Rady Wspólnoty.**

Komitet Bazylejski Nadzoru Bankowego (zwany też Komitetem Cooka - od nazwiska pierwszego prezesa) zajmuje się opracowywaniem standardów nadzoru dotyczących międzynarodowego wymiaru działalności banków. Powstał pod koniec 1974 roku, z inicjatywy

⁷³Kwaśnik Z., Żukow W., (pod red.); *Współczesne problemy ekonomiczne...*; op. cit.; str. 119

prezesów banków centralnych Grupy Dziesięciu - G10 (Belgia, Francja, Kanada, RFN, Włochy, Japonia, Holandia, Szwecja, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone) oraz Szwajcarii i Luksemburgu. Było to następstwo poważnych zaburzeń na rynkach walutowych i bankowych, szczególnie bankructwa banków BankhausHerstatt i Franklin National Bank. Prace Komitetu organizuje stały sekretariat z siedzibą w Banku Rozrachunków Międzynarodowych w Bazylei. Pierwsze obrady odbyły się w lutym 1974 roku i od tego momentu organizowane są regularnie co 3 lub 4 miesiące. Początkowo przedmiotem dyskusji była współpraca w zakresie zmniejszania luk w nadzorach krajów przynależących do Komitetu, ale z czasem rozszerzono zakres rozmów na poprawę jakości nadzoru bankowego na całym świecie, poprzez:

- wymianę informacji,
- zwiększanie efektywności technik międzynarodowego nadzoru,
- ustanawianie minimalnych standardów nadzorczych na obszarach, gdzie jest to wskazane⁷⁴.

Głównym celem prac Komitetu Bazylejskiego jest opracowanie standardów dotyczących międzynarodowego wymiaru działalności banków z krajów przynależących do Komitetu. Poprzez wdrożenie rozmaitych umów i porozumień ma on na uwadze skuteczne nadzorowanie jakiegokolwiek formy bankowych operacji zagranicznych.

Umowy i porozumienia wprowadzone przez Komitet Bazylejski:

1. Konkordat Bazylejski z 1975 roku, w którym podkreślono konieczność wykorzystania podczas kontroli raportów skonsolidowanych banków.
2. Nowelizacja Konkordatu Bazylejskiego z 1983 roku, która likwidowała luki w przepisach dotyczących nadzoru filii i oddziałów zagranicznych.
3. I Umowa Kapitałowa z 1988 roku (Bazylea I), zawierająca zestaw regulacji kapitałowych dla międzynarodowych banków.
4. Poprawka do Umowy Bazylejskiej z 1996 roku, która wprowadziła pojęcie ryzyka rynkowego i szczegółowe przepisy dotyczące pozycji pozabilansowych banków.

⁷⁴Koterwas M., *Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego i jego wpływ na kształt nadzoru bankowego na świecie*, „Bank i Kredyt” nr 10; 2003 r., str.56-66

5. Nowa Umowa Kapitałowa z 2003 roku (Bazyilea II), która rozszerzała zakres regulacji, tzw. model trzech filarów. Ustalono, że obok adekwatności kapitałowej ważny jest również proces analizy nadzorczej i dyscyplina rynkowa.
6. III Umowa Kapitałowa z lipca 2010 roku (Bazyilea III), która wprowadza instytucję dodatkowego buforu kapitałowego (jego rolą będzie absorpcja strat przez banki w okresie kryzysów i napięć ekonomicznych) oraz zakłada poprawę zarządzania ryzykiem i panowania nad nim. Nowe przepisy będą wdrażane do 2019 roku.

Regulacje wprowadzone przez Komitet Bazylejski Nadzoru Bankowego oraz dyrektywy Rady Wspólnoty można sklasyfikować w dwóch grupach, tzn. jako:

- **normy ograniczające ryzyko**, czyli: limity koncentracji, rezerwy oraz regulacje w zakresie obrotu papierami wartościowymi,
- **normy oceniające standing banku (sygnalizacyjne)**, tj. współczynnik wypłacalności, współczynnik płynności i rezerwy celowe⁷⁵.

Fundusze własne banku są najistotniejszym elementem w procesie tworzenia regulacji ostrożnościowych. Stanowią one podstawę odniesienia dla większości norm nadzorczych. Według przyjętych zasad normy ostrożnościowe powinny bowiem m.in. odzwierciedlać wysokość minimalnego kapitału, który bank winien utrzymywać jako zabezpieczenie przed potencjalnymi trudnościami. Skala działalności prowadzonej przez bank (np. akcji kredytowej) zależy więc od wielkości posiadanego kapitału. Kapitał w odpowiedniej wysokości stanowi zatem bufor bezpieczeństwa banku, pozwala na zachowanie wypłacalności i ekspansję. Jednocześnie może służyć jako pokrycie ewentualnych strat w momencie wystąpienia trudności (obniżenie kapitału własnego banku). Bank o wysokim kapitale własnym jest silny, cieszy się powszechnym zaufaniem i jest w stanie sprostać konkurencji rynkowej. Z drugiej jednak strony, wyższa baza kapitałowa może ograniczać niższy zwrot na kapitale zaangażowanym w działalność, a to z kolei może oznaczać niższą rentowność oraz konkurencyjność banku w porównaniu z innymi firmami finansowymi i przemysłowymi. Jednoznaczne i precyzyjne

⁷⁵Jaworski W.L. (pod red.); *Współczesny bank; op. cit.*; str. 447

zdefiniowanie funduszy własnych banku nie jest niestety wcale proste. Każdy system bankowy stosuje nieco inny sposób liczenia funduszy własnych, często nie całkiem porównywalny. Niemniej jednak istnieją w tym względzie pewne zasady międzynarodowe, które wyznaczają pewne minimalne standardy.

Jedną z podstawowych regulacji ostrożnościowych wprowadzonych przez Komitet Bazylejski Nadzoru Bankowego jest **współczynnik wypłacalności**. Współczynnik wypłacalności, zwany też *współczynnikiem bazylejskim*, *współczynnikiem adekwatności kapitałowej* lub też *współczynnikiem Cook'a*, jest obliczany jako iloraz funduszy własnych netto banku do aktywów oraz zobowiązań pozabilansowych przemnożonych przez określone wagi ryzyka: 0%, 20%, 50%, 100%. Wyliczony w ten sposób iloraz powinien być mniejszy od 8%. Wielkość ta jest wartością modelową i została ustalona w sposób empiryczny, trzeba więc pamiętać, że jej osiągnięcie nie gwarantuje automatycznie powodzenia banku i jego wypłacalności w długim okresie. Współczynnik informuje na ile istniejące zasoby kapitałowe banku są w stanie zaabsorbować ryzyko ponoszone przez bank. Duża wysokość współczynnika może wskazywać na unikanie przez bank ponoszenia ryzyka kredytowego, co z reguły znajduje odbicie w niższych zyskach banku.

W Polsce istnieje obecnie 6 wag ryzyka (0%, 10%, 20%, 30%, 50% i 100%) przypisywanych odpowiednim aktywom, natomiast minimalna wielkość samego współczynnika została określona również na poziomie 8%.

Spośród wszystkich zalet współczynnika wypłacalności najistotniejsza jest ta, że uwzględnia on w swojej konstrukcji relację kapitału do aktywów oraz zmusza banki do maksymalizacji kapitałów własnych. Ponadto odgrywa on znaczącą rolę przy podejmowaniu decyzji związanych z samą strukturą aktywów. Wpływa m.in. na relację między inwestowaniem w kredyty, a inwestowaniem w papiery wartościowe. Przypisanie wysokich wag ryzyka kredytom pociąga za sobą bowiem konieczność większej ostrożności przy ich wprowadzaniu do portfeli banków. Jednocześnie przyporządkowanie niskich wag ryzyka rządowym papierom wartościowym zwiększa ich atrakcyjność w stosunku do innych papierów wartościowych i świadczy o przypisaniu im zbyt wielu preferencji. Przyporządkowywanie określonych wag poszczególnym aktywom i pozycjom pozabilansowym jest więc chyba najbardziej sporną kwestią w konstrukcji współczynnika. Trzeba podkreślić, że współczynnik wypłacalności nie jest, niestety, miarą niezawodną. Nie uwzględnia bowiem ważnych aspektów jakościowych

w zarządzaniu bankiem oraz pewnych ryzyk nierozzerwalnie związanych z ich działalnością, tzn. ryzyka rynkowego, ryzyka utraty płynności, ryzyka zmiany kursów, ryzyka stopy procentowej. Ponadto jego konstrukcja opiera się na danych z przeszłości, ma wartość historyczną. Nie uwzględnia więc aspektów działalności bankowej w dłuższym horyzoncie czasowym. Współczynnik wypłacalności powinien zatem być jednym z wielu, ale nie jedynym elementem brany pod uwagę przy ocenie banku. Tymczasem zaś jest on jednym z powszechnie stosowanych mierników oceny⁷⁶.

Współczynnik płynności jest kolejną normą ostrożnościową, która ma na celu zapewnienie bankom płynności finansowej, czyli zdolności do wywiązywania się z bieżących zobowiązań. Jest on relacją między sumą zasobów kasowych i aktywów płynnych, a sumą krótkoterminowych zobowiązań bankowych. Współczynnik ten jest postrzegany jako narzędzie kontroli działalności banków. Jego dwie podstawowe funkcje sprowadzają się do zapewnienia wypłacalności banków oraz do hamowania nadmiernej ekspansji kredytowej. Wymagania dotyczące płynności stawiane bankom są o wiele bardziej restrykcyjne niż w stosunku do innych firm. Nie można bowiem wyobrazić sobie sytuacji, w której bank odracza terminy płatności, gdyż spowoduje to utratę zaufania do niego. Utrzymanie płynności należy więc uznać za podstawowy warunek tego, aby bank mógł istnieć na rynku i rozwijać się.

Polskie władze nadzorcze przyjęły, że współczynnik płynności będzie ustalany dla dwóch przedziałów czasowych (do 1 miesiąca i do 3 miesięcy), a obliczany jest następująco:

$$\text{wspolczynnik plynosci do 1 miesiaca} = \frac{\text{aktywa do 1 miesiaca}}{\text{pasywa do 1 miesiaca}} \quad (2)$$

i analogicznie do 3 miesięcy.

Należy jednak wyraźnie podkreślić, że płynność wyliczona w podany wyżej sposób nie gwarantuje bezpieczeństwa banku, gdyż przy jej obliczaniu nie uwzględnia się otoczenia banku (warunków rynkowych) oraz jego ogólnej sytuacji finansowej.

⁷⁶Tamże; str. 458-460

Kolejna regulacja ostrożnościowa, tj. rezerwy celowe, wprowadzone przez Komitet Bazylejski Nadzoru Bankowego oraz dyrektywy Rady Wspólnoty zostaną omówione w kolejnych podrozdziałach. Natomiast o limitach koncentracji była mowa w podrozdziale 2.3.

2.5 Tworzenie rezerw celowych w celu ograniczenia ryzyka

Prowadzenie działalności bankowej jest samo z siebie obciążone ryzykiem, które można jednak ograniczać, a także nim zarządzać. Przepisy wymagają, aby w celu ograniczenia niebezpieczeństwa związanego z działalnością prowadzoną przez banki, a także ryzyka, które podejmowane jest przy wykonywaniu poszczególnych operacji, banki tworzyły rezerwę celową, dzięki której, zgodnie z założeniami nadzoru, mogą częściowo eliminować ryzyko powstania strat mających wpływ na stabilność finansową banku, i za pośrednictwem której mogą się przed tym ryzykiem uchronić. Banki tworzą rezerwy celowe, aby równoważyć ryzyko związane ze świadczonymi przez nie usługami. Można zatem stwierdzić, że pośrednio wpływają na bezpieczeństwo lokowanych w bankach środków, bezpośrednio zaś na stabilność finansową banku. Tworzenie rezerw celowych jest wyrazem zasady ostrożnej wyceny ryzyka. Inaczej mówiąc są one tworzone w celu pokrycia strat będących wynikiem niespłacenia należności bankowych. Dzięki nim możliwa jest kompensacja utraty wartości jako skutku konkretnie określonego rodzaju ryzyka⁷⁷.

D. Lewandowski porównuje rezerwy celowe do hamulca bezpieczeństwa, którego zadaniem jest wyhamowanie do bezpiecznej szybkości, zarówno akcji kredytowej, jak i pozostałych zaangażowań banku. Chodzi tu o to, by główny ciężar ponoszonego ryzyka spoczywał na banku, nie zaś na deponentach lokujących wolne środki⁷⁸.

Do tworzenia rezerw celowych banki zobligowane są przez Prezesa NBP. Podstawą do regulowania kwestii dotyczących rezerw celowych jest art. 81 ust. 2 pkt 8c ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości⁷⁹, w której przekazano Ministrowi Finansów prawo do

⁷⁷Kaszubski R.W.; *Funkcjonalne źródła prawa bankowego publicznego*; Kantor Wydawniczy Zakamycze; WoltersKluwer Polska; 2006 r.; str. 168

⁷⁸Lewandowski D.; *Bezpieczne zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku komercyjnym*; *op. cit.*; str. 95

⁷⁹Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn.: Dz. U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694 z późn. zm.)

wydawania rozporządzenia w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków.

Rezerwy celowe są tworzone po to, aby wykazać zaangażowanie banku, a w szczególności uwidocznić nietrafione decyzje kredytowe. Jest to rodzaj samoubezpieczenia się banków od ryzyka, wpływa zatem na bezpieczeństwo środków zgromadzonych w bankach. Jest to rodzaj obciążenia rachunkowego, w postaci zapisu księgowego, który obniża wynik finansowy banku i jednocześnie nie stanowi kosztu uzyskania przychodu. Rezerwy celowe stanowią odzwierciedlenie najbardziej prawdopodobnej wartości ekonomicznej portfela wierzytelności banku, która uwzględnia efekty finansowe potencjalnych strat kredytowych. Z rachunkowego punktu widzenia rezerwy celowe powinny przede wszystkim odzwierciedlać sytuację panującą na rynku (gospodarczą), natomiast z perspektywy regulatora zawsze będą swego rodzaju buforem do pokrywania strat⁸⁰.

Generalnie sposób ustalania wysokości rezerw celowych polega na ustaleniu odpowiedniej klasyfikacji należności oraz udzielonych gwarancji, następnie na ustaleniu podstawy naliczenia rezerwy celowej. Ustalenie tej podstawy polega na przekwalifikowaniu należności z grupy należności normalnych do grupy należności zagrożonych przy zastosowaniu dwóch kryteriów: terminowości spłaty kredytu i odsetek oraz sytuacji ekonomiczno-finansowej dłużnika. Po dokonaniu przekwalifikowania należności ustala się poziom rezerw celowych.

Należność staje się należnością „nieregularną”, gdy opóźnienie w spłacie kapitału lub odsetek przekracza 30 dni. Rezerwy celowe dzieli się na 5 grup, dla których na podstawie oceny ryzyka ustala się wysokość rezerw celowych, mianowicie:

- należności normalne - spłaty kapitału i odsetek nastąpiły do 1 miesiąca po terminie umownym – sytuacja dłużnika nie budzi obaw;
- należności pod obserwacją - opóźnienie w spłacie powyżej 1 miesiąca, nie dłużej jednak niż 3 miesiące po terminie umownym – sytuacja dłużnika nie budzi obaw, jednak według kryteriów banków wymaga szczególnej uwagi np. ze względu na ryzyko regionu, kraju, branży, grupy klientów, grupy produktów;
- należności poniżej standardu – opóźnienie w spłacie powyżej 3 miesięcy i nie dłużej niż 6 miesięcy po terminie umownym – sytuacja dłużnika może stanowić zagrożenie

⁸⁰Kaszubski R.W.; *Funkcjonalne źródła prawa bankowego publicznego; op. cit.*; str. 172

terminowej spłaty należności; następuje konieczność utworzenia rezerwy celowej w wysokości 20% kapitału pozostałego do spłaty wraz z odsetkami,

- należności wątpliwe – opóźnienie w spłacie powyżej 6 miesięcy i nie dłużej niż 12 miesięcy po terminie umownym – sytuacja dłużnika ulega znacznemu pogorszeniu lub/i ponoszone straty naruszają w sposób istotny kapitały dłużnika (aktywa netto) - rezerwa celowa musi wynosić 50% należności,
- należności stracone – opóźnienie w spłacie wynosi więcej niż 12 miesięcy po terminie umownym – pojawienie się jednej lub kilku poniższych sytuacji u dłużnika: nieodwracalne pogorszenie sytuacji ekonomiczno-finansowej uniemożliwiającej spłacenie długu, ogłoszono upadłość lub likwidację, bank złożył wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego, dłużnik kwestionuje należności banku na drodze postępowania sądowego, nieznane miejsce pobytu dłużnika - rezerwa musi wynosić 100% należności.

Zanim rezerwa zostanie utworzona uwzględnia się wartość przyjętych zabezpieczeń, ponieważ rezerwa celowa może zostać pomniejszona o pewne zabezpieczenia prawne, np. gwarancje lub poręczenia Skarbu Państwa czy Narodowego Banku Polskiego. Musi być ona utrzymywana przez cały okres, dopóki nie wyjaśni się sytuacja należności. Poszczególne rezerwy celowe są sukcesywnie zmniejszane odpowiednio: do spłaty należności banku, po jej przekwalifikowaniu do kategorii o niższym ryzyku, bądź do wzrostu rynkowej wartości aktywów, na który utworzono rezerwę. Rozwiązanie (likwidacja) rezerwy następuje po całkowitym wygaśnięciu przyczyn jej utworzenia⁸¹.

⁸¹Rogowska E.; *Rezerwy na ryzyko związane z działalnością banków*; Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania nr 24; Uniwersytet Szczeciński; str. 124

2.6 Monitoring portfela kredytowego jako narzędzie ograniczające ryzyko kredytowe

Zarządzanie portfelem kredytowym wymaga zapewnienia szybkiej i pełnej informacji o jego bieżącym stanie, zmianach i tendencjach rozwojowych. Nieodzownym elementem systemu informacyjnego jest uruchomienie w banku procedur badania kredytów, czyli monitoringu kredytowego w toku ich funkcjonowania.

Monitoring kredytowy jest systemem bieżącej i systematycznej weryfikacji zdolności kredytowej klienta oraz zabezpieczeń prawnych w toku funkcjonowania kredytu. Stosuje się go zatem już po przyznaniu środków finansowych do dyspozycji kredytobiorcy. Zadaniem banku jest wówczas sprawdzenie, czy udzielony kredyt zostanie w całości spłacony w terminie ustalonym w umowie. Podstawowym celem monitoringu jest systematyczne analizowanie poszczególnych umów kredytowych, a także struktury jakościowej portfela kredytowego na szczeblu oddziału i całego banku⁸².

Monitoring kredytowy spełnia dwie podstawowe funkcje:

1. **funkcję informacyjną** – odnoszącą się do monitoringu całego portfela kredytowego (umożliwia ona okresowe dostarczanie jednostkom zarządzającym portfelem informacji o elementach składowych portfela oraz o rozwoju działalności kredytowej w okresie porównawczym) oraz monitoringu poszczególnych umów kredytowych (pozwala na dostarczenie informacji o niekorzystnych odchyleniach faktycznego przebiegu procesu kredytowania, co daje podstawy do jakościowej poprawy decyzji kredytowych),
2. **funkcję zabezpieczającą** – sprowadzającą się do działań zapobiegawczych oraz eliminowania następstw aktywnego ryzyka kredytowego poprzez możliwie wczesne rozpoznanie przyczyn i istoty odchyłeń w przebiegu procesu kredytowania⁸³.

⁸²Jaworski W.L., Zawadzka Z.; *Bankowość. Podręcznik akademicki; op. cit.*; str. 711

⁸³Jaworski W.L. (pod red.); *Współczesny bank; op. cit.*; str. 418

Monitoring kredytowy jest podstawowym narzędziem wchodzącym w skład polityki zarządzania ryzykiem w banku. Obejmuje on wszystkie kredyty i dotyczy systemowej obserwacji rozwoju lub zmian w czterech zakresach, mianowicie:

1. *monitorowanie przedsiębiorcy* (personalna zdolność kredytowa), na którą składa się badanie elementów determinujących zaufanie do osoby kredytobiorcy, np. stan rodzinny i majątkowy, kwalifikacje i doświadczenie zawodowe, ocena etyczno-moralna, błędy menedżerskie, stan zdrowia; jest to bardzo specyficzny obszar do weryfikacji, ponieważ stwarza wiele trudności i charakteryzuje go subiektywizm analityka bankowego;
2. *monitorowanie firmy* (ekonomiczna zdolność kredytowa), która polega na obserwacji zdolności kredytowej całej firmy oraz na przeprowadzaniu oceny statycznej (przeszłej i bieżącej) oraz dynamicznej (perspektywicznej) standingu ekonomicznego, zazwyczaj przy wykorzystaniu czterech grup wskaźników (rentowności, sprawności, płynności i zadłużenia) oraz tzw. kryteriów jakościowych (poza zabezpieczeniem); wszystkie te informacje mają służyć identyfikacji potencjalnych obszarów ryzyka, co znajduje wyraz w katalogu słabych i mocnych stron firmy.
3. *monitorowanie warunków kredytowania*, w obrębie których dokonuje się weryfikacji: przeznaczenia kredytu zgodnie z celem zadeklarowanym we wniosku, wysokości uruchomionego i wykorzystanego kredytu, okresu kredytowania (odchylenia od terminów umownych), przyjęcia zadeklarowanych zabezpieczeń, wysokości prowizji, marży i stopy procentowej, zmian w spłacie kredytu (spłata odsetek i kapitału w pełnej wysokości oraz w ustalonych terminach), a także wykonania innych porozumień do umowy kredytowej, np. udostępnienia danych o firmie (dokumenty sprawozdawcze), oceny firmy w toku kredytowania, informacji o zmianie formy własności, pogorszenie się sytuacji ekonomiczno-finansowej, zobowiązania kredytobiorcy do podejmowania decyzji alokacyjnych (kapitałowych i rzeczowych) w określonych granicach;
4. *monitorowanie zabezpieczeń kredytowych*, które ma szczególnie duże znaczenie w warunkach wzrostu ryzyka w pozostałych obszarach (przedsiębiorca, firma, warunki kredytowania); zakres i rodzaj zabezpieczeń kredytów powinny być adekwatne do skali ryzyka, tj. celu, okresu kredytowania oraz ogólnej kondycji ekonomiczno-finansowej

klienta, natomiast ocena zabezpieczeń w toku kredytowania polega na okresowym badaniu realnej wartości płynności zabezpieczeń i możliwości ich egzekwowania⁸⁴.

Na podstawie analizy zmian w wymienionych obszarach otrzymuje się sygnały (wskaźniki) wczesnego ostrzegania, np. o przyczynach niewypłacalności klienta, zagrożeniach w sferze rynku, zasilaniu finansowym.

Każda instytucja finansowa, chcąc uzyskać jak najwyższą stopę zwrotu z kapitału, musi skutecznie minimalizować możliwość poniesienia straty. W bankach to ryzyko jest bardzo duże, dlatego zabezpieczają się one na wiele możliwych sposobów przed sytuacjami, które mogą zaburzyć płynność i wypłacalność. Dlatego też kontrola bankowa nie może kończyć się na sprawdzeniu wiarygodności kredytobiorcy przed udzieleniem kredytu. Równie ważne jest weryfikowanie sytuacji dłużnika w trakcie jego spłaty, czyli monitorowanie kredytów, nawet wówczas gdy z pozoru wydaje się, że spłata jest niezagrożona. Globalne podejście do zarządzania i monitorowania ryzykiem, jest kluczowym elementem mającym wpływ na działalność całego banku.

2.7 Prawne i materialne formy zabezpieczenia kredytów bankowych jako ochrona przed ryzykiem utraty aktywów

Udzielanie kredytów jest dla polskich banków komercyjnych głównym i najbardziej opłacalnym sposobem zainwestowania posiadanych do dyspozycji środków. Każdy kredyt udzielony przez bank jest obciążony ryzykiem jego niezwrócenia. Dlatego też, banki udzielając kredytu podejmują działania zmierzające do zminimalizowania tego ryzyka. Należy to do obowiązków każdego banku, co wynika z obowiązującej Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe⁸⁵. Inne przepisy dotyczące zabezpieczeń bankowych znajdują się m.in. w kodeksie handlowym oraz kodeksie cywilnym. Obowiązkiem banku jest zapewnienie sobie określonych zabezpieczeń umożliwiających odzyskanie kredytu, na wypadek gdyby

⁸⁴ Tamże; str. 418-425

⁸⁵ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2012 r. poz. 1376, z późn. zm.)

kredytobiorca nie dokonał terminowej jego spłaty. Zabezpieczeniem kredytowym jest wszystko to, co zapewnia bankowi odzyskanie zaangażowanej sumy pieniężnej wraz z jego ceną, czyli odsetkami i prowizją. Z punktu widzenia ekonomicznego zabezpieczenie spełnia specyficzną funkcję, gdyż zakłada stan którego istnienia nie chcieliby ani kredytobiorca, ani kredytodawca. W stabilnych warunkach gospodarczych większość kredytów udzielana jest in blanco, czyli bez zabezpieczenia. Jeżeli jednak bank uzna za konieczne zastosowanie zabezpieczenia, należy ustalić, w jakim stopniu kwota kredytu ma być zabezpieczona i jakie rodzaje zabezpieczenia mają być wykorzystane.

Podstawową gwarancją spłaty kredytu jest dla banku przede wszystkim sytuacja gospodarcza i finansowa kredytobiorcy oraz jego zdolność do spłaty kredytu i terminowość wywiązywania się z zobowiązań wobec banku. Bank opiera swoją decyzję o udzieleniu kredytu na szczegółowej analizie wniosku kredytowego oraz dołączonych do niego dokumentów, a zwłaszcza bilansu⁸⁶. Najważniejszym źródłem informacji o kondycji finansowej firmy ubiegającej się o kredyt jest właśnie bilans roczny, który ukazuje obraz przedsiębiorstwa z punktu widzenia finansowego, tzn. majątek firmy oraz źródła jego finansowania. Na podstawie bilansu oraz rachunku zysków i strat oblicza się zdolność kredytową, wykorzystując do tego odpowiednio dobrany zestaw wskaźników. Bank zapewnia sobie także dodatkowe zabezpieczenia spłaty kredytu w postaci gwarancji prawnych, umożliwiających mu odzyskanie całości lub części nie spłaconego przez kredytobiorcę kredytu.

Jak stanowi art. 93 prawa bankowego, w celu zabezpieczenia wierzytelności bank może żądać od kredytobiorcy zabezpieczenia przewidzianego prawem cywilnym i wekslowym oraz zwyczajami przyjętymi w obrocie krajowym i zagranicznym. Może ono być ustanowione przed udzieleniem kredytu oraz w czasie korzystania z kredytu przez kredytobiorcę w przypadku, jeżeli spłata kredytu jest zagrożona z powodu złego stanu majątkowego kredytobiorcy⁸⁷.

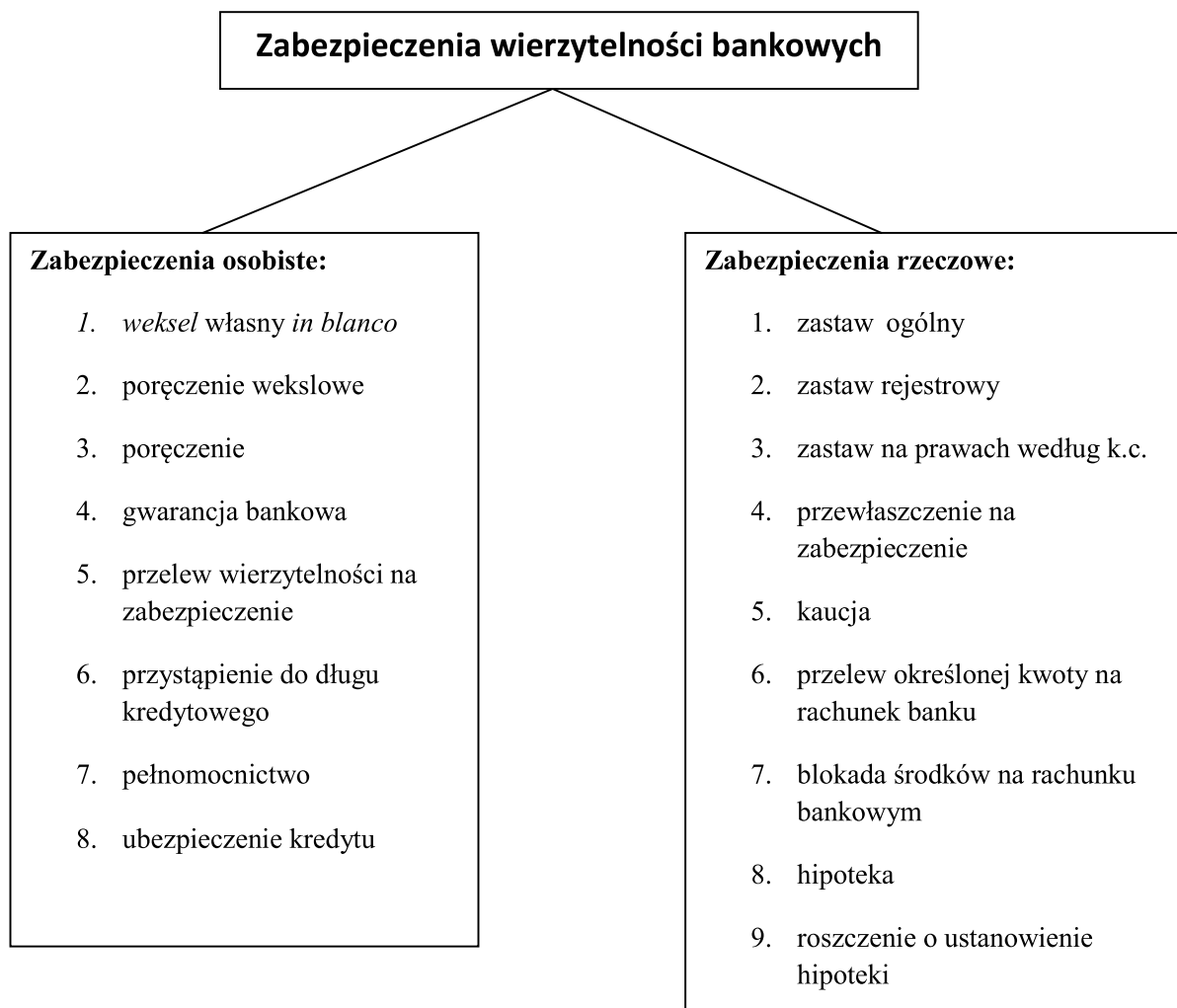
Sposoby zabezpieczenia kredytów mogą przybierać postać różnych instrumentów prawnych. Ilustruje to rysunek numer 5. Najogólniej możemy je podzielić na dwie podstawowe grupy:

⁸⁶Heropolitańska I., Jagodzińska-Serafin E., Kruglak J., Ryzewska S.; *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*; Wydawnictwo TWIGGER SA, Warszawa 1999 r.; str. 277

⁸⁷Tamże; str. 277

- **zabezpieczenia osobiste** – osobista odpowiedzialność osoby dającej zabezpieczenie, czyli że udzielający zabezpieczenia osobistego odpowiada całym swoim majątkiem,
- **zabezpieczenia rzeczowe** – ograniczona odpowiedzialność osoby dającej zabezpieczenie do poszczególnych składników jej majątku; w tym przypadku bank egzekwuje roszczenia z zastawionych rzeczy lub praw majątkowych⁸⁸.

Rysunek 5. Sposoby zabezpieczenia wierzytelności bankowych

Źródło: opracowanie własne

⁸⁸ Golec M., Janik B., Nowońska H.; *Wstęp do bankowości*; Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu; Poznań 1998 r.; str. 51

Wśród **zabezpieczeń osobistych** należy wyróżnić⁸⁹:

- weksel własny *in blanco*,
- poręczenie wekslowe (zwane awalem),
- poręczenie według prawa cywilnego,
- gwarancję bankową,
- przelew wierzytelności na zabezpieczenie,
- przystąpienie do długu kredytowego,
- pełnomocnictwo,
- ubezpieczenie kredytu.

Do **zabezpieczeń rzeczowych** zalicza się natomiast⁹⁰:

- bankowy zastaw rejestrowy,
- zastaw ogólny na rzeczach ruchomych,
- zastaw na prawach według k.c.,
- przewłaszczenie na zabezpieczenie,
- kaucja,
- przelew określonej kwoty na rachunek banku,
- blokada środków na rachunku bankowym (kredytowa),
- hipoteka,
- roszczenie o ustanowienie hipoteki.

Jednym z najczęściej stosowanych prawnych zabezpieczeń kredytu jest szczególny rodzaj weksła - **weksel *in blanco***. Ogólnie **weksel** jest rodzajem papieru wartościowego, w którym wystawca weksła zobowiązuje się bezwarunkowo, że:

- inna osoba (trasat) dokona na rzecz odbiorcy weksła (remitenta) zapłaty określonej sumy pieniężnej (weksel trasowany lub ciągniony),
- sam zapłaci sumę wekslową odbiorcy weksła (weksel własny - *sola*), przy czym wystawca weksła jest głównym dłużnikiem odbiorcy weksła.

⁸⁹Heropolitańska I., Jagodzińska-Serafin E., Kruglak J., Ryzewska S.; *Kredyty, pożyczki...; op. cit.*; str. 278

⁹⁰Tamże; str. 278

W praktyce bankowej bardzo często stosowanym rodzajem weksła jest weksel własny, przyjmowany zwykle jako *weksel własny in blanco*. Stwarza on formę zabezpieczenia dla banku poprzez możliwość wypełnienia weksła o elementy niezbędne, gdy zabezpieczone roszczenie stanie się wymagalne. Weksel własny *in blanco* jest dokumentem zawierającym co najmniej podpis wystawcy weksła złożony przez niego w zamiarze zaciągnięcia zobowiązania wekslowego. Weksel ten może być zaopatrzone także i w inne elementy weksła własnego, lecz nie powinien wskazywać sumy wekslowej, ani terminu jej płatności. Brak wskazania tych elementów w chwili przyjęcia weksła na zabezpieczenie umożliwia uzupełnienie go o kwotę rzeczywistego zadłużenia wystawcy, które wynikać będzie z udzielonego kredytu. Po uzupełnieniu weksel własny jest papierem wartościowym zawierającym bezwarunkowe przyrzeczenie wystawcy zapłacenia określonej sumy pieniędzy w określonym miejscu i czasie i stwarzającym bezwarunkową odpowiedzialność osób podpisanych na wekslu. Zasady wystawiania weksli oraz udzielania poręczeń wekslowych zostały uregulowane w ustawie Prawo wekslowe⁹¹. Podstawę prawną wystawiania weksli niezupełnych (*in blanco*) stanowi art. 10 prawa wekslowego. W praktyce wystawienie weksła własnego *in blanco* w celu zabezpieczenia wierzytelności banku i wydanie go bankowi powoduje powstanie dodatkowego zobowiązania dłużnika. W konsekwencji bankowi, oprócz roszczenia pierwotnego z tytułu np. umowy kredytu, przysługuje również roszczenie ze stosunku wekslowego. W związku z tym bank może wybrać, na jakiej podstawie będzie dochodził spłaty swoich wierzytelności wobec dłużnika⁹².

Jako zabezpieczenie spłaty udzielonego kredytu bank może przyjąć weksel *in blanco*, bądź ***weksel in blanco z poręczeniem, tzw. awalem***. ***Poręczenie wekslowe (awal)*** jest instytucją prawa wekslowego i może stanowić dodatkowe zabezpieczenie banku-wierzyciela w sytuacji, w której wystawcy weksła nie dokonają zapłaty z weksła w terminie. Poręczenie wekslowe, w odróżnieniu od poręczenia cywilnego, zabezpiecza zapłatę weksła, a nie wierzytelności, która jest postawą wystawienia weksła. Z tego też względu poręczyciel wekslowy odpowiada nie za zapłatę kredytu, lecz za zapłatę weksła. Niespłacenie kredytu nie jest podstawą odpowiedzialności poręczyciela wekslowego, ponieważ poręczyciel odpowiada dopiero wówczas, gdy bank wypełni weksel i gdy za weksel ten nie zapłaci w terminie płatności

⁹¹ Ustawa z 28 kwietnia 1936 r. - Prawo wekslowe (Dz. U. z 1936 r. Nr 37, poz. 282, z 2006 r. Nr 73, poz. 501, z 2012 r. poz. 1529)

⁹² Kaszubski R., Tupaj-Cholewa A.; *Prawo bankowe*; Oficyna Wydawnicza WoltersKluwer Polska, Warszawa 2010 r.; str. 134-135

wystawca weksła własnego. Dopóki bank nie wypełni weksła, dopóty nie ma odpowiedzialności wekslowej poręczyciela. Poręczenie wekslowe nie może zostać odwołane, a poręczyciel wekslowy nie może się zwolnić od odpowiedzialności za zapłatę weksła, nawet jeśli poręczył za osobę, która w świetle przepisów skutecznie nie mogła wystawić weksła. Może ono być udzielone co do całej sumy wekslowej, jak również co do jej części oraz musi być udzielone bezwarunkowo, gdyż w przeciwnym razie będzie nieważne. Sposobem ustanowienia poręczenia wekslowego jest złożenie stosownego sformułowania („poręczam”), jak i podpisu na wekslu. Zobowiązanie poręczyciela wygasa wraz z wygaśnięciem zobowiązania z weksła⁹³.

Poręczenie według prawa cywilnego jest kolejną formą zabezpieczenia kredytów. Jest to umowa zabezpieczenia kredytu, na mocy której poręczyciel zobowiązuje się względem wierzyciela wykonać zobowiązanie na wypadek, gdyby dłużnik zobowiązania nie wykonał. Udzielenie poręczenia powoduje powstanie osobistej odpowiedzialności poręczyciela za dług tzn. poręczyciel odpowiada całym swoim majątkiem. Banki zazwyczaj przed przyjęciem poręczenia sprawdzają status majątkowy poręczyciela i obciążenie innymi zobowiązaniami finansowymi. Do oceny statusu poręczyciela banki stosują kryteria takie same, jak w przypadku kredytobiorcy. Poręczenie pod rygorem nieważności powinno być złożone na piśmie i spełniać określone wymogi tzn. wskazywać w sposób jednoznaczny:

- osobę, za którą udzielono poręczenia;
- konkretny kredyt, którego dotyczy;
- bank, na rzecz którego udzielono poręczenia.

Poręczenie może być udzielone zarówno przez osoby prawne, jak i przez osoby fizyczne oraz może obejmować całość zobowiązania dłużnika bądź jego część (np. spłatę jednej raty kredytu). Jeśli nie zostało zastrzeżone w umowie, poręczyciel jest odpowiedzialny za dług jako współdłużnik solidarny (odpowiada jak za własne zobowiązania). Poręczenie może być terminowe (udzielone na określony czas) lub bezterminowe. Poręczenie terminowe nie może być odwołane. Dla ochrony poręczyciela obowiązuje zasada, że zmiany warunków umowy kredytowej, dokonywane bez zgody poręczyciela, nie mogą zwiększać zakresu jego odpowiedzialności. Wynikająca z przepisów kodeksu cywilnego odpowiedzialność poręczyciela

⁹³Koleśnik J.; *Zabezpieczenia w bankowości – aspekty prawne i wymogi regulacyjne*; Oficyna Wydawnicza WoltersKluwer Polska, Warszawa 2008 r.; str. 44

całym majątkiem oraz solidarnie z kredytobiorcą, powoduje, że poręczenie to można uznać za jedno z najlepszych zabezpieczeń⁹⁴.

Gwarancja bankowa jako zabezpieczenie spłaty kredytu jest pisemnym zobowiązaniem banku do zapłaty kwoty maksymalnej wskazanej w gwarancji, w przypadku gdy kredytobiorca, na zlecenie którego została wystawiona, nie spłaci kredytu w terminie określonym w umowie. W przypadku gwarancji bankowej występują trzy podmioty:

- 1) zleceniodawca (kredytobiorca), na którego wniosek bank wystawia gwarancję i który płaci z tego tytułu prowizję,
- 2) bank udzielający gwarancji (bank-gwarant),
- 3) bank-kredytodawca, któremu udzielono gwarancji; beneficjent gwarancji, czyli bank udzielający kredytu, na którego rzecz gwarancja zostanie wystawiona i który jest uprawniony do żądania zapłaty od banku-gwaranta w ramach udzielonej gwarancji.

W przypadku niespłacenia kredytu, bank-kredytodawca zwraca się do banku-gwaranta z żądaniem zapłaty kwoty wskazanej w gwarancji⁹⁵.

Przelew wierzytelności (cesja wierzytelności) jako zabezpieczenie kredytu jest to instytucja regulowana przez Kodeks cywilny w art. 509-518⁹⁶ i dotyczy umowy, na podstawie której cedent przenosi wierzytelność na rzecz cesjonariusza. Na mocy tej umowy kredytobiorca przenosi wierzytelności wobec swojego dłużnika na rzecz banku, jako zabezpieczenie własnego zobowiązania z tytułu udzielonego mu kredytu. Najczęściej jako zabezpieczenie kredytu przyjmowany jest przez banki przelew należności kredytobiorcy od jego odbiorców. Kredytobiorca dokonujący cesji nie ponosi odpowiedzialności za wypłacalność dłużnika, dlatego przed przyjęciem cesji banki starają się uzyskać informacje na temat jego sytuacji finansowej. Zgoda dłużnika na dokonanie cesji nie jest wymagana (chyba, że inaczej zastrzeżono w umowie, z której wierzytelność jest przelewana). O zawarciu umowy przelewu wierzytelności kredytobiorca zobowiązany jest powiadomić swojego dłużnika. W razie braku spłaty kredytu bank ma prawo wystąpić z żądaniem do dłużnika kredytobiorcy, aby należne mu świadczenie dokonał wprost na rzecz banku.

⁹⁴ Gromadzki L.J.; *Gwarancyjne sposoby zabezpieczeń bankowych*; Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania w Warszawie, Warszawa 200 r.1, str. 46

⁹⁵ Heropolitańska I., Jagodzińska-Serafin E., Kruglak J., Ryżewska S.; *Kredyty, pożyczki...*; *op. cit.*., str. 295

⁹⁶ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny; (Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93)

Dodatkową formą zabezpieczenia wierzytelności banku z tytułu udzielonego kredytu może być **przystąpienie do długu kredytowego**. Zasady przystąpienia do długu kredytowego regulują: art. 526 Kodeksu cywilnego oraz art. 86-87, 150-151 i 144 Kodeksu handlowego. Przystąpienie do długu polega na tym, że do istniejącego zobowiązania dłużnika głównego przystępuje osoba trzecia, która od tego momentu staje się dłużnikiem solidarnym. Jej przystąpienie do długu nie skutkuje zwolnieniem z długu dotychczasowego dłużnika. Jest to pewnego rodzaju przekształcenie podmiotowe w zobowiązaniu po stronie dłużnika, gdzie wierzyciel uzyskuje nowego dłużnika, a odpowiedzialność za dług po stronie dłużniczej ma charakter solidarny. Przystępujący do długu odpowiada wobec banku za spłatę kredytu jako kredytobiorca, tj. odpowiada za dług jak za własne zobowiązanie. Kredytobiorca i przystępujący do długu odpowiadają więc solidarnie wobec banku za spłatę kredytu, natomiast bank może dochodzić spłaty kredytu albo od kredytobiorcy, albo od osoby, która przystąpiła do długu. Przyjmuje się, że źródłem powstania przystąpienia do długu mogą być przepisy ustawy (ustawowe przystąpienie do długu), bądź czynność prawna (umowne przystąpienie do długu). W obydwu przypadkach obok dłużnika pierwotnego do zobowiązania przystępuje nowy dłużnik, zaś dłużnik główny nie jest zwolniony od obowiązku świadczenia na rzecz wierzyciela⁹⁷.

Jako zabezpieczenie kredytu często stosowane jest **pełnomocnictwo do dysponowania rachunkiem bankowym**. Zasady udzielania pełnomocnictwa regulują art. 95-109 Kodeksu cywilnego. Pełnomocnictwo takie może być udzielone przez kredytobiorcę, bądź osobę trzecią, a także przez osobę, która już zabezpiecza udzielony kredyt, np. poręczyciela. Może być ono udzielone do dysponowania rachunkiem znajdującym się w banku przyznającym kredyt lub do dysponowania rachunkiem znajdującym się w innym banku. Pełnomocnictwo może być udzielone do dysponowania:

- 1) rachunkiem oszczędnościowym, zarówno prowadzonym w złotych, jak i w obcej walucie,
- 2) rachunkiem bieżącym, w tym otwartym w związku z prowadzeniem przez posiadacza rachunku działalności gospodarczej,
- 3) lokatami terminowymi⁹⁸.

⁹⁷ Koleśnik J.; *Zabezpieczenia w bankowości – aspekty prawne i wymogi regulacyjne*; op. cit.; str. 94

⁹⁸ Heropolitańska I., Jagodzińska-Serafin E., Kruglak J., Ryzewska S.; *Kredyty, pożyczki...*; op. cit.; str. 302

Jedną z podstawowych form rzeczowego zabezpieczenia wierzytelności banku jest ***zastaw ogólny na rzeczach ruchomych***. Zasady ustanawiania zastawu regulują art. 306-325 Kodeksu cywilnego. Zastaw ten obejmuje rzeczy zbywalne tj. takie, które można upłynnić, sprzedać. Na mocy umowy zastawu na rzeczach ruchomych, bank może dochodzić swoich wierzytelności z tytułu umowy kredytowej. Zastaw może obejmować rzeczy ruchome kredytobiorcy (zastawcy) lub też rzeczy ruchome innej osoby lub osób (zastawcy lub zastawców), jeżeli wyrażają oni zgodę na ustanowienie zastawu w celu zabezpieczenia wierzytelności banku z tytułu umowy kredytowej. Rzeczy ruchome mogą stanowić: pojazdy mechaniczne z polską rejestracją, przedmioty wartościowe, towary złożone w przedsiębiorstwie składowym, park maszynowy, rzeczy oddane na przechowanie itp. Bank na mocy umowy zastawu ogólnego na rzeczach ruchomych może dochodzić zaspokojenia wierzytelności z tytułu umowy kredytowej z rzeczy ruchomych stanowiących zastaw nawet wtedy, gdy stały się one własnością innych osób. Umowa zastawu ogólnego na rzeczach ruchomych musi być zawarta na piśmie.

W związku z tym, że ***zastaw rejestrowy*** zawsze wyprzedza w kolejności zaspokojenia zastaw ogólny, banki z zasady stosują zastaw rejestrowy. Zastawem rejestrowym można zabezpieczyć wierzytelność pieniężną wyrażoną w pieniądzu w walucie krajowej lub obcej. Umowa zastawu rejestrowego musi być zawarta na piśmie, a wniosek o dokonanie wpisu do zastawu rejestrowego powinien być złożony na urzędowym formularzu przez zastawnika, w tym przypadku przez bank lub przez zastawcę tj. osobę, która posiada prawo do przedmiotu zastawu.

Umowa zastawu rejestrowego może w szczególności obejmować:

1. rzeczy oznaczone co do tożsamości,
2. rzeczy oznaczone co do gatunku,
3. zbiór rzeczy ruchomych lub praw stanowiących całość gospodarczą, choćby jego skład był zmienny,
4. wierzytelności,
5. prawa z papierów wartościowych,
6. prawa na dobrach niematerialnych⁹⁹.

⁹⁹ Tamże, str. 318

Kolejną formą zabezpieczenia rzeczowego wierzytelności banku jest **zastaw na prawach według kodeksu cywilnego**. Zasady zastawu na prawach regulują art. 327-335 kodeksu cywilnego. Jak mówi art. 327 kodeksu cywilnego: przedmiotem zastawu mogą być także prawa, jeżeli są zbywalne, np. akcje, obligacje, wierzytelności, udziały w spółce. Umowa zastawu na prawach musi być zawarta na piśmie z datą pewną tzn. potwierdzona musi być przez notariusza, a także wymaga wydania dokumentu lub indosowania, czyli przeniesienia prawa własności czeku bądź weksłu, a jeżeli przedmiotem zastawu jest wierzytelność zawiadomienie dłużnika. Zastaw taki może być w szczególności ustanowiony na:

1. wierzytelności, w tym na wierzytelności z rachunku bankowego,
2. udziale w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością,
3. prawach z zakresu wynalazczości,
4. papierach wartościowych, tym akcjach, obligacjach, wekslach, bonach skarbowych.

Nie można natomiast ustanowić zastawu na prawie użytkowania, odkupu czy pierwokupu lub na jednostkach uczestnictwa w funduszach powierniczych, bowiem są to prawa niezbywalna¹⁰⁰.

Kolejną formą zabezpieczenia rzeczowego jest **przewłaszczenie na zabezpieczenie**. Jest to instytucja prawna, której celem jest zabezpieczenie wierzytelności. W prawie polskim jest to umowa, przez którą dłużnik lub osoba trzecia przenosi własność rzeczy ruchomych na wierzyciela (takich jak maszyny, urządzenia, surowce, towary), z tym jednak zastrzeżeniem, że wierzyciel zobowiązuje się do korzystania z rzeczy jedynie w granicach koniecznych do zabezpieczenia wierzytelności, a dłużnik lub osoba trzecia może nadal korzystać z rzeczy, a po zaspokojeniu wierzyciela nastąpi powrotne przejście własności¹⁰¹. W swej istocie przewłaszczenie na zabezpieczenie to konstrukcja podobna do zastawu, polegająca na przeniesieniu własności na rzecz banku do czasu spłacenia kredytu i odsetek¹⁰².

¹⁰⁰ Tamże, str. 309

¹⁰¹ Bieluk J., Doliwa A., Malarewicz-Jakubów A., Mróz T.; *Z zagadnień prawa rolnego, cywilnego i samorządu terytorialnego*; Wydawnictwo Temida 2; Białystok 2012 r.; str. 437

¹⁰² Cwynar W., Patena W.; *Podręcznik do bankowości. Rynki, regulacje, usługi*; Wydawnictwo Oficyna WoltersKluwer Polska; Warszawa 2007 r., str. 240

Na zabezpieczenie spłaty udzielonego kredytu bank może przyjąć **kaucję** w postaci:

- środków pieniężnych w postaci gotówki w walucie krajowej lub obcej,
- bonów oszczędnościowych na okaziciela (premiowych, oprocentowanych, lokacyjnych, depozytowych, rewaloryzacyjnych).

Do ustanowienia kaucji niezbędne jest zawarcie umowy pisemnej oraz złożenie w banku przedmiotu kaucji. Przedmiot kaucji powinien być w umowie oznaczony (w przypadku środków pieniężnych - ich wartość, w przypadku bonów - ich wartość, numery, seria lub inne znaki). Środki pieniężne złożone w banku jako kaucja są przechowywane na odrębnym, nie oprocentowanym koncie. W przypadku składania jako kaucji bonów oszczędnościowych ich wartość powinna być wyższa od wysokości ustalonego zabezpieczenia kredytu o kwotę wolną od zajęcia sądowego i administracyjnego. Jednocześnie ze złożeniem bonów kredytobiorca składa w banku upoważnienie, w którym uprawnia bank do pokrycia nie spłaconego w terminie kredytu wraz z odsetkami i prowizją poprzez przedstawienie bonów do wykupu na ogólnych zasadach i potrącenia wierzytelności banku z tytułu nie spłaconego kredytu z wierzytelnością właściciela bonów oszczędnościowych z tytułu ich wykupu. Po spłacie kredytu bank zwraca kredytobiorcy przedmiot kaucji oraz upoważnienie¹⁰³.

Zabezpieczenie udzielonego kredytu może nastąpić w drodze nieodwołalnej **blokady środków pieniężnych zgromadzonych na bankowych rachunkach** złotych i walutowych: oszczędnościowych, oszczędnościowo – rozliczeniowych oraz związanych z prowadzoną działalnością. Blokada dokonywana jest na pisemne zlecenie posiadacza rachunku lub osób posiadających nieograniczone pełnomocnictwo do dysponowania tym rachunkiem, przez bank prowadzący dany rachunek. Bank ten powinien wydać kredytobiorcy potwierdzenie dokonania nieodwołalnej blokady. Wydając to potwierdzenie bierze on tym samym obowiązek utrzymania tej blokady.

Kredytobiorca wnosząc o ustanowienie zabezpieczenia kredytu w postaci blokady składa w banku:

- zaświadczenie o dokonaniu nieodwołalnej blokady na rachunku bankowym,
- upoważnienie uprawniające bank, w przypadku niespłacenia kredytu, do:

¹⁰³Troicka-Sosińska R., *Zabezpieczenie należności pieniężnych*, C.H. Beck, Warszawa 1997 r.; str. 58-60

- dokonania potrącenia wierzytelności banku,
- pobrania z zablokowanego rachunku wierzytelności banku z tytułu niespłaconego kredytu, gdy rachunek bankowy prowadzony jest w innym banku.

O dokonaniu potrącenia bank powiadamia pisemnie posiadacza rachunku. Po spłacie kredytu bank zwraca kredytobiorcy upoważnienie oraz wydaje pisemną zgodę na odblokowanie rachunku¹⁰⁴.

W celu zabezpieczenia udzielonego przez bank kredytu można nieruchomości obciążyć prawem, na mocy którego bank będzie mógł dochodzić zaspokojenia swojego roszczenia z nieruchomości, bez względu na to, czyją stała się własnością, z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości, czyli **hipoteką**. Zasady prawne hipoteki uregulowane są w Ustawie z 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece¹⁰⁵.

Hipoteką można obciążyć:

- całą nieruchomość,
- część ułamkową nieruchomości,
- użytkowanie wieczyste.

Hipoteka obciąża wraz z nieruchomością:

- jej części składowe,
- jej przynależności,
- niektóre roszczenia okresowe należne właścicielowi obciążonej nieruchomości.

Nie można natomiast ustanowić hipoteki na nieruchomości przekazanej jedynie w użytkowanie. Ustanowienie hipoteki na rzecz banku nie pozbawia właściciela nieruchomości możliwości jej obciążania lub rozporządzania nią. Niedopuszczalne jest zastrzeżenie, przez które właściciel nieruchomości zobowiązuje się względem banku, że nie dokona zbycia lub obciążenia nieruchomości przed wygaśnięciem hipoteki. Hipoteka może być wyrażona tylko w oznaczonej sumie pieniężnej i zabezpiecza także odsetki nieprzedawnione i przyznane koszty postępowania. Jest ona ograniczonym prawem rzeczowym. Jeżeli kredytobiorca lub osoba trzecia jest

¹⁰⁴Heropolitańska I., Jagodzińska-Serafin E., Kruglak J., Ryżewska S.; *Kredyty, pożyczki...*; *op. cit.*; str. 332

¹⁰⁵Ustawa z 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. nr 19, poz. 147)

właścicielem kilku nieruchomości, wówczas w celu zabezpieczenia jednego kredytu można ustanowić hipoteki na kilku nieruchomościach. Przed przyjęciem zabezpieczenia w formie hipoteki bank powinien zażądać od kredytobiorcy przedłożenia wypisu z księgi wieczystej nieruchomości, na której ma być ustanowiona hipoteka, aktualnej wyceny nieruchomości dokonanej przez uprawnioną do tego osobę lub urzędy oraz zgody współmałżonka na ustanowienie hipoteki¹⁰⁶.

Banki mogą żądać ustanowienia:

- **hipoteki zwykłej** - ma zastosowanie do już udzielonych kredytów,
- **hipoteki kaucyjnej** - może zabezpieczać spłatę określonych kredytów, ale o nie ustalonej wysokości (np. w rachunku bieżącym), a także kredytów, które będą udzielone przez bank w przyszłości,
- **hipoteki przymusowej** - bank może jej żądać od kredytobiorcy, będącego właścicielem danej nieruchomości, jeśli ten nie spłacił kredytu w terminie,
- **hipoteki łącznej** - zabezpiecza ona jedną wierzytelność jednocześnie na kilku nieruchomościach, przy czym każda z nieruchomości gwarantuje spłatę całej wierzytelności,
- **hipoteki ustawowej** - służy zabezpieczeniu wierzytelności państwowych i przysługuje jej pierwszeństwo egzekucyjne przed wszystkimi innymi hipotekami¹⁰⁷.

¹⁰⁶ Rymek A. (pod red.), *Kredyty, poradnik dla praktyków*, TWIGGER, Warszawa 1993 r.; str. 17-18

¹⁰⁷ Jaworski W.L., Krzyżkiewicz Z., Kosiński B.; *Banki, rynek, operacje, polityka*; op. cit., str. 127

3 Ocena zdolności kredytowej podmiotów gospodarczych jako podstawowy sposób kontroli ryzyka kredytowego

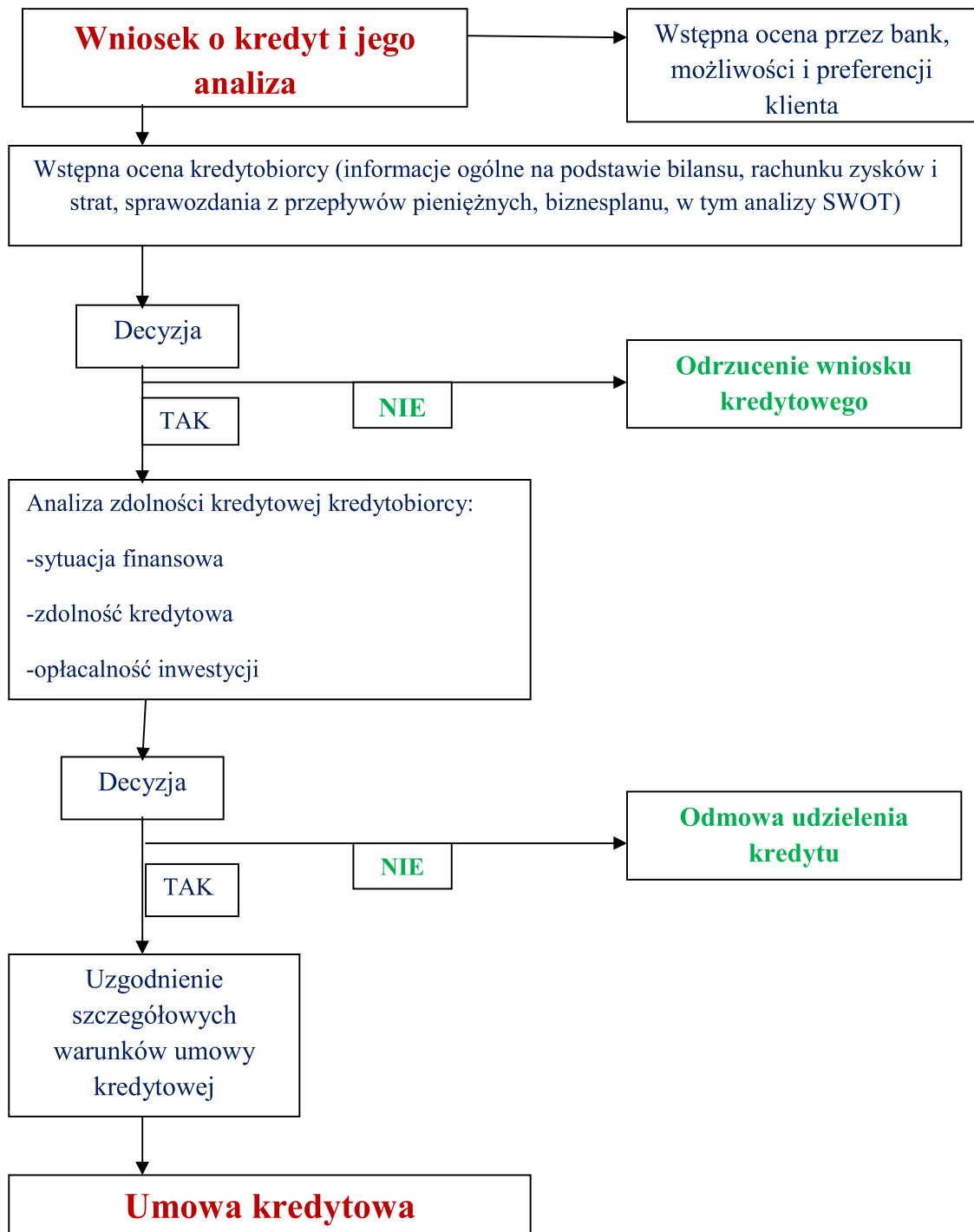
3.1 Wniosek o kredyt i wstępna ocena kredytobiorcy

Procedury związane z badaniem dokumentacji kredytowej od momentu złożenia wniosku przez klienta do decyzji banku dotyczącej możliwości i warunków kredytowania są dość długie i pracochłonne. Cały proces oceny wniosku kredytowego to odpowiedzi na pytania od ogólnych do coraz bardziej szczegółowych i podejmowanie decyzji na każdym etapie analizy. Już na podstawie wstępnej analizy wniosku może okazać się, że ryzyko banku jest zbyt duże (np. niedostateczne kwalifikacje kierownictwa, zbyt niskie kapitały własne w stosunku do kwoty wnioskowanego kredytu, niedostateczna baza finansowa, niepewne perspektywy branży itp.). Niekiedy wniosek kredytowy może być odrzucony z uwagi na np. ogólną sytuację na rynku, niezgodność z przepisami prawa lub z polityką kredytową danego banku.

Analiza wniosku i zdolności kredytowej klienta przez bank dokonywana jest w celu odpowiedzi na następujące pytania:

1. czy kredytobiorca będzie w stanie zwrócić zaciągnięty kredyt wraz z należnymi odsetkami w terminach ustalonych w umowie kredytowej (wniosku),
2. jakie ryzyko banku wiąże się z udzieleniem wnioskowanego kredytu,
3. jakie warunki kredytowania mogą być zaproponowane klientowi.

Rysunek 6. Schemat postępowania przy udzielaniu kredytu

Źródło: opracowanie własne na podstawie literatury

Banki stosują zazwyczaj zbliżone procedury badania wniosku i kondycji klienta. Wyróżnić można następujące etapy postępowania przy udzielaniu kredytu¹⁰⁸:

- 1) Ocena wniosku kredytowego,
- 2) Wstępna ocena kredytobiorcy:
 - a) Analiza sprawozdań finansowych,
 - b) Wstępna analiza wskaźnikowa,
 - c) Analiza SWOT,
- 3) Ocena zdolności kredytowej:
 - a) Czynniki określające firmę:
 - historia firmy oraz jej forma prawna,
 - kwalifikacje i doświadczenie zawodowego zarządu,
 - ocena oferowanego produktu, rynku, uzależnienia od dostawców i odbiorców,
 - ocena branży, nowoczesność stosowanej techniki i technologii
 - b) Ocena wskaźników ekonomiczno - finansowych:
 - wskaźniki płynności finansowej,
 - wskaźniki sprawności działania,
 - wskaźniki rentowności,
 - wskaźniki wiarygodności kredytowej,
 - c) Syntetyczna ocena zdolności kredytowej podmiotu i ryzyka kredytowego banku:
 - metoda punktowa,
 - ocena elementów subiektywnych,
 - przeliczanie wskaźników ekonomiczno-finansowych,
 - ocena zdolności kredytowej podmiotu i ryzyka banku.

Schemat postępowania przy udzielaniu kredytu jest następujący¹⁰⁹:

1. Inspektor kredytowy ocenia czy zapotrzebowanie nie przekracza faktycznych i formalnych możliwości udzielenia kredytu przez bank. Przy wstępnej ocenie wniosku kredytowego bierze się także pod uwagę cel przyszłego kredytu. Ocena może dotyczyć

¹⁰⁸Jaworskiego W.J., Zawadzkiej Z. (pod red.); *Bankowość. Podręcznik akademicki; op. cit.*, str. 273

¹⁰⁹Rajczyk M., *Podstawy bankowości komercyjnej*, Fundacja Edukacji Ekonomicznej, Bielsko Biała 1997 r.; str.99

przewidywanej koniunktury gospodarczej (np. przy inwestowaniu w określoną produkcję),

a także preferencji wynikających z polityki kredytowej banku.

2. Gdy wniosek kredytowy sprostą powyższym wymaganiom, inspektor kredytowy, przystępuje do wstępnej oceny kredytobiorcy. Ma to szczególne znaczenie wobec nieznanymi bliżej bankowi kredytobiorców. Zasięga on opinii w innych bankach, wywiadowniach handlowych i innych dostępnych źródłach informacji. Analizowane są również dołączone do wniosku dokumenty. Pozytywna opinia warunkuje przejście do bardziej szczegółowych badań, dotyczących efektywności proponowanego przedsięwzięcia.
3. Na podstawie dostarczonych przez kredytobiorcę bilansów, rachunków wyników oraz innych sprawozdań finansowych inspektor kredytowy analizuje bieżącą sytuację finansową i strukturę majątkową przyszłego kredytobiorcy i ustala, czy posiada on zdolność kredytową.
4. Wniosek kredytowy może zawierać propozycje zabezpieczenia zwrotności kredytu i wówczas załączone są odpowiednie dokumenty, tj. wyciągi z ksiąg wieczystych, kopie polis ubezpieczeniowych itp.
5. Pozytywna decyzja zapada, gdy proponowane przedsięwzięcie rokuje uzyskanie zakładanych efektów, a bieżąca i przyszła sytuacja majątkowa kredytobiorcy zapewnia mu bieżącą i przyszłą zdolność kredytową. Równocześnie negocjowane są szczegółowe warunki umowy.
6. Przedstawiony tok postępowania kończy podpisanie umowy przez kredytobiorcę i osoby reprezentujące bank, które mają prawo zaciągania w jego imieniu zobowiązań (tzw. prokurenci). Treść i forma umowy jest odpowiednio przystosowana do rodzaju kredytu.

Zawarcie umowy o kredyt jest poprzedzone działaniami mającymi na celu zminimalizowanie ryzyka niewypłacalności kredytobiorcy. Wszczęcie procedury, która ma doprowadzić do zawarcia umowy o kredyt, następuje w wyniku złożenia **wniosku kredytowego** przez zainteresowanego zaciągnięciem kredytu. Wnioski kredytowe są z reguły składane według

wzorów opracowanych w poszczególnych bankach. Zainteresowany uzyskaniem kredytu ujawnia we wniosku swoje dane (imię, nazwisko, adres zamieszkania, firmę, siedzibę, rodzaj prowadzonej działalności, formę organizacyjno-prawną przedsiębiorstwa, numer identyfikacji podatkowej, itp.), kwotę kredytu, proponowany sposób zabezpieczenia spłaty, przeznaczenie kredytu oraz inne informacje wymagane przez bank. Wniosek kredytowy stanowi wezwanie do podjęcia przez bank negocjacji. Wnioskodawca nie składa przy tym oświadczenia woli, a jedynie informuje bank o intencji zawarcia w przyszłości umowy kredytowej, na określonych we wniosku warunkach. Wniosek kredytowy zawiera oświadczenia kredytobiorcy o charakterze informacyjnym, których nie można taktować jako oświadczeń woli w rozumieniu prawa cywilnego, a wniosku kredytowego jako oferty. Istotne znaczenie mają również załączniki do wniosku kredytowego. Zawarte w nich informacje są niezbędne przede wszystkim w procesie badania zdolności kredytowej kredytobiorcy. Rodzaje i szczegółowość załączników są określane przez poszczególne banki, które uzależniają ilość i jakość tych dodatkowych dokumentów głównie od rodzaju i wysokości kredytu, który zostanie udzielony przez bank¹¹⁰.

Po pozytywnym przyjęciu wniosku kredytowego bank przystępuje do wstępnej oceny kredytobiorcy. Ma to szczególne znaczenie wobec nowych, nie znanych bliżej bankowi, kredytobiorców. Bank zbiera informacje o ich dotychczasowej działalności i wywiązaniu się ze zobowiązań finansowych. Pozytywna ocena warunkuje przejście do etapu badań szczegółowych, dotyczących efektywności proponowanego przedsięwzięcia. Po ocenie formalnej stwierdzającej, że wniosek kredytowy jest zgodny z regulaminem kredytowym banku, a przedłożone dokumenty są wystarczające do przeprowadzenia analizy merytorycznej wniosku, bank dokonuje oceny: prawnej, sytuacji ekonomiczno-finansowej, zdolności kredytowej, wysokości potrzeb kredytowych oraz jakości zabezpieczeń spłaty kredytu. Na podstawie dostarczonych przez kredytobiorcę bilansów, rachunków wyników oraz innych sprawozdań, inspektor kredytowy analizuje bieżącą sytuację finansową i strukturę majątku przyszłego kredytobiorcy i ustala, czy posiada on zdolność kredytową. Badając zdolność kredytową bank ma na celu określić stopień ryzyka, na jaki jest narażony w związku z przyznaniem kredytu. Jeżeli bank przyjmie wniosek kredytowy, następuje podpisanie umowy kredytowej przez bank i kredytobiorcę¹¹¹.

¹¹⁰Ofiarski Z.; *Prawo bankowe*; WoltersKluwer Polska; Warszawa 2011 r.; str. 201

¹¹¹Jaworskiego W.J., Zawadzkiej Z. (pod red.); *Bankowość. Podręcznik akademicki; op. cit.*, str. 74

Kolejnym etapem procedury kredytowej jest wstępna ocena kredytobiorcy na podstawie złożonych dokumentów, takich jak: bilans, rachunek zysków i strat, rachunek przepływ pieniężnych, biznesplan, w tym analizy SWOT. Zadaniem tego etapu jest wydobywanie najbardziej istotnych dla przyszłości mocnych stron podmiotu w jego wewnętrznej strukturze i pozycji branżowej. Konieczne jest poznanie największych zagrożeń i słabości, szczególnie tych które wymagają jeszcze dodatkowego wyjaśnienia i pogłębionej wnikliwej oceny. Analiza ta powinna wskazywać na:

- a) główne czynniki określające realność przewidywanych zamierzeń,
- b) słabe strony w dotychczasowej działalności, zagrażające tym zamierzeniom,
- c) problemy do dodatkowego lub specjalnie uważnego wyjaśnienia i ocen w toku następnej fazy prac.

Analiza dostarczonych sprawozdań i informacji finansowych natomiast ma na celu określenie najbardziej istotnych informacji dotyczących ekonomicznej i finansowej działalności podmiotu ubiegającego się o kredyt. Dotyczy to zarówno wyników uzyskanych w przeszłości, jak też kształtowania się ich w okresie kredytowania. Analiza ta obejmuje przede wszystkim badanie zestawień bilansowych, rachunków zysków i strat oraz przepływów środków pieniężnych.

Podstawą wszystkich informacji gromadzonych przez bank jest bilans. **Bilans** to historycznie najstarszy i chyba wciąż najważniejszy składnik sprawozdania finansowego. Jest on sporządzonym na określony moment (bilansowy) syntetycznym zestawieniem aktywów (zasobów majątkowych o różnej postaci) i pasywów (reprezentujących źródła finansowania tego majątku). Jest zestawieniem statycznym, to znaczy podaje stan aktywów i kapitałów na ściśle określony moment. Bilans jest niejako „fotografią” przedsiębiorstwa, ponieważ odzwierciedla jego sytuację w danym dniu. A zatem, zarówno przed tym dniem, jak i po nim, sytuacja finansowa wyrażona przez wartość i strukturę majątku oraz źródła jego finansowania jest już inna. Ponieważ jednak operacje gospodarcze charakteryzują się powtarzalnością, a zmiana

wartości i struktury bilansu jest relatywnie wolna, z pewnością jest on „wiernym obrazem” sytuacji finansowej¹¹².

Podstawową zasadą bilansu jest równość jego aktywów i pasywów. Taka jest wielkość majątku jak zasobne są źródła, które umożliwiają jego sfinansowanie. W badaniu bilansu zwracamy uwagę na strukturę aktywów i pasywów, dynamikę zmian zachodzących w kolejnych latach oraz porównujemy wybrane pozycje aktywów i pasywów. W badaniu bilansu oceniamy (analiza pionowa i pozioma bilansu):

- wielkość i dynamikę wzrostu sumy bilansowej porównując ją z wielkością inflacji w danym okresie; im większa jest suma, tym większa jest firma i jej działalność,
- strukturę i dynamikę podstawowych składników aktywów; wyższy udział środków obrotowych i jednocześnie malejący stosunek tych środków do wielkości sprzedaży dobrze świadczy o firmie,
- strukturę i dynamikę zmian podstawowych składników pasywów, przede wszystkim kapitałów własnych i wyniku finansowego,
- prawidłowość relacji pomiędzy kapitałami własnymi (pasywa) i majątkiem trwałym (aktywa); wielkość kapitałów własnych powinna wystarczać na sfinansowanie całego majątku trwałego i części majątku obrotowego, natomiast granicę minimalnej pozytywnej oceny wyznacza równość kapitału stałego i majątku trwałego,
- wielkość kapitału obrotowego netto i jego zmiany oraz kształtowanie się w stosunku do wielkości sprzedaży w kolejnych latach; kapitał obrotowy netto stanowi różnicę pomiędzy kapitałem stałym (pasywa) i majątkiem trwałym (aktywa) i określa stopień pokrycia kapitałem stałym majątku obrotowego; dobrze należy oceniać podmiot, w którym jest on dodatni,
- porównanie kształtowania się poziomu należności (aktywów) i zobowiązań krótkoterminowych (pasywa).

¹¹²Wędzki D.; *Analiza wskaźnikowa sprawozdania finansowego: Sprawozdanie finansowe, Tom 1*; WoltersKluwer Polska, Warszawa 2009 r.; str. 51

Tabela 1. Schemat bilansu

	A K T Y W A	P A S Y W A	
Aktywa stałe	<p>A. Aktywa trwale/majątek trwały</p> <p>I. Wartości niematerialne i prawne (koszty prac rozwojowych, wartość firmy, patenty, licencje, koncesje, oprogramowanie komputerowe, koszty organizacji poniesione przy założeniu lub późniejszym rozszerzeniu spółki akcyjnej)</p> <p>II. Rzeczowe aktywa trwale (grunty własne, budynki i budowle, urządzenia techniczne i maszyny, środki transportu, pozostałe środki trwale, inwestycje rozpoczęte, zaliczki na poczet inwestycji), w tym:</p> <p>1. Środki trwale</p> <p>2. Środki trwale w budowie</p> <p>III. Należności długoterminowe</p> <p>IV. Inwestycje długoterminowe = Finansowy majątek trwały (udziały i akcje, długoterminowe papiery wartościowe, długoterminowe pożyczki, inne składniki finansowego majątku trwałego)</p> <p>V. Długoterminowe rozliczenia finansowe</p>	<p>A. Kapitał (fundusz) własny</p> <p>I. Kapitał (fundusz) podstawowy</p> <p>II. Pozostałe kapitały/fundusze :</p> <ul style="list-style-type: none"> - kapitał/fundusz zapasowy (ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej, tworzony ustawowo, tworzony zgodnie ze statutem lub umową, z dopłat wspólników i inny, - kapitał/fundusz z aktualizacji wyceny, - należne lecz nie poniesione wkłady na poczet kapitału podstawowego - pozostałe kapitały/fundusze <p>III. Zysk (strata) z lat ubiegłych = nie podzielony wynik finansowy z lat ubiegłych (zysk-wielkość dodatnia, strata-wartość ujemna)</p> <p>IV. Zysk (strata) netto - wynik finansowy netto roku obrotowego</p> <p>V. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna)</p>	Pasywa stałe
Aktywa bieżące	<p>B. Aktywa obrotowe/Majątek obrotowy</p> <p>I. Zapasy (materiały, półprodukty i produkty w toku, produkty gotowe, towary)</p> <p>II. Należności krótkoterminowe (należności z tytułu dostaw i usług, należności od budżetu, należności od pracowników, pozostałe należności, roszczenia sporne)</p> <p>III. Inwestycje krótkoterminowe</p> <p>1. Krótkoterminowe aktywa finansowe w innych jednostkach (krótkoterminowe akcje, obligacje i inne papiery wartościowe)</p> <p>2. Środki pieniężne i inne aktywa pieniężne (w kasie, w banku)</p> <p>IV. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe</p>	<p>B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania</p> <p>I. Rezerwy na zobowiązania (rezerwy na podatek dochodowy, pozostałe rezerwy)</p> <p>II. Zobowiązania długoterminowe (długoterminowe pożyczki, obligacje i inne papiery wartościowe, długoterminowe kredyty bankowe, pozostałe zobowiązania długoterminowe)</p> <p>III. Zobowiązania krótkoterminowe i fundusze specjalne (pożyczki, obligacje i papiery wartościowe, kredyty bankowe, zaliczki otrzymane na poczet dostaw, zobowiązania z tytułu dostaw i usług, zobowiązania wekslowe, zobowiązania z tytułu podatków, ceł i ubezpieczeń społecznych, zobowiązania z tytułu wynagrodzeń, pozostałe zobowiązania krótkoterminowe, fundusze specjalne)</p> <p>IV. Rozliczenia międzyokresowe (bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, przychody przyszłych okresów)</p>	Pasywa bieżące
	SUMA AKTYWÓW = SUMA PASYWÓW		

Źródło: Kiziukiewicz T., *Rachunkowość*, Ekspert Wydawnictwo i Doradztwo, Wrocław 2001 r., str. 34-39

Z analitycznego punktu widzenia, aby dokonać właściwej oceny kondycji finansowej wnioskodawcy na podstawie bilansu i ustalić trendy z występujących zmian, wskazane jest posługiwanie się sprawozdaniami finansowymi z co najmniej ostatnich trzech lat. Etapem końcowym analizy bilansu jest zestawienie ocen cząstkowych i wyciągnięcie właściwych wniosków w zakresie struktury majątkowej przedsiębiorstwa, doboru źródeł finansowania majątku, sprawności zarządzania cyklem eksploatacyjnym, płynności, wypłacalności oraz efektów majątku i kapitału. Analiza taka kończy się prognozą dla firmy.

Kolejnym źródłem informacji finansowej, wykorzystywanym w ocenie kredytobiorcy jest rachunek zysków i strat. **Rachunek zysków i strat**, zwany wcześniej *rachunkiem wyników*, to jeden z podstawowych i obligatoryjnych elementów sprawozdania finansowego. Informuje, jaka jest efektywność poszczególnych rodzajów działalności, jaki jest ogólny wynik finansowy przedsiębiorstwa i czy w bieżącej działalności podmiot gospodarczy uzyskuje dochody. Ponadto ukazuje zdolność firmy do generowania zysków i samofinansowania oraz prezentuje strumienie pieniężne. Pokazuje także dokonania jednostki w danym okresie, a także zawiera istotną informację o rentowności jednostki. Jego istota polega na zestawieniu strumieni przychodów (uzyskanych w jednostce ze sprzedaży wyrobów i usług, bądź towarów w ramach prowadzonej działalności handlowej oraz przychodów uzyskanych z przeprowadzenia operacji finansowych) i zysków nadzwyczajnych do strumieni kosztów i strat nadzwyczajnych. W efekcie uzyskuje się wynik finansowy (zysk lub stratę) brutto, który skorygowany o obowiązkowe zmniejszenia wyniku brutto (np. podatek dochodowy) pozwala na uzyskanie kwoty wyniku netto za dany okres¹¹³.

Rachunek zysków i strat w Polsce może być sporządzony w wersji porównawczej lub kalkulacyjnej. W obu wariantach rachunek zysków i strat sporządzony jest metodą drabinkową charakteryzującą się tym, że od każdego rodzaju przychodu odejmowany jest koszt tego samego typu. W świetle ustawy o rachunkowości jednostka gospodarcza ma do wyboru sporządzenie rachunku zysku i strat w wariantcie porównawczym lub też kalkulacyjnym¹¹⁴.

W ramach tej analizy przeprowadza się analizę:

¹¹³Śnieżek E., Jaroszczak A., Mazuchowska B., Stępień-Andrzejewska J., Żurawska J.; *Wprowadzenie do rachunkowości - przykłady, zadania, testy, komentarze*; Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 2003 r., str. 161

¹¹⁴Dziuba-Burezyk A., *Podstawy rachunkowości w świetle międzynarodowych standardów*; Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne Sp. z o.o., Kraków 2003 r.; str.95

- poziomu przychodów ze sprzedaży, ich strukturę i zmiany w kolejnych okresach w przeszłości i w okresie kredytowania,
- wysokość poniesionych kosztów oraz ich strukturę – koszty wytworzenia sprzedanych produktów (zużycie materiałów i energii, wynagrodzenia, amortyzacja), koszty ogólne zarządu i koszty operacji finansowych, przy czym ważne jest tutaj dokonanie także analizy i porównań branżowych dotyczących poziomu kosztów ogólnych zarządu (ogólnozakładowych); kształtowanie się ich na poziomie 10 % kosztów ogółem uznaje się za prawidłowe,
- poziom kosztów stałych i zmiennych, które wyznaczają próg rentowności i jego wrażliwość na zmiany podstawowych parametrów przyszłej działalności podmiotu; próg rentowności przedsiębiorstw jest uzależniony od skali prowadzonej działalności, a także od kosztów stałych. Im większe koszty stałe, tym mniejsze są zyski przy danej skali produkcji,
- wynik finansowy netto i główne źródła jego powstawania; poziom zysku powinien być znaczący i nie podlegać dużym wahaniom w kolejnych latach.

Informacje zawarte w rachunku zysków i strat pokazują m.in. perspektywę firmy w przyszłości. Na podstawie analizy wyników osiągniętych w przeszłości można dokonać prognozy na lata następne.

Tabela 2. Rachunek zysków i strat w wariacie porównawczym i kalkulacyjnym

Rachunek zysków i strat - wariant porównawczy	
A.	Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, w tym: - od jednostek powiązanych
I.	Przychody netto ze sprzedaży produktów
II.	Zmiana stanu produktów (zwiększenie - wartość dodatnia, zmniejszenie - wartość ujemna)
III.	Koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki
IV.	Przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów
B.	Koszty działalności operacyjnej
I.	Amortyzacja
II.	Zużycie materiałów, towarów, energii

Rachunek zysków i strat - wariant kalkulacyjny	
A.	Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, w tym: - od jednostek powiązanych
I.	Przychody netto ze sprzedaży produktów
II.	Przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów
B.	Koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów, w tym: - od jednostek powiązanych
I.	Koszty wytworzenia sprzedanych produktów
II.	Wartość sprzedanych towarów i materiałów
C.	Zysk (strata) brutto na sprzedaży (A - B)
D.	Koszty sprzedaży

III.	Usługi obce
IV.	Podatki od towarów, opłaty, w tym: - podatek akcyzowy
V.	Wynagrodzenia
VI.	Ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia
VII.	Pozostałe koszty rodzajowe
VIII.	Wartość sprzedanych towarów i materiałów
C.	Zysk / strata ze sprzedaży (wielkość dodatnia lub ujemna) (C - D - E)
D.	Pozostałe koszty administracyjne
I.	Zysk ze zbycia niefinansowanych aktywów trwałych
II.	Dotacje
III.	Inne przychody operacyjne
E.	Pozostałe koszty operacyjne
F.	Strata ze zbycia niefinansowanych aktywów trwałych
G.	Aktualizacja wartości aktywów niefinansowych
H.	Inne koszty operacyjne
I.	Zysk (strata) na działalności operacyjnej (F + G + H)
J.	Przychody finansowe
I.	Dywidendy i udziały w zyskach, w tym : - od jednostek powiązanych
II.	Odsetki, w tym: - od jednostek powiązanych
III.	Zysk ze zbycia inwestycji
IV.	Aktualizacja wartości inwestycji
V.	Inne
K.	Koszty finansowe
I.	Odsetki, w tym: - od jednostek powiązanych
II.	Strata ze zbycia inwestycji
III.	Aktualizacja wartości inwestycji
IV.	Inne
L.	Zysk (strata) na działalności gospodarczej (I + J + K)
M.	Wynik zdarzeń nadzwyczajnych (M.I. - M.II.)
I.	Zyski nadzwyczajne
II.	Straty nadzwyczajne
N.	Zysk (strata) brutto (L + / - M)
O.	Podatek dochodowy
P.	Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty)
R.	Zysk (strata) netto (N - O - P)

E.	Koszty ogólnego zarządu
F.	Zysk (strata) na sprzedaży (C - D - E)
G.	Pozostałe koszty operacyjne
I.	Zysk ze zbycia niefinansowanych aktywów trwałych
II.	Dotacje
III.	Inne przychody operacyjne
H.	Pozostałe koszty operacyjne
I.	Strata ze zbycia niefinansowanych aktywów
II.	Aktualizacja wyceny aktywów niefinansowych
III.	Inne koszty operacyjne
I.	Zysk (strata) na działalności operacyjnej (F + G + H)
J.	Przychody finansowe
I.	Dywidendy i udziały w zyskach, w tym : - od jednostek powiązanych
II.	Odsetki, w tym: - od jednostek powiązanych
III.	Zysk ze zbycia inwestycji
IV.	Aktualizacja wartości inwestycji
V.	Inne
K.	Koszty finansowe
I.	Odsetki, w tym: - od jednostek powiązanych
II.	Strata ze zbycia inwestycji
III.	Aktualizacja wartości inwestycji
IV.	Inne
L.	Zysk (strata) na działalności gospodarczej (I + J + K)
M.	Wynik zdarzeń nadzwyczajnych (M.I. - M.II.)
I.	Zyski nadzwyczajne
II.	Straty nadzwyczajne
N.	Zysk (strata) brutto (L + / - M)
O.	Podatek dochodowy
P.	Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty)
R.	Zysk (strata) netto (N - O - P)

Źródło: Kiziukiewicz T., *Rachunkowość*, op. cit., str. 49-51

W literaturze ekonomicznej przedmiotu bardzo często spotyka się poglądy, że miernikiem kondycji finansowej firmy jest nie tylko wypracowany zysk netto. Wytworzony zysk należy do kategorii rachunkowej i w związku z tym bardzo często nie jest tożsamy z poziomem wygenerowanej przez jednostkę gotówki operacyjnej. Bywa, że przedsiębiorstwo wykazuje duży zysk i jednocześnie nie generuje gotówki. W praktyce gospodarczej istnieją okoliczności powodujące, że przedsiębiorstwa, które osiągają dobre wyniki finansowe, nie zawsze dysponują wystarczającą ilością środków do finansowania działalności bieżącej, a równocześnie podmioty o wynikach słabych mogą posiadać odpowiednie przyrosty środków pieniężnych. W takiej sytuacji bardzo często, aby ocenić poszczególne obszary działalności operacyjnej przedsiębiorstwa (a w przypadku banków dokonać oceny zdolności kredytowej) wykorzystuje się dane finansowe zawarte w rachunku przepływów pieniężnych, które określają wypłacalność i płynność firmy.

Rachunek przepływów pieniężnych (*cashflow*) jest podstawą do oceny możliwości przedsiębiorstwa w zakresie wypracowywania środków pieniężnych i ich ekwiwalentów, zmian w aktywach, płynności i wypłacalności. Pozwala również ocenić zdolność firmy do samofinansowania, czyli zdolności do pokrywania bieżących zobowiązań firmy jedynie wewnętrznym źródłem finansowania uzyskanym przez firmę. Opisuje on przepływy środków pieniężnych, jakie wystąpiły w okresie sprawozdawczym. Ujmuje wszystkie faktycznie dokonane przychody i wydatki w ich rzeczywistych rozmiarach. *Cash flow* jest nadwyżką pieniężną wyrażoną w „żywej gotówce”, uzyskaną przez przedsiębiorstwo w wyniku jego działalności.

W przepływach wyodrębnia się ich podział według trzech rodzajów działalności gospodarczej, tj.: z działalności operacyjnej (bieżącej), działalności inwestycyjnej (lokacyjnej), działalności finansowej. Podstawową zasadą w przepływach pieniężnych jest to, że wzrost aktywów to strumień wypływający, a ich spadek to zamiana majątku na strumień pieniężny, czyli wpływ. Wzrost pasywów oznacza dodatkowy dopływ kapitałów (strumieni pieniężnych), zaś ich spadek to wycofanie kapitałów. Wynika z tego, że aby mógł powstać majątek firmy (aktywa),

należy wydać pieniądze. Natomiast pasywa jako zasób stanowią źródło pochodzenia strumieni pieniężnych¹¹⁵.

Tabela 3. Sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych

A. Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej
I. Wynik finansowy netto (zysk/strata)
II. Korekta o pozycje:
1. Amortyzacja
2. Zyski i straty z tytułu różnic kursowych
3. Odsetki i dywidendy otrzymane i zapłacone
4. Rezerwy na należności
5. Inne rezerwy
6. Podatek dochodowy od zysku brutto
7. Podatek dochodowy zapłacony
8. Wynik ze sprzedaży i likwidacji składników działalności inwestycyjnej
9. Zmiana stanu zapasów
10. Zmiana stanu należności i roszezeń
11. Zmiana stanu zobowiązań krótkoterminowych (z wyjątkiem pożyczek i kredytów) oraz funduszy specjalnych
12. Zmiana stanu rozliczeń międzyokresowych
13. Zmiana stanu przychodów przyszłych okresów
14. Pozostałe pozycje
III. Środki pieniężne netto z działalności operacyjnej (I+/-II)
B. Przepływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej
I. Nabycie / sprzedaż wartości niematerialnych i prawnych
II. Nabycie / sprzedaż składników rzeczowego majątku trwałego
III. Nabycie / sprzedaż akcji i udziałów w jednostkach zależnych
IV. Nabycie / sprzedaż akcji i udziałów w jednostkach stowarzyszonych
V. Nabycie / sprzedaż innych akcji, udziałów i papierów wartościowych (w tym przeznaczonych do obrotu)
VI. Udzielone / zwrócone pożyczki
VII. Otrzymane / zwrócone dywidendy
VIII. Otrzymane / zwrócone odsetki
IX. Pozostałe pozycje
X. Środki pieniężne netto z działalności inwestycyjnej (I±II±III±IV±V±VI±VII±VIII±IX)
C. Przepływy środków z działalności finansowej
I. Zaciągnięcie / spłata długoterminowych kredytów bankowych
II. Zaciągnięcie / spłata długoterminowych pożyczek, emisja / wykup obligacji lub innych papierów wartościowych
III. Zaciągnięcie / spłata krótkoterminowych kredytów bankowych
IV. Zaciągnięcie / spłata krótkoterminowych pożyczek, emisja / wykup obligacji lub innych papierów wartościowych
V. Płatności dywidend i innych wypłat na rzecz właścicieli
VI. Płatności zobowiązań z tytułu umów leasingu finansowego
VII. Wpływy z emisji akcji i udziałów własnych oraz dopłat do kapitału
VIII. Zapłacone / zwrócone odsetki
IX. Inne pozycje
X. Środki pieniężne netto z działalności finansowej (I±II±III±IV±V±VI±VII±VIII±IX)

¹¹⁵Ryżewska S.; *Bankowa analiza przedsiębiorstwa dla potrzeb oceny ryzyka kredytowego*; Wydawnictwo TWIGGER; Warszawa 2002 r.; str. 174

D. Zmiana stanu środków pieniężnych netto (A±B±C)
E. Środki pieniężne na początku roku obrotowego
F. Środki pieniężne na koniec roku obrotowego (D+E)

Źródło: Dudycz T.; *Analiza finansowa*; Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu; Wrocław 1999 r.; str.24

Sprawozdanie z przepływów środków pieniężnych i jego analiza mają wykazać, czy podmiot gospodarczy ma wystarczająco duże wpływy środków, aby terminowo regulować swoje zobowiązania. Poznanie przepływów pieniężnych jest bardzo ważne do ustalenia przyszłych potrzeb kredytowych, zarówno w zakresie kredytów długoterminowych, jak i krótkoterminowych. Przepływy są szczególnie przydatne do analiz efektywności inwestycji i planowania zdolności płatniczej. Przy ocenie sytuacji finansowej, dokonywanej przez bank, sprawozdanie z przepływów pieniężnych powinno być rozpatrywane w szerszym kontekście, na tle wniosków płynących z analizy bilansu i rachunku wyników i strat¹¹⁶.

Analiza zdolności kredytowej przedsiębiorstwa opiera się na metodach jakościowych i ilościowych. Do metod jakościowych należy przede wszystkim biznesplan i metoda SWOT. Należą one do kategorii materiałów prognostycznych, które są wymagane do przedłożenia w banku celem oceny zdolności kredytowej kredytobiorcy.

Biznesplan (plan biznesowy) jest to narzędzie planistyczne wykorzystywane przy ocenie opłacalności przedsięwzięć gospodarczych. Sporządzany na potrzeby wewnętrzne firmy, ale jest także narzędziem komunikacji zewnętrznej, m.in. w celu pozyskania źródeł finansowania inwestycji. Jest to kompleksowy spis celów oraz zadań, jakie stawia się przed przedsiębiorstwem. Jego elementami są m.in. analiza finansowa, analiza rynku, analiza SWOT. Biznesplan często sporządzany jest jako załącznik do wniosku kredytowego. Kredytobiorca musi w nim wykazać, że nowe przedsięwzięcie będzie rentowne. W celu efektywnego zarządzania biznesplan powinny sporządzać zarówno nowo tworzone jednostki organizacyjne, jak i wszystkie przedsiębiorstwa już funkcjonujące. Celem biznesplanu jest: uzasadnienie dobrej kondycji finansowej wnioskodawcy warunkującej utrzymanie się na rynku, wykazanie korzyści rzeczowych

¹¹⁶Wańsiewski T., Skoczylas W.; *Analiza rentowności przedsiębiorstwa*; „Rachunkowość” nr 11/93 str. 391-396

i finansowych z realizacji przedsięwzięcia, potwierdzenie możliwości sfinansowania inwestycji własnymi lub obcymi środkami finansowymi oraz wykazanie perspektyw rozwojowych firmy.

Zasadniczym elementem biznesplanu jest analiza SWOT. **Analiza SWOT** to analiza strategiczna przedsiębiorstwa. Obejmuje całościową (globalną) analizę jednostki gospodarczej, w tym otoczenia, w którym funkcjonuje i wskazuje możliwe scenariusze działania. Opiera się na diagnozie wewnętrznej i zewnętrznej przedsiębiorstwa. W pierwszym przypadku chodzi o zidentyfikowanie szans i zagrożeń istniejących poza firmą, natomiast w drugim o określenie słabych i silnych stron. Badania SWOT opierają się na ocenie własnej banku, na wywiadach przeprowadzonych z kierownictwem, personelem i kontrahentami przedsiębiorstwa.

Analiza otoczenia polega na opisanu obecnego stanu i przewidywaniu scenariuszy rozwoju sytuacji społecznej, politycznej, ekonomicznej i technologicznej. Sytuacja społeczna obejmuje wartości i normy ogólne przyjęte w danej kulturze, warunki demograficzne, wykształcenie ludności. Czynniki polityczne to przede wszystkim system prawny regulujący działanie przedsiębiorstw i stosunki pracownik-pracodawca, a także np. podatki. W analizie otoczenia ekonomicznego trzeba zwrócić uwagę na potencjalnych konkurentów oraz ogólną sytuację ekonomiczną danego kraju. Ważny jest poziom życia ludności, ich dochody, sytuacja na rynku pracy, możliwość kooperacji z innymi firmami. Zaplecze technologiczne to przede wszystkim możliwość pozyskania technologii na odpowiednim poziomie, infrastruktura komunikacyjna i drogowa, dostęp do źródeł energii. Warto zwrócić uwagę, że ta sama sytuacja może być dla jednego przedsiębiorstwa szansą, a dla innego zagrożeniem, np. brak infrastruktury drogowej będzie zapisany po stronie minusów przez firmę transportowo-logistyczną, lecz po stronie plusów dla przedsiębiorstw robót drogowych.

Wnętrze organizacji diagnozuje się poprzez opisanie jej silnych i słabych punktów. Identyfikuje się je, porównując do silnych i słabych stron konkurencji. Przedmiotem zainteresowania analizy SWOT są zasoby: ludzkie, techniczne, handlowe i finansowe. Ważne są kompetencje i umiejętności pracowników, ale i sposób kierowania nimi, płynność załogi, czy kultura organizacji. Zasoby techniczne są analizowane pod kątem nowoczesności, zdolności produkcyjnych, możliwości badawczych firmy. Sieć dystrybucji, jakość oferowanych dóbr i usług, asortyment, siła marki decydują o handlowych plusach lub minusach diagnozowanej organizacji. Należy też przyjrzeć się sytuacji finansowej, czyli strukturze kosztów, zdolności samofinansowania, zadłużeniu, płynności.

Dopiero zestawiając ze sobą szanse i zagrożenia płynące z zewnątrz oraz silne i słabe strony danego przedsiębiorstwa, można uzyskać pełny obraz i wybrać optymalną strategię działania pozwalającą zrealizować cele firmy¹¹⁷.

Celem analizy SWOT jest poznanie i ocena:

1) Mocnych i słabych stron firmy, czyli wewnątrz firmy:

- a) reputacja firmy,
- b) sytuacja finansowa,
- c) potencjał firmy- zasoby materialne i niematerialne,
- d) stosowana technika i technologia,
- e) organizacja i zarządzanie – ocena jakości i funkcjonowania struktur organizacyjnych,
- f) wyroby (usługi) – wysoka jakość i dostosowanie do gustów klientów, niskie koszty ich wytworzenia i akceptowalna cena,
- g) strategia cenowa – prawidłowa powinna uwzględniać dochody konsumentów i stanowić narzędzie do walki z konkurencją,
- h) marketing, promocja, dystrybucja – jakość prowadzenia badań rynku.

2) Szans i zagrożeń ze strony otoczenia, a więc zewnętrznych uwarunkowań funkcjonowania firmy (otoczenie wielokierunkowo oddziałuje na przedsiębiorstwo: historycznie ukształtowane uwarunkowania kulturowe i społeczno-polityczne, aktualna polityka gospodarcza, postęp techniczny, rodzaj klientów i ich specyfika, cechy sektora gospodarki, w którym działa podmiot); najważniejsze obszary tej analizy to:

- a) rynek – analiza jest dokonywana pod kątem nabywcy, dostawcy i od strony konkurencji,
- b) sektor (branża) – dynamika wzrostowa oraz bariery związane z wejściem i bariery ograniczające wyjście; może tutaj istotnie oddziaływać polityka państwa,
- c) konkurencja – obejmuje istniejącą już konkurencję bezpośrednią, konkurencję substytucyjną i konkurencję potencjalną,
- d) pozycja konkurencyjna firmy.

¹¹⁷Dębski D.; *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw. Część 2*; Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne; Warszawa 2006 r.; str.206

Tabela 4. Analiza SWOT przedsiębiorstwa na podstawie materiałów wewnętrznych banku

Przedmiot oceny	Ocena punktowa (1-5)		Informacja opisowa	
	sily	słabości	szanse	zagrożenia
Produkty: zróżnicowanie asortymentowe cechy użytkowe Jakość Oryginalność Uniwersalność Komplementarność Nowoczesność				
Odbiorcy: ilość odbiorców usytuowanie geograficzne odbiorców struktura odbiorców (stali, sezonowi, przypadkowi) formy sprzedaży pozycja na rynku stan rozpoznania rynku polityka promocji i sprzedaży				
Dostawcy: liczba dostawców terminowość dostaw Kooperacja				
Środki trwałe: Nowoczesność Zużycie dostosowanie do prowadzonej działalności Uniwersalność wykorzystanie potencjału				
Kierownictwo: doświadczenie zawodowe Wykształcenie skuteczność i operatywność odpowiedzialność i rzetelność umiejętność przewidywania umiejętność kształtowania stosunków międzyludzkich				
Personel: struktura zatrudnienia kwalifikacje (doświadczenie zawodowe) identyfikacja z przedsiębiorstwem polityka płac szkolenia personelu				

Zródło: Capiga M.; *Działalność kredytowa monetarnych instytucji finansowych*, Wydawnictwo Difin,

Warszawa 2006 r., str. 117

3.2 Analiza zdolności kredytowej przedsiębiorstwa

Działalność kredytowa wiąże się zawsze z pewnym ryzykiem, że udzielone kredyty nie zostaną spłacone. Przypadki nieściągalności kredytu występujące sporadycznie nie podważają sytuacji finansowej banku, natomiast gorsza jest sytuacja, gdy te zjawiska się nasilają. Banki starają się temu zapobiegać ustalając pewne zasady i procedury postępowania. Jednym z najważniejszych tego rodzaju działań jest badanie **zdolności kredytowej** wnioskodawców, zarówno aktualnej jak i przyszłej.

Zdolność kredytowa jest definiowana w Prawie bankowym jako zdolność do spłaty zaciągniętych kredytów wraz z odsetkami w terminach przewidzianych umową. Jest niezbędnym warunkiem, od którego bank uzależnia decyzję o przyznaniu kredytu. Jest także główną przesłanką różnicowania form zabezpieczenia zwrotu kredytu, co oznacza, że jest podstawą indywidualizowania warunków umowy kredytowej.

Ocena zdolności kredytowej to proces przetwarzania danych pochodzących od samego kredytobiorcy w formie bilansu, sprawozdań i planów finansowych oraz na podstawie informacji od osób trzecich i własnych spostrzeżeń. Analiza zdolności kredytowej nie jest jednorazowym procesem poprzedzającym udzielenie kredytu, ale ciągłą, powtarzaną oceną i analizą działalności kredytobiorcy. Dokonując tych badań i ocen, banki spełniają istotną funkcję ekonomiczną, którą jest selekcja potencjalnych kredytobiorców, spośród których eliminowane są jednostki gospodarczo słabsze. Selekcja kredytobiorców ma na celu minimalizację ryzyka jakie ponosi bank udzielając kredytu.

Analiza zdolności kredytowej jest skomplikowanym i trudnym zadaniem, a poszczególne banki stosują odmienne metody jej oceny, posługując się przy tym różnorodnymi informacjami, danymi i wskaźnikami. Nie ma jednolitego wzorca w tym względzie, dlatego też można spotkać zróżnicowane podejścia interpretacyjne dotyczące zwłaszcza pojęcia, istoty, zakresu i metod oceny zdolności kredytowej. Można tu wyodrębnić dwie podstawowe kategorie zdolności kredytowej¹¹⁸:

- **zdolność kredytowa pod względem formalnoprawnym**, tj. wiarygodność prawna kredytobiorcy,

¹¹⁸Jaworski W.J. (pod red.); *Współczesny bank; op. cit.*; str. 366

- **zdolność kredytowa pod względem merytorycznym** (głównie ekonomicznym), tj. wiarygodność ekonomiczna kredytobiorcy.

Pierwsza kategoria oznacza zdolność klientów do podejmowania czynności prawnych, w tym do zawierania umów kredytowych. Klientami tymi są osoby fizyczne i prawne (spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki akcyjne, itp.). Skrótowo ujmując, wiarygodność prawna oznacza zdolność prawną do wejścia w stosunki umowne z bankiem.

Zdolność kredytowa pod względem merytorycznym, a więc wiarygodność ekonomiczna kredytobiorcy, jest natomiast pojęciem bardziej złożonym, bowiem zawiera dwa podstawowe aspekty oceny, mianowicie personalny i ekonomiczny. Na ocenę wiarygodności ekonomicznej z personalnego punktu widzenia składa się badanie elementów determinujących zaufanie do kredytobiorcy: charakter, stan rodzinny, stan majątkowy (mieszkanie, samochód, grunt, itp.), reputacja, kwalifikacje zawodowe, dotychczasowe doświadczenie (praktyka), zdolności menedżerskie. Zawiera się w niej także ocena etyczno-moralna, solidność i odpowiedzialność osobista kredytobiorcy za interesy prowadzonej firmy. Z kolei ekonomiczne aspekty oceny merytorycznej zdolności kredytowej (wiarygodności ekonomicznej) sprowadzają się do analizy zobiektywizowanych w większości elementów charakteryzujących dotychczasową i perspektywiczną sytuację ekonomiczno-finansową kredytobiorcy oraz jakość zabezpieczeń prawnych kredytu. Analiza ta opiera się na systemie standaryzowanych wskaźników rentowności, płynności finansowej (w tym *cash-flow*), sprawności i zadłużenia. Teoretycznie istnieje kilkadziesiąt odmian wspomnianych wskaźników, ale praktyka banków wskazuje jednak, że wykorzystuje się zwykle kilka, maksymalnie kilkanaście z nich¹¹⁹.

Generalnie ocenę zdolności kredytowej należy uznać za czynność polegającą na przetwarzaniu różnych informacji i danych. We wstępnej ocenie kredytobiorcy zbierane są wszelkie potrzebne dane wewnętrzne i zewnętrzne oraz dokumenty potrzebne do analizy. Natomiast w fazie analizy zdolności kredytowej dokonywana jest próba ekonometrycznej oceny wiarygodności klienta, poprzez badanie sytuacji finansowej i majątkowej kredytobiorcy. Głównymi elementami tej oceny są¹²⁰:

¹¹⁹ Tamże; str. 366-367

¹²⁰ Golec M., Janik B., Nowochońska H., *Wstęp do bankowości*, op. cit. str. 48

- płynność płatnicza, rozumiana jako zdolność do wywiązywania się z zobowiązań w terminach ich zapadalności,
- efektywność finansowa, określająca wielkość zysku netto potrzebną na finansowanie rozwoju i potrzeb bieżących,
- sytuacja majątkowa przedsiębiorcy, polegająca na analizie wielkości i struktury aktywów i pasywów oraz źródła pokrycia aktywów pasywami.

W praktyce ocena zdolności kredytowej przedsiębiorstwa może być przeprowadzona za pomocą:

1. analizy wskaźników finansowych;
2. analizy zmian struktury aktywów, pasywów i wyników;
3. przepływów finansowych;
4. metody punktowej.

Analizę sporządza się na dany moment lub porównawczo do okresów minionych, przy czym największe znaczenie przypisuje się analizie wskaźnikowej.

3.2.1 Analiza wskaźnikowa

Analiza wskaźnikowa jest to metoda analizy finansowej przedsiębiorstwa, która polega na obliczaniu szeregu wskaźników z dostępnych danych w sprawozdaniach finansowych i ocenie porównawczej w czasie (czyli w różnych okresach) i przestrzeni. Analiza ta cieszy się dużą popularnością ze względu na prostotę stosowania, możliwość dokonania wszechstronnych porównań, jak również łatwość dostosowania do potrzeb różnych grup użytkowników. Dzięki analizie wskaźnikowej możemy zbadać różne sfery działalności przedsiębiorstwa. Wskaźniki pokazują związki między pozycjami sprawozdań finansowych. Badając kształtowanie się poszczególnych wskaźników należy brać pod uwagę nie tylko ich poziom, ale przede wszystkim trendy rozwojowe, dynamikę zmian, uwzględniając specyfikę danej branży. Przydatność i poprawność analizy wskaźnikowej zależy od treści oraz doboru wskaźników finansowych.

W zależności od kredytobiorcy należy dobrać taki zestaw wskaźników, które najlepiej zobrazują sytuację klienta oraz są możliwe do wyliczenia na bazie posiadanych informacji¹²¹.

Przez lata w finansach stworzono ogromną liczbę wskaźników, jednakże najbardziej powszechne i najczęściej używane są:

- *wskaźnik płynności finansowej* - mierzy zdolność przedsiębiorstwa do wywiązywania się z zobowiązań krótkoterminowych,
- *wskaźnik efektywności* (wykorzystania majątku) - pokazuje jak firma zamienia swoje należności i zapasy na gotówkę,
- *wskaźnik wypłacalności* (zadłużenia) –pokazuje stan zadłużeniu spółki i jej zdolności do likwidacji powstałego zadłużenia,
- *wskaźnik rentowności* (zyskowność) - ocenia jakie zyski osiąga dane przedsiębiorstwo z poniesionych nakładów,
- *wskaźniki giełdowe* - oceniają wartość rynkową przedsiębiorstwa, która zależy od ceny jej akcji,
- *wskaźniki oceny cash-flow* (przepływów pieniężnych)¹²².

W niniejszej pracy wskaźniki dzielimy na:

- wskaźniki ekonomiczno finansowe,
- wskaźniki płynności,
- wskaźniki sprawności działania,
- wskaźniki wiarygodności kredytowej.

Wyniki większości wskaźników nabierają znaczenia wtedy, kiedy porównujemy je ze wskaźnikami obliczonymi z poprzednich okresów lub też porównując ze wskaźnikami innych konkurencyjnych firm. Pozwala to na obiektywną ocenę sytuacji ekonomiczno-finansowej firmy.

Analiza wskaźnikowa jest szybką i efektywną metodą uzyskiwania wglądu w operacje gospodarcze i funkcjonowanie firmy. Niemniej sposób podejścia do tego narzędzia musi być odpowiednio wyważony i uzupełniony innymi narzędziami analitycznymi, bowiem analiza ta nie

¹²¹ Waśniewski T, Skoczylas W.; *Teoria i praktyka analizy finansowej w przedsiębiorstwie*; Wydawnictwo Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce; Warszawa 2004 r.; str. 83

¹²² Sierpińska M., Jachna, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, PWN 2004 r.; str. 53

jest wolna od pewnych ograniczeń. Najważniejszym z nich jest fakt, że bazuje wyłącznie na przeszłości firmy. Jednak wraz z analizą otoczenia może ona służyć do przewidywania warunków działania przedsiębiorstwa w przyszłości. Analiza wskaźnikowa ma więc szereg zalet i wad.

Do podstawowych jest zalet możemy zaliczyć:

- analiza wskaźnikowa ukazuje zmiany w badanym zjawisku, będące wynikiem decyzji gospodarczych podejmowanych w ciągu okresu sprawozdawczego,
- jest szybką i efektywną metodą uzyskiwania wglądu w operacje gospodarcze,
- dostarcza informacji o funkcjonowaniu firmy,
- w połączeniu z analizą otoczenia może służyć przewidywaniu warunków działania.

Wśród wad analizy wskaźnikowej natomiast wyróżniamy:

- analiza ta wymaga wyważonego doboru wskaźników,
- powinna być uzupełniona innymi narzędziami analitycznymi,
- podstawą analizy wskaźnikowej jest wyłącznie przeszłość firm¹²³.

Analiza wskaźnikowa w odniesieniu do badania sprawozdań finansowych obejmuje obliczanie wskaźników finansowych, konstruowanych w oparciu o dane z bilansu oraz rachunku zysków i strat i porównanie ich wielkości w czasie, z wielkością wzorcową lub między różnymi jednostkami gospodarczymi. Częste obliczanie wskaźników jest możliwe w przypadku prowadzenia skomputeryzowanej księgowości. O przydatności tej analizy decydują możliwości porównania wskaźników: w czasie, w przestrzeni oraz z danymi postulowanymi (z wzorcami). Analiza wskaźnikowa stanowi użyteczne narzędzie analizy finansowej wówczas, kiedy dokładnie znane i rozumiane są jej istota i wpływające z niej ograniczenia, a obliczony wskaźnik jest użyteczny tylko wtedy, kiedy zostanie porównany z określonym standardem. Obliczenia matematyczne w analizie wskaźnikowej nie są skomplikowane. Jej istotę stanowi jednak interpretacja wskaźników finansowych dla znalezienia koniecznych odpowiedzi w podejmowaniu decyzji. Wymaga to posiadania odpowiednich kwalifikacji i dogłębnego zrozumienia narzędzi analizy finansowej.

¹²³Olzacka B., Pałczyńska-Gościński R.; *Jak oceniać firmę. Metodyka, badania, przykłady liczbowe*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr Sp. z o.o.; Gdańsk 2004 r., str. 112

3.2.1.1 Wskaźniki zyskowności (rentowności) przedsiębiorstwa

Ostatecznym celem działalności gospodarczej przedsiębiorstwa jest osiągnięcie zysku i jego maksymalizacja. Wielkość zysku i obliczana na jego podstawie rentowność odzwierciedlają sprawność finansową przedsiębiorstwa, będącą wynikiem efektywności gospodarowania. Jedną z głównych płaszczyzn analizy finansowej jest badanie rentowności przedsiębiorstwa osiąganego na tle istniejących wewnątrz i w jego otoczeniu warunków i możliwości. Mierzenie zysku staje się więc pierwszoplanowym zadaniem zarówno analityków z zewnątrz, jak i zarządu firmy. Wskaźniki rentowności bazują na wielkości osiągniętego przez firmę zysku w badanym okresie, są miarą stopnia zyskowności działalności gospodarczej firmy, określają udział zysku w osiągniętych obrotach lub sprzedaży oraz służą ocenie sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstwa.

Zyskowność jednostki można oceniać za pomocą następujących wskaźników¹²⁴:

- ✓ rentowności sprzedaży,
- ✓ rentowności aktywów,
- ✓ rentowności kapitału własnego,
- ✓ wskaźnika rentowności brutto,
- ✓ wskaźnika rentowności netto.

Rentowność określa w sposób zasadniczy możliwości finansowe podmiotu i jest niezbędnym warunkiem prowadzenia działalności gospodarczej, wiąże się bowiem z osiągnięciem dodatniego wyniku finansowego. Dodatni wynik finansowy, czyli zysk, występuje wtedy, gdy przychody z działalności gospodarczej przedsiębiorstwa przewyższają koszty ich uzyskania.

Wskaźnik rentowności sprzedaży ROS, tzw. *stopa zysku* - jest miarą ogólnej rentowności, wydajności i jakości zarządzania. Stanowi on relację zysku do przychodów ze sprzedaży oraz informuje o udziale zysku w wartości sprzedaży. Informuje o tym ile procent sprzedaży stanowi marża zysku po odliczeniu wszystkich kosztów i zapłaceniu podatków. Im wskaźnik ten jest wyższy, tym większa jest efektywność przedsiębiorstwa. Większa wartość

¹²⁴ Skoczylas W.; *Zakres i sposób ustalania wskaźników stosowanych do analizy finansowej przedsiębiorstw*; „Rachunkowość nr 2”; 2004 r.; str. 49

wskaźnika oznacza zatem korzystniejszą kondycję finansową firmy. Pogorszenie wskaźnika oznacza, że przedsiębiorstwo musi zrealizować większe rozmiary sprzedaży do osiągnięcia określonej kwoty zysku. W polskich warunkach określa, ile groszy zysku przyniosła przedsiębiorstwu jedna złotówka sprzedaży.

$$\text{wskaźnik rentowności sprzedaży netto ROS} = \frac{\text{zysk netto}}{\text{przychody ze sprzedaży}} \times 100\% \quad (3)$$

$$\text{wskaźnik rentowności sprzedaży operacyjnej} = \frac{\text{zysk operacyjny}}{\text{przychody ze sprzedaży}} \times 100\% \quad (4)$$

Wskaźnik rentowności aktywów (majątku) ROA, tzw. *stopa zwrotu aktywów* – określa zdolność aktywów (majątku) jednostki do generowania zysku i efektywności gospodarowania jej majątkiem. Stanowi relację zysku netto do aktywów ogółem (majątku) i informuje o wysokości zysku netto przypadającego na jednostkę aktywów. Im wartość tego wskaźnika jest większa, tym korzystniejsza jest sytuacja finansowa firmy. Wskaźnik ten określany jest również mianem *wskaźnika zwrotu z majątku*. Wskaźnik ten jest szczególnie istotny dla instytucji finansowych rozważających udzielenie kredytu i badających możliwości jego spłaty.

$$\text{wskaźnik rentowności majątku ROA} = \frac{\text{zysk netto}}{\text{aktywa (majątek) ogółem}} \times 100\% \quad (5)$$

Wskaźnik rentowności kapitału własnego ROE, tzw. *stopa zwrotu z kapitału* - stanowi relację zysku netto do przeciętnego stanu kapitału własnego. Określany jest również mianem *stopy zwrotu z kapitału własnego* lub *rentownością kapitału własnego*. Wskaźnik ten informuje o zdolności kapitału własnego do generowania zysków. Im wyższy wskaźnik, tym wyższa efektywność wykorzystania kapitału własnego, większa możliwość uzyskania wyższych dywidend oraz dalszego rozwoju przedsiębiorstwa.

$$\text{wskaźnik rentowności kapitału własnego ROE} = \frac{\text{zysk netto}}{\text{kapitał własny}} \times 100\% \quad (6)$$

Wskaźnik rentowności brutto - informuje o udziale zysku brutto w działalności gospodarczej, wskazuje, jaka jest rentowność firmy (lub deficyt – przy ujemnych wartościach) przy uwzględnieniu wszystkich segmentów działalności: podstawowej, pozostałej, finansowej oraz zdarzeń nadzwyczajnych. Pokazuje zatem, co osiągnęła firma jako całość, tzn. o ile procent przychody były wyższe od kosztów. Im niższy jest ten wskaźnik, tym przy udziale większych kosztów następuje wygosparowanie zysku, a tym samym gorsza jest kondycja finansowa firmy. Podniesienie rentowności oznacza wzrost efektywności gospodarowania. Im wskaźnik wyższy tym lepiej, gdyż jednostka więcej zarabia. Wskaźnik ten zawsze będzie mniejszy od 100% oraz powinien wykazywać tendencje rosnącą w czasie.

$$\text{wskaźnik rentowności brutto} = \frac{\text{zysk brutto (wynik brutto)}}{\text{koszty działalności gospodarczej}} \times 100\% \quad (7)$$

Wskaźnik rentowności netto - informuje o udziale zysku netto w kosztach działalności gospodarczej i pokazuje ile procent zysku netto zostało wypracowane przez jednostkę kosztów. Wskaźnik ten zawsze będzie mniejszy od 100 % oraz powinien wykazywać tendencje rosnącą w czasie.

$$\text{wskaźnik rentowności netto} = \frac{\text{zysk netto}}{\text{koszty działalności gospodarczej}} \times 100\% \quad (8)$$

3.2.1.2 Wskaźniki płynności finansowej

Płynność finansowa należy do jednego z podstawowych wyznaczników efektywności ekonomicznej przedsiębiorstwa, a w szczególności charakteryzuje jego zdolność do pozyskiwania środków pieniężnych i wywiązywania się z krótkoterminowych zobowiązań (w ciągu roku). Z tego też względu powinna ona stanowić przedmiot szczególnego zainteresowania kierownictwa. Analiza płynności finansowej ma na celu dostarczenie informacji o wypłacalności jednostki, rozumianej jako zdolność do pokrywania swoich zobowiązań finansowych w wymaganych terminach spłaty. Wskaźniki płynności finansowej pozwalają określić w jakim stopniu w działalności podmiotu istnieć będą warunki do wywiązywania się z podejmowanych zobowiązań finansowych. Miarą tych możliwości są wzajemne proporcje pomiędzy aktywami bieżącymi i zobowiązaniami krótkoterminowymi. Nadwyżka bieżących aktywów nad zobowiązaniami krótkookresowymi zapewnia bieżącą płynność podmiotu.

Płynność finansową przedsiębiorstwa można oceniać na podstawie następujących wskaźników, które są szeroko wykorzystywane w bankowości do oceny zdolności płatniczych kredytobiorców:

- ✓ wskaźnika bieżącej płynności,
- ✓ wskaźnika szybkiej (wysokiej) płynności finansowej,
- ✓ wskaźnika wypłacalności gotówkowej.

Wskaźnik bieżącej płynności finansowej CR – to wskaźnik płynności krótkoterminowej firmy, mówiący o tym jakie są jej możliwości do spłacania bieżących zobowiązań krótkoterminowych ze środków obrotowych. Stanowi więc relację majątku obrotowego do zobowiązań krótkoterminowych. Wielkość majątku obrotowego powinna być około dwa razy większa niż kwota bieżących zobowiązań.

Minimum bezpieczeństwa finansowego określa poziom wskaźnika płynności bieżącej, który powinien mieścić się w granicach 1,5 – 2,0. Jeżeli wartość aktywów obrotowych jest większa od zobowiązań krótkoterminowych dwukrotnie to zwykle przyjmuje się, że spółka jest płynna i nie ma problemów ze spłatą bieżących zobowiązań. (wskaźnik około 2). Niepokojącą sytuacją jest, gdy wartość zobowiązań krótkoterminowych spółki przekracza jej aktywa obrotowe (wskaźnik poniżej 1). W takim wypadku firma może mieć problemy z regulowaniem bieżących zobowiązań, co w konsekwencji może doprowadzić ją nawet do bankructwa. W praktyce przyjmuje się, że odpowiednie wielkości wskaźnika CR dla przeciętnego przedsiębiorstwa

oscylują na poziomie 2. Wartości poniżej 1 są niebezpieczne, zwłaszcza w wypadku przedsiębiorstw produkcyjnych i handlowych utrzymujących duże zapasy. Mogą one świadczyć o tym, że firma może mieć problemy z płynnością finansową. Jeżeli wartość wskaźnika oscyluje na poziomie wyraźnie niższym od średniej w branży, to warto dokładniej zbadać strukturę aktywów obrotowych i zobowiązań krótkoterminowych, ponieważ firma może mieć problemy z płynnością, co powinno być sygnałem ostrzegawczym.

$$\text{wskaźnik płynności bieżącej (CR)} = \frac{\text{aktywa obrotowe}}{\text{zobowiązania krótkoterminowe}} \quad (9)$$

$$\text{wskaźnik CR} = \frac{\text{aktywa bieżące - rozliczenia międzyokr. czynne - należn. wekslowe}}{\text{pasywa (zobowiązania) bieżące - kredyt}} \quad (10)$$

$$\text{wskaźnik płynności bieżącej (CR)} = \frac{\text{aktywa bieżące}}{\text{zobowiązania (pasywa) bieżące}} \quad (11)$$

Gdzie:

Aktywa bieżące = gotówka + należności + zapasy + środki na rachunkach bankowych.

Pasywa bieżące = zobowiązania + bieżąca część kredytu (średnio- i długoterminowego).

Wskaźnik szybkiej płynności finansowej QR (lub wysokiej, podwyższonej, krótkoterminowej płynności finansowej) - stanowi relację płynnych środków obrotowych do zobowiązań krótkoterminowych. Wskaźnik ten pokazuje stopień pokrycia zobowiązań krótkoterminowymi aktywami o dużym stopniu płynności. Informuje on ile razy najbardziej płynne aktywa bieżące przedsiębiorstwa pokrywają krótkoterminowe zobowiązania. Za najbardziej optymalną wielkość wskaźnika przyjmuje się poziom 1, natomiast wartość poniżej tej granicy może oznaczać trudności płatnicze przedsiębiorstwa. Wskaźnik ten odzwierciedla

możliwości szybkiego generowania gotówki oraz natychmiastową w zasadzie zdolność jednostki do spłacenia bieżących zobowiązań¹²⁵.

$$\text{wskaźnik płynności szybkiej} = \frac{\text{aktywa bieżące} - \text{zapasy} - \text{rozliczenia międzyokr. czynne}}{\text{pasywa (zobowiązania) bieżące}} \quad (12)$$

$$\text{wskaźnik płynności szybkiej} = \frac{\text{należności} + \text{środki pieniężne}}{\text{zobowiązania krótkoterminowe}} \quad (13)$$

$$\text{wskaźnik płynności szybkiej} = \frac{\text{płynne aktywa obrotowe}}{\text{zobowiązania krótkoterminowe}} \quad (14)$$

Wskaźnik wypłacalności gotówkowej (pieniężnej), zwany także *wskaźnikiem wypłacalności natychmiastowej*, *wskaźnikiem płynności gotówkowej* - określa, w jakim stopniu przedsiębiorstwo zdolne jest do natychmiastowego spłacenia bieżących zobowiązań, czyli ustala poziom wypłacalności firmy w bardzo krótkim okresie czasu. W związku z natychmiastową spłatą do konstrukcji wskaźnika wykorzystywane są tylko najbardziej płynne aktywa. Optymalna wysokość wskaźnika wynosi ok. 0,1 – 0,2. Podwyższony poziom tego wskaźnika może świadczyć o nadmiernym gromadzeniu środków pieniężnych na rachunkach bankowych, natomiast zbyt niska jego wartość alarmuje o braku możliwości spłaty zobowiązań i jest przesłanką do konieczności szukania pomocy w krótkoterminowych kapitałach obcych.

$$\text{wskaźnik wypłacalności gotówkowej} = \frac{\text{środki pieniężne}}{\text{zobowiązania pieniężne}} \quad (15)$$

$$\text{wskaźnik wypłacalności gotówkowej} = \frac{\text{środki pieniężne i inne aktywa pieniężne}}{\text{zobowiązania bieżące}} \quad (16)$$

¹²⁵ Tamże, str. 50

Reasumując, wszystkie wymienione wskaźniki płynności finansowej przedsiębiorstwa, zestawiają całość lub część aktywów bieżących i zobowiązań krótkoterminowych. Wysokie wartości wskaźników płynności są oceniane równie krytycznie, jak poziomy wyjątkowo niskie, ponieważ świadczą o **nadpłynności finansowej**, czyli nadmiernym zamrożeniu kapitałów przedsiębiorstwa w majątku niegenerującym zysku (wysokiej płynności towarzyszy zwykle niska rentowność i odwrotnie). Nadpłynność finansową inaczej oceniają jedynie banki, które w metodach oceny zdolności kredytowej wartościom wskaźników płynności przekraczającym 2,0 (w przypadku wskaźnika CR) i 1,2 (w przypadku wskaźnika QR) zwykle przypisują maksymalne sumy punktów. Wiąże się to z założeniem, że im więcej majątku obrotowego w przedsiębiorstwie w relacji do zobowiązań, tym lepiej, świadczy to o tym, że pozycja płatnicza przedsiębiorstwa jest niezachwiana¹²⁶.

3.2.1.3 Wskaźniki sprawności działania (wskaźniki efektywności operacyjnej)

Wskaźniki sprawności działania, zwane również **wskaźnikami efektywności operacyjnej** lub **wskaźnikami rotacji i obrotowości**, umożliwiają ocenę efektywności wykorzystania zasobów majątkowych przedsiębiorstwa. Obrazują, jak szybko firma wymienia swoje zapasy i należności na rachunkach na gotówkę, jak szybko reguluje swoje zobowiązania i jak efektywnie wykorzystuje aktywa w celu pozyskiwania przychodów ze sprzedaży. Ich istotą jest rozpatrywanie relacji między odpowiednim wskaźnikiem dynamicznym (licznik), wyrażającym przychód ze sprzedaży w cenach brutto, netto lub kosztach własnych, a wskaźnikiem statycznym (mianownik), wyrażającym przeciętny stan zaangażowanych w działalność składników majątkowych¹²⁷. Pokazują, jakie korzyści są uzyskiwane z posiadanych zasobów prowadzonej działalności oraz jak częsty jest obrót poszczególnymi składnikami.

Do najczęściej używanych wskaźników sprawności działania należą:

- ✓ wskaźnik rotacji należności,
- ✓ wskaźnik cyklu należności,

¹²⁶ Cwynar W., Patena W. ; *Podręcznik do bankowości. Rynki, regulacje, usługi; op. cit.*; str. 280

¹²⁷ Bednarski L.; *Analiza finansowa w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994 r.; str.75

- ✓ wskaźnik rotacji zapasów,
- ✓ wskaźnik cyklu zapasów,
- ✓ wskaźnik rotacji aktywów.

Wskaźnik rotacji należności - wskazuje ile razy w ciągu roku firma zdolna jest do odtworzenia stanu swoich należności, co w praktyce oznacza w jakim stopniu firma kredytuje swoich klientów. Zdefiniowany jest on jako iloraz przychodów ze sprzedaży i przeciętnego poziomu należności. Wskaźnik rotacji należności powinien mieścić się w przedziale od 7 do 10. Niski poziom wskaźnika, czyli poniżej wartości 7 oznacza, że poziom należności jest wysoki, czyli, że przedsiębiorstwo nadmiernie kredytuje swoich klientów, co w praktyce oznacza długotrwałe zamrożenie środków pieniężnych w należnościach.

$$\text{wskaźnik rotacji należności} = \frac{\text{przychody ze sprzedaży}}{\text{przeciętny stan należności}} \quad (17)$$

Wskaźnik rotacji należności w dniach, zwany również *wskaźnikiem cyklu należności* lub *wskaźnikiem inkasa należności*, daje informację na temat cyklu oczekiwania firmy na uzyskanie należności za swoją sprzedaż kredytową lub ile razy w ciągu badanego okresu nastąpił dopływ gotówki od odbiorców. Określa więc ilość dni sprzedaży, za którą nie uzyskano jeszcze środków pieniężnych. Obliczany jest jako iloraz średniego stanu należności i sprzedaży netto pomnożony przez czas. Czym wyższy poziom wskaźnika tym firma ma większe problemy ze ściągalsnością swoich zobowiązań, co może obniżyć jej płynność. Niższy poziom wskaźnika świadczy o korzystniejszej sytuacji finansowej. Rosnąca tendencja tego wskaźnika świadczy o poprawie obrotowości należności. W przypadku, gdy przedsiębiorstwo oczekuje na swoje należności zbyt długo, powstaje zagrożenie zatorów płatniczych. Optymalna wartość tego wskaźnika zależy jednak od rodzaju działalności przedsiębiorstwa.

$$\text{wskaźnik rotacji należności w dniach} = \frac{\text{przeciętny stan należności}}{\text{przychody ze sprzedaży (sprzedaz netto)}} \cdot xt \quad (18)$$

gdzie t – długość okresu w dniach (miesiąc – 30 dni, kwartał – 90 dni, rok – 360 dni)

Wskaźnik rotacji zapasów - jest jednym z podstawowych wskaźników sprawności zarządzania aktywami. Określa efektywność wykorzystania zapasów i wskazuje ile razy w ciągu roku zapasy zostały przekształcone w gotowe wyroby. Niska wartość oznacza, że poziom zapasów jest zbyt wysoki i firma niepotrzebnie ponosi koszty magazynowe. Wzrost wskaźnika oznacza, że zapasy wystarczają na coraz mniejszą liczbę dni sprzedaży. Definiuje się go jako iloraz wielkości sprzedaży i wielkości zapasów.

$$\text{wskaźnik rotacji zapasów} = \frac{\text{przychody ze sprzedaży}}{\text{wartość zapasów ogółem}} \quad (19)$$

Wskaźnik rotacji zapasów w dniach, zwany także *wskaźnikiem cyklu zapasów*, wskazuje po ilu dniach przedsiębiorstwo odnawia swoje zapasy dla zrealizowania sprzedaży. Obliczany jest jako odwrotność wskaźnika rotacji zapasów i pomnoży przez czas. Jeżeli poziom wskaźnika jest wysoki oznacza to, że obrót zapasami firmy jest wolny, natomiast niska wartość wskaźnika sugeruje szybki obrót zapasami. Optymalna wartość tego wskaźnika jest różna dla różnych branż.

$$\text{wskaźnik rotacji (cyklu) zapasów} = \frac{\text{zapasy}}{\text{przychody ze sprzedaży ogółem}} \cdot t \quad (20)$$

Wskaźniki rotacji mogą być ustalane nie tylko dla zapasów, ale również dla poszczególnych grup, np. dla materiałów, towarów, dla produktów i półproduktów w toku, dla produktów gotowych.

Wskaźnik rotacji aktywów (majątku), zwany także *wskaźnikiem produktywności aktywów* - określa rotację ogółu aktywów firmy i informuje, czy posiadane przez przedsiębiorstwo aktywa odpowiadają skali jego sprzedaży. Im wyższa jest wartość wskaźnika rotacji majątku, tym cykl produkcyjny jest krótszy lub tym wyższa jest rentowność sprzedaży danego produktu. Wskaźnik ten informuje również ile razy w badanym okresie nastąpiło odtworzenie zasobów majątkowych odpowiadających aktywom obrotowym. Definiuje się go jako iloraz sprzedaży do aktywów ogółem.

$$\text{wskaźnik rotacji aktywów (produktywności)} = \frac{\text{sprzedaz netto (przychód ze sprzedaży)}}{\text{aktywa ogółem}}_{xt} \quad (21)$$

3.2.1.4 Wskaźniki wiarygodności kredytowej (zadłużenia)

Analiza zadłużenia przedsiębiorstwa wynika z oceny wielkości, dynamiki zmian i struktury kapitałowej przedsiębiorstwa. Głównym problemem w tym zakresie jest oszacowanie poziomu zainwestowanych w przedsiębiorstwo kapitałów obcych. Wysoki udział kapitałów własnych w strukturze pasywów świadczy o silnych podstawach finansowych przedsiębiorstwa, o niskim ryzyku finansowym i jego stabilności gospodarczej. Nie jest to jednak jednoznaczne z wysokim poziomem rentowności. Możliwość zadłużenia się przedsiębiorstwa nie zależy bowiem tylko od poziomu i udziału kapitałów własnych w całości zaangażowanych kapitałów. Równie istotna jest zdolność przedsiębiorstwa do zwrotu zaciągniętych długów, w określonych terminach oraz dostępnych środków. Szczególnie przydatne w ocenie tych możliwości są wskaźniki wiarygodności kredytowej.

Wskaźniki wiarygodności kredytowej zwane również *wskaźnikami zadłużenia, wypłacalności* lub *wspomagania finansowego*, określają możliwości firmy w zakresie spłaty bieżących kosztów finansowych związanych z zaangażowaniem kapitałów obcych, zarówno z tytułu stosunków z partnerami handlowymi i innymi, jak i stosunków z instytucjami kredytowymi, jakimi są banki. Informują zatem, czy zysk operacyjny, albo nadwyżka finansowa są wystarczające na pokrycie odsetek oraz rat kapitałowych w wymaganych terminach oraz

określają przyszłe warunki spłaty zaciągniętego kredytu. Wskaźniki zadłużenia są wykorzystywane do oceny wypłacalności w dłuższym okresie.

Z reguły analitycy wykorzystują dwie grupy wskaźników, z których pierwsza oparta jest na danych z bilansu i ocenia w jakim stopniu zobowiązania zostały wykorzystane do finansowania aktywów, natomiast druga opiera się na danych z rachunku wyników i strat i pozwala określić, w jakim stopniu koszty obsługi długu pokryte są przez zyski operacyjne firmy.

Do najczęściej używanych wskaźników wiarygodności kredytowej należą:

- wskaźnik ogólnego zadłużenia,
- wskaźnik zadłużenia kapitału własnego,
- wskaźnik pokrycia majątku kapitałem stałym,
- wskaźnik pokrycia obsługi długu I^o,
- wskaźnik pokrycia obsługi długu II°,
- wskaźnik pokrycia odsetek,
- wskaźnik kapitałowy,
- dźwignia finansowa.

Wskaźnik ogólnego zadłużenia, zwany także *wskaźnikiem zadłużenia aktywów* lub *stopą zadłużenia* - przedstawia relację całkowitych zobowiązań wobec aktywów przedsiębiorstwa. Jest to jeden ze wskaźników opisujących sposób finansowania działalności przedsiębiorstwa. Wskazuje jaki jest udział wszystkich zobowiązań, czyli kapitałów obcych, w finansowaniu majątku firmy. Wielkość tego wskaźnika jest zróżnicowana branżowo. Rosnący poziom wskaźnika oznacza zwiększony udział kapitałów obcych w finansowaniu działalności przedsiębiorcy oraz wyższe ryzyko niespłacenia zaciągniętych zobowiązań. Przyjmuje się, że przeciętnie powinien on wynosić nie więcej niż 60%. Z punktu widzenia analityka bankowego, jednostka o niskim wskaźniku zadłużenia ma większe szanse uzyskania kredytu, gdyż firma ma korzystniejszą sytuację finansową.

$$\text{wskaźnik ogólnego zadłużenia} = \frac{\text{zobowiązania ogółem}}{\text{aktywa ogółem}} \times 100\% \quad (22)$$

Wskaźnik zadłużenia kapitału własnego - określa wielkość zobowiązań w stosunku do kapitału własnego oraz możliwości pokrycia zobowiązań kapitałem własnym. Pożądany poziom wynosi poniżej 1 tzn. gdy zobowiązania są mniejsze lub równe kapitałowi własnemu. Zbyt duża wielkość udziału zobowiązań w finansowaniu firmy może mieć duży wpływ na jej wynik finansowy ze względu na koszty obsługi długu. Z perspektywy analityka bankowego, duży udział długu w kapitale przedsiębiorstwa to większy poziom ryzyka, gdyż firma traci możliwość wypłacalności. Taka sytuacja skutkuje obniżoną punktacją w ocenie zdolności kredytowej.

$$\text{wskaźnik zadłużenia kapitału wł.} = \frac{\text{zobowiązania ogółem} + \text{kredyty i pożyczki}}{\text{kapitał własny}} \times 100\% \quad (23)$$

Wskaźnik pokrycia majątku trwałego kapitałem stałym - określa źródła finansowania majątku trwałego posiadanego przez podmiot gospodarczy przez kapitał stały (kapitał stały to kapitał własny + zobowiązania długoterminowe). Dopuszczalna minimalna wielkość tego wskaźnika wynosi 1 (czyli 100 %). Wartości poniżej tej normy oznaczają, że majątek trwały jest finansowany zobowiązaniami krótkoterminowymi, co źle wpływa na płynność finansową.

$$\text{wskaźnik pokrycia majątku trwałego kapitałem stałym} = \frac{\text{kapitał stały}}{\text{majątek trwały}} \times 100\% \quad (24)$$

Wskaźnik pokrycia obsługi długu I^o – jest to wskaźnik wiarygodności kredytowej, który informuje o zdolności przedsiębiorstwa do obsługi długu. Określa stopień zabezpieczenia obsługi zobowiązań i wiarygodność kredytową klienta banku. Odpowiada na pytanie, czy wielkość potencjalnych wewnętrznych źródeł finansowych będzie wystarczająca do spłaty kredytu i odsetek na warunkach przewidzianych umową. Wartość wskaźnika zależy od kondycji finansowej przedsiębiorstwa i musi być wyraźnie większa od 1. Bank Światowy za minimum

przyznaje poziom 1,3, natomiast poziom optymalny według niego wynosi 2,5. Z reguły banki za wartość wystarczającą przyjmują poziom 1,5, co oznacza to, że nawet jeśli zysk spadnie o 50 %, to i tak przedsiębiorstwo będzie zdolne do spłaty kredytu. Malejąca w czasie wartość wskaźnika może świadczyć o nieefektywnym zarządzaniu przedsiębiorstwem, niewielkiej zyskowności zainwestowanych środków lub zbyt ambitnych planach rozwojowych przedsiębiorstwa.

$$\text{wskaźnik pokrycia obsługi długu I} = \frac{\text{zysk netto} + \text{odsetki} + \text{amortyzacja}}{\text{rata kapitału} + \text{odsetki}} \quad (25)$$

$$\text{wskaznik pokrycia obsługi długu I} = \frac{\text{zysk przed opodatkowaniem} + \text{odsetki}}{\text{raty kapitałowe} + \text{odsetki}} \quad (26)$$

Wskaźnik pokrycia obsługi długu II⁰ – wskaźnik wiarygodności kredytowej. Przed zobowiązaniami kredytowymi, pierwszeństwo mają zobowiązania podatkowe. Uzasadnione jest więc uwzględnienie w tej sytuacji zysku netto (wskaźnik pokrycia obsługi długu II). Tylko zysk pozostający w firmie może być wykorzystywany do spłaty zaciągniętego kredytu. Wskaźnik ten powinien być, co najmniej równy wskaźnikowi pokrycia obsługi długu I⁰.

$$\text{wskaznik pokrycia obsługi długu II} = \frac{\text{zysk po opodatkowaniu}}{\text{raty kapitałowe} + \text{odsetki}} \quad (27)$$

Wskaźnik pokrycia odsetek – istota tego wskaźnika polega na ocenie ryzyka wystąpienia sytuacji, w której przedsiębiorstwo nie będzie posiadało gotówki aby zapłacić odsetki. Wskaźnik równy 1 oznaczałby, że cały osiągnięty przez przedsiębiorstwo zysk (przed pomniejszeniem go o podatek dochodowy i koszty odsetki) byłby przeznaczony na spłatę odsetek. Im wskaźnik większy od 1, tym mniej uciążliwe jest spłacanie rat odsetkowych. Można spotkać się z tezą, że ryzyko kredytowe jest dopuszczalne, gdy poziom wskaźnika wynosi co

najmniej 4-5¹²⁸. Banki i analitycy finansowi korzystają z tego wskaźnika, jako najprostszej reguły umożliwiającej ocenę kondycji finansowej przedsiębiorstwa.

$$\text{wskaźnik pokrycia odsetek} = \frac{\text{zysk netto} + \text{podatek dochodowy} + \text{odsetki}}{\text{odsetki od kredytów i pożyczek}} \times 100\% \quad (28)$$

$$\text{wskaźnik pokrycia odsetek} = \frac{\text{EBIT (zysk operacyjny)}}{\text{odsetki}} \quad (29)$$

Wskaźnik kapitałowy (WK)- określa udział kapitału własnego w majątku firmy. Jego wielkość świadczy o poziomie zadłużenia finansowego przedsiębiorstwa. Wysoka wartość wskaźnika kapitałowego świadczy o niskiej dźwigni finansowej wykorzystywanej przez firmę i o małym zaangażowaniu kapitałów obcych, czyli kredytów i zobowiązań. Wyższa wartość wskaźnika kapitałowego, to niższe ROE. Przy wskaźniku kapitałowym = 1, ROE=ROA, co oznacza, że finansowanie firmy odbywa się wyłącznie za pomocą środków własnych. Wartość wskaźnika kapitałowego wyrażona jest w procentach.

$$\text{wskaźnik kapitałowy WK} = \frac{\text{kapitały własne}}{\text{aktywa ogółem}} \quad (30)$$

Dźwignia finansowa DFL, zwana też *wskaźnikiem długu*- jest instrumentem służącym ocenie opłacalności korzystania z kapitałów obcych i sposobem finansowania działalności inwestycyjnej firmy zwiększającym jej zyskowność. Zjawisko dźwigni finansowej polega na efektywnym wykorzystaniu obcych kapitałów dla zwiększenia zyskowności kapitałów własnych. Jest to relacja pomiędzy finansowaniem działalności inwestycyjnej kapitałem obcym, a finansowaniem jej kapitałem własnym. Dźwignia finansowa ma sens wtedy, kiedy

¹²⁸ Gołębiowski G., Tłaczała A.: *Analiza finansowa w teorii i w praktyce*. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009 r., str. 204

dofinansowując podmiot kapitałem obcym możemy liczyć na zwiększenie zysków przynajmniej w stopniu pozwalającym na spłatę kosztów pozyskania kapitału. Inaczej mówiąc podmiot osiąga korzyści z dźwigni finansowej, gdy koszt kapitałów obcych jest niższy od rentowności jego majątku.

$$DFL = \frac{\% \text{przyrost rentowności kapitału własnego}}{\% \text{zmiana zysku operacyjnego EBIT (przed spłata odsetek i opodatkowaniem)}} \quad (31)$$

$$DFL \text{ dźwignia finansowa} = \frac{\% \text{wzrost zysku netto}}{\% \text{wzrost zysku operacyjnego}} \quad (32)$$

3.3 Syntetyczna ocena zdolności kredytowej przedsiębiorstwa i ryzyka kredytowego banku

Banki powinny każdorazowo minimalizować ryzyko swojego działania poprzez ograniczanie ryzyka kredytowego związanego z faktem, że udzielone kredyty nie zostaną spłacone. Dokonuje się to przez ocenę i selekcję wniosków kredytowych klientów, czyli badanie ich zdolności kredytowej. Zasady i procedury postępowania związanego z poprawną oceną zdolności kredytowej są kwestią kluczową dla każdego rodzaju kredytu i banku, gdyż zapobiegają podejmowaniu błędnych, niewłaściwych decyzji.

Banki wypracowały zróżnicowane metody oceny zdolności kredytowej i ryzyka banku, wśród których nie ma jednak jednolitego wzorca. Można w nich spotkać różne podejścia interpretacyjne dotyczące istoty i zakresu dokonywanej oceny. Ze względu na wysokie koszty i inne konsekwencje podjęcia mylnych decyzji kredytowych, banki dążą do wykorzystania różnorodnych instrumentów, które redukują niepewność w podejmowanych decyzjach. Pozyskanie solidnych, wiarygodnych i zdolnych do spłaty zobowiązań kredytobiorców zmniejsza ryzyko towarzyszące pożyczaniu pieniędzy. Główna rola w tej grze o bezpieczeństwo i efektywność przypada właśnie owym metodom i technikom, które pozwalają określić zdolność kredytową. W tych okolicznościach banki stają przed wyborem metod i technik, dzięki którym

dbać będą o własny interes i jednocześnie przyczyniać się do bezpieczeństwa całego systemu bankowego. Metody badania zdolności kredytowej i oceny ryzyka kredytowego muszą posiadać wiele użytecznych cech. Do tych pożądaných atrybutów z pewnością należą: łatwość w uzyskaniu niezbędnych informacji do oszacowania ryzyka, sprawne przetwarzanie tych informacji, ograniczające i czas i koszty oceny, dostarczenie wyników do nadających się do precyzyjnej interpretacji i podjęcia jednoznacznej decyzji¹²⁹.

Ryzyko kredytowe i zdolność kredytowa są mierzalne i można je wyrazić za pomocą zmiennej ilościowej, która pozwala zaklasyfikować dany podmiot do odpowiedniej grupy wysokości tego ryzyka. Konstruując modele oceny ryzyka należy uwzględnić różnorodne kryteria, np. zdolności prognostyczne modelu, tzn. pewność co do prawidłowości uzyskanego wyniku, koszt stosowania metody, sposób wnioskowania o poziomie ryzyka kredytowego.

Modele pomiaru ryzyka kredytowego można podzielić na dwie podstawowe grupy:

- 1) modele niedotrzymania warunków – skoncentrowane na określeniu prawdopodobieństwa niedotrzymania warunków przez drugą stronę lub na zaliczeniu danego podmiotu do konkretnej grupy ryzyka kredytowego, np. modele scoringowe, typu: modele logitowe i probitowe, systemy eksperckie, metoda CreditMetrics oparta na koncepcji VaR;
- 2) modele rynkowe - opisujące wysokość straty poniesionej przez instytucję w przypadku niewypłacalności oraz obecną wartość pożyczki.

W zależności od charakteru wykorzystywanych zmiennych, metody oceny zdolności kredytowej dzieli się na¹³⁰:

- **metody ilościowe** – oparte na danych mierzalnych, które zapewniają obiektywizm dzięki sformalizowanemu doborowi zmiennych do analizy i ustalonymu algorytmowi postępowania; główną ich wadą jest krótki horyzont czasowy formułowanych prognoz,
- **metody jakościowe** – ocena polega na opisowym badaniu zjawiska na podstawie danych jakościowych, często mających charakter opisowy i na ich podstawie dokonuje się określenia ich znaczenia oraz znajduje związki przyczynowo – skutkowe; ocena końcowa

¹²⁹Janc A., Kraska M.; *CREDIT-SCORING nowoczesna metoda oceny zdolności kredytowej*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 2001 r., str. 8

¹³⁰Olszewski D.; *Podstawy analizy finansowej przedsiębiorstwa*; Wydawnictwo OLYMPUS Centrum Edukacji i Rozwoju Biznesu; Warszawa 1992 r.; str.91-92

ma charakter opisowy; wadą tych modeli jest niebezpieczeństwo błędnej interpretacji wyników lub subiektywnej oceny sytuacji,

- **metody mieszane** - posługują się zarówno danymi ilościowymi jak i jakościowymi, a sposób ich doboru i ocena istotności mogą być mniej lub bardziej subiektywne; zazwyczaj informacje te są pogrupowane w grupy reprezentujące dany aspekt zjawiska, a zebrane dane poddaje się obiektywizacji przez przypisanie im przyjętych wcześniej wartości; do metod mieszanych zaliczamy metody punktowe, które są podstawowym narzędziem stosowanym w procedurze kredytowej.

Modele scoringowe są jednymi z narzędzi oceny zdolności kredytowej, jak również oceny zarządzania ryzykiem związanym z indywidualnym klientem i całym portfelem kredytowym banku. Modele te mają zastosowanie¹³¹:

- we wspieraniu inspektorów kredytowych w podejmowaniu decyzji dotyczących wiarygodności kredytowej,
- przy tworzeniu skutecznego systemu monitoringu i controlingu ryzyka portfela kredytowego,
- w izolowaniu kredytów wymagających szczególnej troski i uwagi,
- przy polityce cen kredytów, uwzględniającej stopień jej ryzyka.

Wyróżniamy kilka najczęściej używanych modeli scoringowych:

- analiza dyskryminacyjna,
- analiza regresji (regresja liniowa i logistyczna),
- drzewo klasyfikacyjne (algorytm RP),
- metoda "najbliższego sąsiedztwa",
- programowanie matematyczne,
- sieć neuronowa,
- systemy eksperckie,
- algorytmy genetyczne.¹³²

¹³¹Kulawik J.; *Modele scoringowe w kredytowaniu rolnictwa USA i Kanady*; „Bank i Kredyt”; lipiec-sierpień 1996 r.; str. 70

Większość systemów scoringowych posługuje się albo jedną, albo kombinacją tych technik. Modele te mają pewne słabe strony i określone warunki swej przydatności. Podejmowanie decyzji kredytowych zawsze wiąże się z pewnym subiektywizmem. Modele scoringowe nie są w stanie całkowicie go wyeliminować, ale powinny zmniejszać jego zakres. Decyzje kredytowe muszą odzwierciedlać, poza charakterystykami ekonomiczno-finansowymi, także aspekty makroekonomiczne i instytucjonalne. Oszacowania parametrów modeli wyraźnie zdeterminowane są przez układ warunków funkcjonowania przedsiębiorstwa w określonym momencie i czasie. Mówi się zatem o ich ograniczonej stabilności, której można przeciwdziałać przez okresowe przeszacowywanie i modernizowanie modeli. Mimo tych ograniczeń i niedoskonałości modele scoringowe znajdują coraz szersze zastosowanie, szczególnie jako narzędzie preselekcji kredytobiorców¹³³.

3.3.1 Credit – scoring czyli punktowa ocena ryzyka kredytowego i jej charakterystyka

Credit-scoring, zwany także *punktową oceną ryzyka kredytowego, systemem scoringowym, czy scoringiem kredytowym* - jest to metoda oceny ryzyka kredytowego związanego z danym kredytobiorcą. Stosowana jest ona przez instytucje kredytowe do ograniczania ryzyka związanego z udzieleniem kredytu danemu podmiotowi. Ryzyko jest wyrażone za pomocą formuł matematycznych, które w efekcie końcowym dostarczają wartość liczbową, będącą oceną wiarygodności finansowej kredytobiorcy. Credit-scoring zaliczany jest do tzw. metod punktowych. Mechanizm ich działania polega na przydzielaniu odpowiednich punktów ocenianym zmiennym na karcie scoringowej. Po zsumowaniu punktów powstaje miara oceny potencjalnego kredytobiorcy banku. Jest to aktualnie najczęściej stosowana metoda oceny zdolności kredytowej przez banki.

System punktowej oceny ryzyka kredytowego polega na:

- a) ustaleniu zestawu czynników (elementów), które wyznaczają najpełniej zdolność kredytową podmiotu gospodarczego,

¹³²Matuszczyk A., *Przeglądając się kredytobiorcom*, „Bank Miesięcznik Finansowy”, nr 2 (125), str. 55

¹³³Kulawik J.; *Modele scoringowe w kredytowaniu rolnictwa USA i Kanady; op. cit.*; str. 70

- b) wskazaniu, w przypadku oceny wskaźnikowej, metody ich obliczania oraz wyboru danych,
- c) przypisaniu każdemu z nich znaczenia (udziału, wagi) w ocenie łącznej w postaci minimalnej i maksymalnej liczby punktów możliwej do nadania w zależności od poziomu tego czynnika,
- d) określeniu cech czynników lub wielkości wskaźników wyznaczających konkretną liczbę punktów w zależności od jakości czynnika,
- e) podaniu zasad ewentualnego korygowania liczby punktów, np. z tytułu zmian danego czynnika w kolejnych latach, charakteru działalności podmiotu, kształtowania się wybranych pozycji sprawozdania finansowego i innych,
- f) określeniu wymogów punktowych, pozwalających stwierdzić występowanie lub brak zdolności kredytowej oraz poziom ryzyka banku.

Schemat postępowania przy dokonywaniu łącznej oceny zdolności kredytowej podmiotu i ryzyka kredytowego banku jest zwykle następujący¹³⁴:

1. Ocena punktowa poszczególnych czynników określających podmiot i jego działalność,
2. Obliczenie wskaźników ekonomiczno-finansowych,
3. Obliczenia łącznej liczby punktów, polegające na ich podsumowaniu z uwzględnieniem ewentualnych korekt,
4. Ocena spełnienia wymogów ujętych w metodyce banku i stwierdzenie posiadania lub nieposiadania zdolności kredytowej przez podmiot,
5. Określenie poziomu (klasy) ryzyka kredytowego banku.

Dla przeprowadzenia wymienionej oceny wykorzystuje się normatywne skale punktowe, ustalane dla tych celów przez bank, przy czym każdy bank dokonuje według własnego uznania wyboru wskaźników i kryteriów określających sytuację ekonomiczno-finansową potencjalnych klientów. Każdemu kryterium cząstkowemu przypisana jest indywidualna skala punktowa

¹³⁴ Janc A., Kraska M.; *CREDIT-SCORING nowoczesna metoda oceny zdolności kredytowej*; op. cit.; str. 14-15

o określonej rozpiętości. Czynniki charakteryzujące działalność badanego podmiotu, z punktu widzenia precyzji dokonywania ocen cząstkowych, można ująć w dwie grupy, a mianowicie:

1. Czynniki obiektywne – elementy tej grupy są wymierne i można je wyrazić liczbowo, np. w postaci wskaźników obliczanych w ramach analizy wskaźnikowej, np. takie jak:
 - a) rentowność,
 - b) płynność finansowa,
 - c) sprawność działania,
 - d) zadłużenie (wiarygodność kredytowa),
2. Czynniki subiektywne – ocenę elementów tej grupy czynników trudno wyrazić liczbowo, ale można opisowo na podstawie informacji i rozeznania pracownika kredytowego banku, np. takie jak:
 - a) pozycja badanego podmiotu na rynku,
 - b) charakter branży,
 - c) jakość kadry zarządzającej,
 - d) wiarygodność firmy.

Po przeprowadzeniu ocen cząstkowych, dotyczących czynników obiektywnych i subiektywnych, przystępuje się do ustalania końcowej, syntetycznej zdolności kredytowej i ryzyka banku. Polega to na zsumowaniu ocen cząstkowych, a następnie porównaniu uzyskanego wyniku z klasami sytuacji ekonomiczno-finansowej ustalonymi indywidualnie przez bank. W tym przypadku również banki stosują własne metody ustalania klas ryzyka kredytowego. Mogą się one przedstawiać następująco:

- I klasa - bardzo dobra - liczba wymaganych punktów – 81 –90
- II klasa - dobra - liczba wymaganych punktów – 68-80
- III klasa - przeciętna - liczba wymaganych punktów – 51-67
- IV klasa - słaba - liczba wymaganych punktów – 51-50
- V klasa - zła – mniej niż 40 punktów.

Badany podmiot, którego sytuacja ekonomiczno-finansowa została oceniona jako bardzo dobra, dobra lub przeciętna posiada zdolność kredytową.

Po stwierdzeniu, że podmiot wnioskujący udzielenie kredytu ma zdolność kredytową, określa się poziom ryzyka kredytowego banku. Analiza prowadzona dla potrzeb kredytowania powinna wskazać obszary niosące największe ryzyko, określić ich źródło i potencjalne zagrożenia oraz zaproponować sposoby redukcji tego ryzyka. Podmiot o wysokiej ocenie ekonomiczno-finansowej i uzyskujący wysoką liczbę punktów łatwiej otrzyma kredyt, którego warunki mogą być korzystniejsze od przeciętnych. Udzielenie kredytu takiemu klientowi wiąże się bowiem z ograniczonym ryzykiem banku. Natomiast podmiotowi, który uzyskał niewiele ponad minimum punktów, bank nie udziela kredytu wcale, albo stawia dość rygorystyczne warunki współpracy, np. pod warunkiem uzyskania mocnego zabezpieczenia. Granica punktowa posiadania lub braku zdolności kredytowej przebiega zazwyczaj gdzieś pośrodku punktacji w okolicach III klasy ryzyka.

Reasumując, metoda punktowa opiera się na całkowitym uznaniowym wartościowaniu cech przedsiębiorstw. Jeżeli kryteriom uwzględnianym w analizie zdolności kredytowej kredytobiorców przypisuje się na zasadzie uznania różne wagi i jeżeli w sposób uznaniowy wyznacza się ilość punktów, którą ewentualny kredytobiorca musi zgromadzić dla przyznania mu zdolności kredytowej, to cała ocena zdolności kredytowej przybiera charakter subiektywny, mimo że punktem wyjścia dla niej są obiektywne dane ze sprawozdań finansowych. I chociaż uznaniowe ustalanie wag kryteriów i granic punktowych opiera się z reguły na doświadczeniach długotrwałej i szerokiej praktyki gospodarczej, zawsze może ono prowadzić do błędów zwiększających ryzyko niewypłacalności dłużnika przy udzielaniu kredytów bankowych. Stąd poszukiwane są całkowicie zobiektywizowane metody oceny zdolności kredytowej potencjalnych kredytobiorców, a więc takie metody, w których i wagi przypisywane różnym kryteriom i zasady selekcji kredytobiorców według ilości punktów wynikałyby z obliczeń, a nie opierały się na uznaniu.¹³⁵

¹³⁵Fedorowicz Z.; *Ryzyko bankowe*; Wydawnictwo Prywatnej Wyższej Szkoły Biznesu i Administracji; Warszawa 1996r.; str. 32.

3.3.2 Analiza dyskryminacyjna jako metoda oceny ryzyka kredytowego

Metody oceny zdolności kredytowej przedsiębiorstw stosowane przez banki komercyjne wykorzystują, oprócz wskaźników finansowych (mierzalnych parametrów sytuacji finansowej przedsiębiorcy), wiele czynników niemierzalnych. Przypisywanie istotnego znaczenia czynnikom niemierzalnym sprawia, że taka ocena jest obciążona dużym stopniem subiektywizmu i tym samym naraża bank na ryzyko błędnej oceny sytuacji finansowej potencjalnego kredytobiorcy. W związku z tym od lat prowadzone są badania zmierzające do zobiektywizowania metod oceny zdolności kredytowej. Ich celem jest wyeliminowanie czynników subiektywnych (niemierzalnych) oraz oparcie analizy wyłącznie na wartościach wskaźników finansowych, obrazujących sytuację ekonomiczno-finansową przedsiębiorstwa i determinujących ją w przyszłości. Dążeniem analityków jest opracowanie metody pozwalającej opisać prawdopodobieństwo zaistnienia niewypłacalności przedsiębiorstwa na kilka lat przed jego faktycznym wystąpieniem. Do tego celu wykorzystywane są metody ilościowe, opierające się na narzędziach analizy dostarczanych przez takie dziedziny nauki jak statystyka i ekonometria. Są one wykorzystywane nie tylko w teorii, ale również w praktyce.

Jedną z technik dostarczanych przez statystykę, a wykorzystywanych w bankowości, jest *analiza dyskryminacyjna*, którą stosuje się do badania zdolności potencjalnego kredytobiorcy do spłaty kredytu. Prekursorem zastosowania metod zobiektywizowanych do badania zdolności kredytowej przedsiębiorstw był Edward Altman, który wykorzystał analizę dyskryminacyjną do opracowania metody klasyfikacji podmiotów gospodarczych na przedsiębiorstwa, które w przyszłości upadną oraz na te, które będą wypłacalne¹³⁶.

Analiza dyskryminacyjna, zwana również **analizą rozdzielającą**, należy do najstarszych metod klasyfikacyjnych wykorzystywanych w scoringu kredytowym. Jest zaliczana do szerokiego grona metod taksonomicznych, wykorzystujących teorię zbiorów i metody ilościowe, które posługując się analizą wielowymiarową, mają na celu określenie teoretycznych zasad i reguł klasyfikacji obiektów wielocechowych (podmiotów gospodarczych). Technika analizy dyskryminacyjnej polega na budowie funkcji (modelu ekonometrycznego) i zaklasyfikowaniu obiektów do odpowiednich klas na podstawie danych historycznych.

¹³⁶Jaworski W.L. (pod red.); *Współczesny bank; op. cit.*; str. 423-424

Prawdopodobieństwo zaklasyfikowania do odpowiedniej grupy opiera się na wiarygodności dwóch grup. Analiza ta zakłada, że kredytobiorca pochodzi z jednej z dwóch populacji: klientów, którzy nie spłacą kredytu (P1), albo klientów, którzy kredyt spłacą (P2). Finansowe dane historyczne wykorzystuje się do stworzenia funkcji, która pozwala rozdzielić populację kredytobiorców na klasy P1 i P2.

Zatem, jeżeli Z jest liniową funkcją dyskryminacyjną zmiennych niezależnych, to:

$$Z = \sum aiXi \quad i = 1,2,\dots, n \quad (33)$$

gdzie X_i – zmienne niezależne, takie jak historia kredytowa, majątek, itp.

Wcześniej, na podstawie danych przykładowych, sprawdza się, do której grupy kredytobiorców (na podstawie funkcji dyskryminacyjnej) trafić powinien dany klient banku przy zadanym poziomie błędu¹³⁷.

Metoda analizy dyskryminacyjnej składa się z kilku etapów, z których najbardziej istotny jest dobór wskaźników. Wyniki prac tej fazy decydują bowiem o poprawności rezultatów badania, a także o sprawności i zwięzłości analizy. Idea tego etapu polega na takim ograniczeniu wstępnie zadanego zbioru wskaźników finansowych, aby pozostały tylko te, które odznaczają się największą diagnostycznością i zarazem zawierają w sobie najwięcej informacji. Dobór cech jest dokonywany w sposób merytoryczny i statystyczny.

Przy analizie dyskryminacyjnej, która dzieli kredytobiorców na dwie grupy, można popełnić dwa błędy. Błąd pierwszego rodzaju polega na przyporządkowaniu nierzetelnego kredytobiorcy do grupy osób nadających się do przydzielenia kredytu. Nie przyznanie kredytu osobie, która byłaby wypłacalna nazywamy natomiast błędem drugiego rodzaju.

Z punktu widzenia statystyki metoda dyskryminacyjna ma ważną zaletę, tj. przekształcanie wielowymiarowości przestrzeni do jednego wymiaru, w którym dokonuje się analizy jednego globalnego wskaźnika charakteryzującego przedsiębiorstwo. Drugą zaletą tej metody jest ograniczenie liczby wskaźników w analizie potencjalnego kredytobiorcy. Inspektora interesują tylko te wskaźniki, które przynoszą najwięcej informacji o zdolności kredytowej

¹³⁷Heffernan S.; *Nowoczesna bankowość; op. cit.*; str. 191

klienta, natomiast nie zajmuje się tymi, które zawierają takie same informacje, jak wskaźniki wybrane jako diagnostyczne. Oprócz zalet metoda ta ma również wady. Najważniejsza z nich dotyczy tego, że dane wykorzystywane są z jednego momentu czasowego. Raz oszacowanego modelu nie można stosować przez dłuższy czas do klasyfikacji nowych wniosków, gdyż w rzeczywistości występują zmiany ogólnej koniunktury gospodarczej, przeobrażenia w samej branży, sezonowe wahania rentowności. Żeby analiza była efektywna i uwzględniała bieżące zmiany, jesteśmy zmuszeni do częstego szacowania parametrów funkcji dyskryminacyjnej i budowy nowego modelu.

Należy zaznaczyć, że metoda analizy dyskryminacyjnej ma tylko wspomagać podejmowanie decyzji i nie powinno się jej stosować jako jedynej i ostatecznej, ale jako uzupełnienie metod kompleksowo opisujących sytuację finansową przedsiębiorstwa oraz bieżącą i prognozowaną sytuację branży (koniunkturę), jakość zarządzania, perspektywy rozwoju przedsiębiorstwa itd. Ponieważ metoda wykorzystuje wskaźniki finansowe, które zawierają dane z przeszłości, jej zastosowanie do analizy wniosków o kredyty inwestycyjne jest niemożliwe. Taki wniosek wymaga bowiem przede wszystkim analizy strumienia przepływów pieniężnych, jakie projekt będzie generował w przyszłości¹³⁸.

¹³⁸Jaworski W.L. (pod red.); *Współczesny bank; op. cit.*; str. 433

4 Analiza zdolności kredytowej przedsiębiorstwa P.P.H.U. „Rutkowski” w praktyce banku PKO BP i Banku BPH SA

4.1 Ogólna charakterystyka podmiotu badania

Analiza i ocena zdolności kredytowej i ryzyka banku zostanie przeprowadzona na podstawie kompletu dostarczonych dokumentów oraz wymaganych załączników złożonych wraz z wnioskiem o przyznanie kredytu w dwóch bankach: PKO BP w oraz w BPH SA. Poprawnie wypełnione wnioski kredytowe wraz z załącznikami stanowią podstawę do rozpoczęcia procedury kredytowej oraz doboru indywidualnych metod oceny zdolności kredytowej firmy.

Przedmiotem niniejszej analizy jest przedsiębiorstwo z Nowego Sącza, mianowicie P.P.H.U. „RUTKOWSKI”. Firma zajmuje się świadczeniem usług transportowych na rynku krajowym. Właściciel firmy posiada niezbędne do prowadzenia tego typu działalności licencje na transport krajowy oraz międzynarodowy, a także zezwolenia na podstawie, których możliwe jest świadczenie usług transportowych zgodnie z Ustawą z dnia 6 września 2001 roku o transporcie drogowym. P.P.H.U. „RUTKOWSKI” istnieje na rynku od 1992 r. i jest zaliczana do małych przedsiębiorstw w sektorze MŚP (Sektor Małych i Średnich Przedsiębiorstw).

Głównym celem firmy jest zaspokojenie potrzeb klientów i tym samym możliwość partycypacji w sukcesach swoich partnerów, dzięki świadczeniu kompleksowych, profesjonalnych usług logistycznych o najwyższej jakości. Zlecenia realizowane są w systemie *Just In Time*. Jego głównym założeniem jest realizowanie zleceń transportowych na wskazaną przez klienta godzinę. Grupę docelową stanowią przedsiębiorstwa produkcyjne i dystrybucyjne z terenu głównie Małopolski, które wynajmują firmę do przewozu swoich wyrobów. W dzisiejszych czasach korzystanie z transportu zewnętrznego jest uzasadnione ekonomicznie. Efekt końcowy zlecenia usług transportowych firmie zewnętrznej pozwala znacznie zredukować koszty funkcjonowania firmy na rynku poprzez: brak kosztów utrzymania własnych środków transportu i związanych z tym kosztów wynagrodzeń pracowników oraz brak odpowiedzialności za zdarzenia nadzwyczajne. Strategia firmy zakłada szybkie reagowanie na potrzeby klientów i realizację usług na najwyższym poziomie przy zachowaniu długofalowej współpracy.

Firma specjalizuje się również w licencjonowanych przewozach osób komfortowymi samochodami na terenie woj. małopolskiego oraz całego kraju i zagranicą. Oferuje transport osób w postaci wynajmu busów wraz z kierowcą. Oferuje szeroki wachlarz usług, możliwie jak najbardziej dopasowany do potrzeb i wymagań klientów, zapewniając przy tym ich rzetelne i szybkie wykonanie.

Usługi transportu drogowego realizowane są poprzez różnego rodzaju pojazdy, które znajdują się w posiadaniu firmy:

a) 5 pojazdów o dopuszczalnej masie całkowitej powyżej 12 ton - ciągnik + naczepa: MAN TGX 18400, DAF XF 105.510 SCC, DAF XF 105.460, VOLVO FH12 460 oraz SCANIA R420,

b) 4 samochody ciężarowe o dopuszczalnej masie całkowitej do 12 ton: IVECO 70C17, IVECO Daily 4x4 55S17W, Renault MASCOTT, Mercedes-Benz ATEGO 2528,

c) 12 samochodów dostawczych o dopuszczalnej masie całkowitej do 3,5 tony: Mercedes-Benz Sprinter, Opel VIVARO, Opel MOVANO, Opel COMBO, Renault TRAFIC, Renault MASTER, Renault Kangoo, Peugeot Partner III, Fiat Doblo Cargo, Peugeot BOXER, Fiat Ducato, Citroen Berlingo,

d) 6 pojazdów specjalnych – autobus 24-osobowy Mercedes-Benz Sprinter 519, autobus 20-osobowy Volkswagen LT35, autobus 55-osobowy Renault GTX, autobus 52-osobowy Renault ILIADA, auto-laweta Peugeot BOXER, auto-laweta Mercedes-Benz ATEGO 822,

e) 4 maszyny budowlane – koparko-ładowarka JCB 2CX, koparko-ładowarka JCB 3CX, wywrotka Renault MASCOTT, wywrotka Kamaz T2530.

Przedsiębiorstwo samo zajmuje się naprawą własnych samochodów transportowych w siedzibie swojej firmy, ale w przyszłości zamierza poszerzyć swoją działalność o usługi w zakresie napraw pojazdów mechanicznych dla klientów i sprzedaży części zamiennych. Firma P.P.H.U. „RUTKOWSKI” posiada własne hale w Nowym Sączu o łącznej powierzchni 1000 m², w których głównie garażowane, naprawiane i konserwowane są własne samochody. W ciągu ostatnich kilku lat systematycznie zwiększono zatrudnienie, co związane jest ze wzrastającą ilością zamówień. Obecnie zatrudnionych jest 25 osób. Załogę głównie stanowią kierowcy, 2 mechaników i pracownik biurowy. Firma jest jednoosobową działalnością gospodarczą, a właściciel firmy jest jedyną osobą decyzyjną.

Tabela 5. Zestawienie podstawowych informacji o firmie „RUTKOWSKI”

Lp.	Wyszczególnienie	P.P.H.U. „RUTKOWSKI”
1.	Imię i nazwisko właściciela Adres zameldowania	Wojciech Rutkowski, ul. Lwowska 71 A 33-300 Nowy Sącz
2.	Forma prowadzonej działalności	Jednoosobowa działalność gospodarcza
3.	Siedziba firmy	ul. Lwowska 71 A, 33-300 Nowy Sącz
4.	Data rozpoczęcia działalności gospodarczej	06.12..1992 r.
5.	Organ rejestrujący	Urząd Miasta w Nowym Sączu
6.	NIP/REGON	734-00-05-098; 490591292
7.	Rodzaj prowadzonej działalności. Symbol PKD	Transport drogowy, działalność usługowa pocztowa , kurierska, związana z przeprowadzkami, transport lądowy pasażerski, roboty budowlane specjalistyczne PKD 49.41Z, 53.20Z, 49.42Z, 49.31Z, 43.12
8.	Rachunek bankowy	Bank PKO BP w Nowym Sączu – od 2000 r.
9.	Majątek firmy	5 pojazdów o dopuszczalnej masie całkowitej powyżej 12 ton, 4 samochody ciężarowe o dopuszczalnej masie całkowitej do 12 ton, 12 samochodów dostawczych o dopuszczalnej masie całkowitej do 3,5 tony, 6 pojazdów specjalnych, 4 maszyny budowlane hala o łącznej powierzchni 1000 m ²
10.	Kapitał własny	1 351 318,30 PLN

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji firm „RUTKOWSKI”

W celu rozpoznania własnych silnych i słabych stron, a także istniejących i potencjalnych szans i zagrożeń płynących z otoczenia zewnętrznego, została przeprowadzona analiza SWOT. Określi ona co może pomóc w realizacji celów firmy lub co może być przeszkodą, którą należy przezwyciężyć lub zminimalizować w celu osiągnięcia pożądanego rezultatu. Analizę SWOT dla przedsiębiorstwa „RUTKOWSKI” przedstawia poniższa tabela. Została ona przeprowadzona w oparciu o charakterystykę otoczenia, w którym funkcjonuje firma, dane dotyczące konkurencji, popytu i podaży na oferowane usługi oraz jej pozycji na rynku.

Tabela 6. Analiza SWOT firmy „RUTKOWSKI”

ANALIZA SWOT FIRMY „RUTKOWSKI”	
Mocne strony	Słabe strony
stali, wieloletni odbiorcy usług	słaby „image” firmy
własna, zróżnicowana flota transportowa oraz budynki	wąski asortyment
wykwalifikowany personel	niewystarczające środki na finansowanie nowych inwestycji (konieczność kredytowania)
atrakcyjne ceny	firma mało znana na rynku poza Małopolską
duże doświadczenie i znajomość branży	brak kontaktów długoterminowych
dobra lokalizacja	brak własnej bazy części zamiennych
własny serwis samochodowy	niewielka baza stałych klientów brak systemu zarządzania jakością
Szanse	Zagrożenia
niskie ceny zakupu taboru samochodowego	powstanie konkurencyjnych firm prowadzących podobną działalność
zamiar poszerzenia zakresu usług oraz zasięgu działania	wysokie ceny paliw oraz tendencje do ich dalszego wzrostu
wzrost popytu na oferowane usługi poprzez promocję	zmiana przepisów prawnych dotyczących działalności transportowej
integracja z Unią Europejską i możliwość pozyskania funduszy unijnych	

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji firmy P.P.H.U. „RUTKOWSKI”

Powyższa analiza SWOT pozwala zauważyć, że właściciel P.P.H.U. „RUTKOWSKI” dąży do uzyskania przewagi konkurencyjnej poprzez zacieśnienie współpracy z klientami, nowy, różnorodny tabor samochodowy oraz duże doświadczenie i znajomość branży. Głównymi zagrożeniami przedsiębiorstwa są niestabilne koszty związane z cenami paliw oraz różnego rodzaju podatków. Stanowią one znaczną część kosztów funkcjonowania przedsiębiorstwa. Jednakże realizacja zleceń transportowych w systemie Just In Time oraz indywidualne podejście do konkretnego klienta i dopasowywania taboru samochodowego indywidualnie do wymogów stawianych przez kontrahenta sprawia, iż szanse rozwoju firmy są znaczne.

Korzystając z uzyskanych informacji można przyjąć, że firma „RUTKOWSKI” posiada ugruntowaną pozycję na rynku oraz stałych klientów, z którymi współpracuje od początku rozpoczęcia swojej działalności. Pozytywnie na wizerunek firmy wpływa posiadanie własnej, zróżnicowanej floty transportowej oraz własnych hal o łącznej powierzchni 1000 m². Do słabych stron firmy należy przede wszystkim fakt, że posiada ona licznych konkurentów i jest szczególnie podatna na wahania cen paliw i opłat związanych z posiadaniem samochodów. Słabą stroną jest również brak długoterminowych umów handlowych z klientami, które mogłyby zaowocować stałym przyływem gotówki. Ogromną szansą dla firmy jest inwestycja w serwis samochodowy dla klientów oraz otwarcie sklepu z częściami samochodowymi, a w kolejnym etapie rozszerzenie działalności przewozowej na inne kraje, co zwiększyłoby szanse wejścia na nowe rynki. Dalszy rozwój przedsiębiorstwa jest możliwy również poprzez intensywną kampanię reklamową w regionalnych środkach masowego przekazu. Firma zwiększyłaby swoje szanse w walce konkurencyjnej poprzez nowe podejście do systemu jakości i wdrożenie Systemu Zarządzania Jakością ISO 9001. Dużą szansą dla rozwoju jest również możliwość skorzystania z programów pomocowych Unii Europejskiej. Uzyskane dotacje przeznaczone byłyby na unowocześnianie infrastruktury informatycznej, m.in. zakup profesjonalnego sprzętu do monitorowania floty pojazdów oraz nowoczesnego oprogramowania sieci teleinformatycznej. Wprowadzenie innowacyjnych technologii na pewno wpłynie na rozwój przedsiębiorstwa, wzrost jakości świadczonych usług oraz zwiększenie konkurencyjności firmy na poszerzonym rynku Unii Europejskiej. Dzięki wprowadzeniu nowoczesnych rozwiązań, firma mogłaby rozszerzyć swoją działalność na całą Polskę i inne europejskie kraje. Podsumowując, przedsiębiorstwo „RUTKOWSKI” posiada bardzo dobrą sytuację rynkową i ma duże szanse na pomyślne rozwinięcie swojej działalności.

Po przeanalizowaniu wstępnych informacji na temat firmy „RUTKOWSKI”, można wywnioskować, iż posiada ona dobrą sytuację na rynku i jej wizerunek jest pozytywny. W celu ukazania obrazu sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstwa należy przedstawić i ocenić bilans, rachunek zysków i strat oraz przepływów pieniężnych.

Tabela 7. Uproszczony bilans P.P.H.U. „RUTKOWSKI” za lata 2011-2012

BILANS P.P.H.U. „RUTKOWSKI”	31.12.2011	31.12.2012
AKTYWA		
A. Aktywa trwałe	3 002 011,40	3 000 078,40
1. Wartości niematerialne i prawne, w tym:	4 990,50	5 782,40
2. Rzeczowe aktywa trwałe	2 968 486,90	2 953 893,60
3. Inwestycje długoterminowe (finansowy majątek trwały)	24 019,70	28 784,00
4. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe (należności długoterminowe)	4 514,30	11 618,40
B. Aktywa obrotowe	744 490,60	867 667,20
1. Zapasy	351 914,20	426 659,60
2. Należności i roszczenia krótkoterminowe	380 004,40	426 699,50
3. Inwestycje krótkoterminowe (środki pieniężne)	12 154,50	9 344,40
4. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	417,50	4 963,70
A k t y w a r a z e m	3 745 402,00	3 867 745,60
PASYWA		
A. Kapitał własny	2 168 214,50	2 171 329,60
1. Kapitał zakładowy (podstawowy)	1 920 000,00	1 925 247,30
2. Kapitał zapasowy	239 368,90	245 318,30
3. Zysk (strata) z lat ubiegłych – nie podzielony wynik finansowy	8 448,10	0,00
4. Zysk (strata) netto – wynik finansowy roku obrotowego	397,50	764,00
B. Kapitał obcy	1 578 287,50	1 697 016,00
1. Rezerwy na zobowiązania	37 757,80	175 530,80
2. Zobowiązania długoterminowe	519 956,20	634 979,30
3. Zobowiązania krótkoterminowe	960 078,50	801 043,80
4. Rozliczenia międzyokresowe	60 495,00	85 462,10
P a s y w a r a z e m	3 746 502,00	3 867 745,60

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych P.P.H.U. „RUTKOWSKI”

z lat 2011-2012

Tabela nr 7 przedstawia zestawienie uproszczonych bilansów dla przedsiębiorstwa „RUTKOWSKI” w latach 2011-2012, sporządzanych na koniec roku obrotowego. Przedstawiony bilans ukazuje obraz sytuacji majątkowo-kapitałowej przedsiębiorstwa w latach 2011-2012. Jego wstępna analiza ma na celu ocenę sytuacji, w jakiej znajduje się firma, jak również wskazanie kierunku dalszych, bardziej szczegółowych analiz. Ze wstępnej oceny bilansów wynika, że łączna suma bilansowa na koniec roku 2012 wzrosła w porównaniu z rokiem 2011. Ogólnie pożądanym zjawiskiem jest systematyczny wzrost sumy bilansowej, świadczący o rozwoju przedsiębiorstwa. Musi się on jednak odbywać przy zachowaniu właściwych proporcji

poszczególnych pozycji. Zmiany wielkości pozycji bilansowych bada się najczęściej na podstawie wskaźników dynamiki. Są one wyliczane jako procentowy stosunek wielkości z danego roku do wielkości z roku poprzedniego, bowiem na tej podstawie można zaobserwować wieloletnie tendencje rozwojowe.

Tabela 8. Struktura aktywów i pasywów firmy P.P.H.U. „RUTKOWSKI”

P.P.H.U. „RUTKOWSKI”				
	Wskaźnik	Budowa wskaźnika	% stan na dzień 31.12.2011 r.	% stan na dzień 31.12.2012 r.
1.	Wskaźnik udziału aktywów trwałych w aktywach ogółem	aktywa trwałe /aktywa ogółem	80,12 %	77,57 %
2.	Wskaźnik udziału aktywów obrotowych w aktywach ogółem	aktywa obrotowe /aktywa ogółem	19,87 %	22,43 %
3.	Wskaźnik udziału wartości materialnych i prawnych w aktywach ogółem	wartości niematerialne i prawne /aktywa ogółem	0,13 %	0,15 %
4.	Wskaźnik udziału rzeczowych aktywów trwałych w aktywach ogółem	rzeczowe aktywa trwałe /aktywa ogółem	79,23 %	76,37 %
5.	Wskaźnik udziału zapasów w aktywach ogółem	zapasy /aktywa ogółem	9,39 %	11,03 %
6.	Wskaźnik udziału należności krótkoterminowych w aktywach ogółem	należności krótkoterminowe /aktywa ogółem	10,14 %	11,03 %
7.	Wskaźnik udziału zobowiązań długoterminowych w pasywach ogółem	zobowiązania długoterminowe /pasywa ogółem	13,88 %	16,42 %
8.	Wskaźnik udziału zobowiązań krótkoterminowych w pasywach ogółem	zobowiązania krótkoterminowe /pasywa ogółem	25,63 %	20,71 %
9.	Wskaźnik stopnia wyposażenia przedsiębiorstwa w kapitał własny	kapitał własny /pasywa ogółem	51,25 %	56,12 %
10.	Wskaźnik stopnia obciążenia przedsiębiorstwa zobowiązaniami	zobowiązania i rezerwy na zobowiązania /pasywa ogółem	42,13 %	43,88 %

Źródło: opracowanie własne na podstawie bilansów P.P.H.U. „RUTKOWSKI” z lat 2011-2012

Interpretacja bilansu przedsiębiorstwa P.P.H.U. „RUTKOWSKI” w latach 2011-2012 przedstawia się następująco:

- Wartość majątku trwałego generalnie nie uległa zmianie, choć w 2012 r. jest on nieznacznie niższy.
- W ogólnej wartości aktywów największą pozycję zajmuje trwały majątek rzeczowy, bo aż ponad 98 %.
- Największy udział w rzeczowym majątku trwałym zajmują oczywiście środki transportu, czyli cała flota transportowa firmy.
- Majątek trwały prawie w całości finansowany jest kapitałem stałym, ok. 80 %, a pozostała wartość przez zobowiązania długoterminowe.
- Udział zobowiązań w strukturze źródeł finansowania firmy: udział zobowiązań krótkoterminowych w 2012 r. wzrósł w porównaniu z rokiem poprzednim o ok. 18 %, natomiast udział zobowiązań krótkoterminowych w pasywach ogółem obniżył się o ok. 23 %.
- Największy udział w zobowiązaniach mają zobowiązania krótkoterminowe.
- Udział kapitału własnego w pasywach ogółem wynosi 51,25 % w 2011 r. i 56,12 % w 2012 r. Jest to poziom wysoki i zapewnia firmie stabilność, a wierzycielom wypłacalność.
- Wskaźniki zapasów w analizowanych latach są niskie, co oznacza sytuację pozytywną, gdyż kapitał firmy nie jest niepotrzebnie zamrażany w zapasach.

Kolejnym ważnym sprawozdaniem finansowym jest rachunek zysków i strat, który powinien być rozpatrywany łącznie z pozostałymi składnikami sprawozdania, tzn. bilansem i rachunkiem przepływów finansowych. Tylko całościowa analiza pomoże we właściwym zrozumieniu sytuacji firmy.

Rachunek zysków i strat w badanych latach 2011-2012 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9. Rachunek zysków i strat P.P.H.U. „RUTKOWSKI” w latach 2011-2012

Wyszczególnienie	31.12.2011		31.12.2012	
	zł	%	Zł	%
Przychody netto ze sprzedaży	2 909 258,70	100,0%	3 331 362,20	100,0%
Koszty działalności operacyjnej	2 803 327,70	96,4%	3 148 889,90	94,5%
Zysk / Strata ze sprzedaży	105 931,00	3,6%	182 472,30	5,5%
Pozostałe przychody operacyjne	80 062,50	2,8%	45 271,60	1,4%
Pozostałe koszty operacyjnej	77 723,80	2,7%	68 880,50	2,1%
Zysk / Strata na działalności operacyjnej	108 269,70	3,7%	158 863,40	4,8%
Przychody finansowe	59 287,40	2,0%	58 308,80	1,8%
Koszty finansowe	148 257,00	5,1%	164 546,80	4,9%
w tym odsetki	0,00	0,0%	0,00	0,0%
Zysk / Strata brutto na działalności gospodarczej	19 300,10	0,7%	52 625,40	1,6%
Zyski nadzwyczajne	0,00	0,0%	0,00	0,0%
Straty nadzwyczajne	300,70	0,0%	173,00	0,0%
Zysk / Strata brutto	18 999,40	0,7%	52 452,40	1,6%
Obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego	18 601,90	0,6%	51 688,40	1,6%
a) Podatek dochodowy	18 601,90	0,6%	51 688,40	1,6%
b) Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku	0,00	0,0%	0,00	0,0%
Zysk / Strata netto	397,50	0,0%	764,00	0,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie bilansu P.P.H.U. „RUTKOWSKI” w latach 2011-2012

Z powyższej analizy rachunku zysków i strat wynika, że najwyższy wynik na działalności podstawowej przedsiębiorstwo „RUTKOWSKI” osiągnęło w 2012 roku i wynosił on 182 472,30 zł., wykazując tendencję rosnącą w porównaniu z rokiem poprzednim. Analizując zmiany zachodzące w rachunku zysków i strat w latach 2011 – 2012, zaobserwowano, że z roku na rok spółka w większości poprawiała swoje wyniki.

Informacje zawarte w analitycznym rachunku zysków i strat wykorzystano do przeprowadzenia analizy struktury i dynamiki wyniku finansowego w latach 2011-2012. Analiza struktury rachunku wyników wykazuje, że za rok 2012 firma „RUTKOWSKI” odnotowała zysk netto w wysokości 764 zł i wynik ten jest większy od wyniku za rok poprzedni. Na

uksztaltowanie się tego wyniku wpływ miało przede wszystkim zwiększenie się przychody ze sprzedaży netto. Chodzi oczywiście o sprzedaż usług logistycznych. W roku 2012 zmniejszeniu uległy natomiast pozostałe przychody operacyjne oraz przychody finansowe w porównaniu z rokiem 2012. Na wartość wyniku finansowego w roku 2012 znaczący wpływ miało również zwiększenie kosztów działalności operacyjnej i finansowej oraz podatku dochodowego w porównaniu z rokiem poprzednim. Generalnie przedsiębiorstwo zanotowało wzrost zysku netto, co jest pozytywnym aspektem analizy.

4.2 System oceny zdolności kredytowej firmy P.P.H.U. „Rutkowski” w banku PKO BP w Nowym Sączu

W banku PKO BP rozróżnia się następujące rodzaje systemów oceny zdolności kredytowej podmiotów prowadzących działalność gospodarczą:

- ✓ ocena zdolności kredytowej przy udzieleniu kredytów obrotowych dla podmiotów prowadzących pełną księgowość i uproszczoną rachunkowość,
- ✓ ocena zdolności kredytowej przy udzielaniu kredytów inwestycyjnych.

System oceny zdolności kredytowej obejmuje:

1. ocenę sytuacji formalnoprawnej firmy,
2. ocenę merytoryczną wniosku kredytowego.

Wszystkie dane potrzebne do oceny formalno-prawnej przedsiębiorstwa „RUTKOWSKI” zostały zawarte we wniosku kredytowym. Podczas wstępnej analizy złożonych dokumentów nie stwierdzono żadnych błędów i niejasności, które wymagałyby dodatkowych wyjaśnień ze strony wnioskodawcy kredytu, więc bank nie ma podstaw do odrzucenia złożonego wniosku. Analizując przedstawione tam dane można stwierdzić, że:

- wnioskodawca posiada status osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą,
- podmiot gospodarczy prowadzi uproszczoną księgowość na podstawie książki przychodów i rozchodów,

- przedsiębiorstwo nie ma zaległości z tytułu podatków oraz składek na ubezpieczenia społeczne,
- firma prowadzi swoją działalność od 21 lat, co stawia ją w korzystnym świetle,
- przedsiębiorstwo posiada rachunek bieżący w Banku PKO BP i jest solidnym klientem banku, co pozwala na rzetelne zbadanie obrotów i ocenę dotychczasowej współpracy z bankiem,
- wnioskodawca przedłożył aktualne zaświadczenia z Urzędu Skarbowego o nie zaleganiu z płatnościami podatkowymi oraz z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o nie zaleganiu ze składkami ubezpieczeniowymi,
- firma działa w branży o niskim poziomie ryzyka,
- przedsiębiorstwo stara się o kredyt inwestycyjny w kwocie 200 tysięcy zł na sfinansowanie otwarcia sklepu z częściami zamiennymi na terenie hali należącej do firmy,
- okres kredytowania : 36 miesięcy,
- oferowanym zabezpieczeniem będzie weksel własny *in blanco* wystawiony przez kredytobiorcę,
- firma zakłada spłatę kapitału i odsetek w ratach miesięcznych płatnych do 10-tego dnia każdego miesiąca w całym okresie kredytowania.

Do wniosku kredytowego kredytobiorca dołącza bilans, rachunek zysków i strat oraz rachunek przepływów pieniężnych z dwóch ostatnich okresów obrachunkowych. Wstępna analiza sprawozdań finansowych ma na celu zbadanie podstawowych zestawień finansowych firmy oraz uchwycenie dynamiki zmian. W końcowej części analizy merytorycznej stanowi ona podstawę dokonania korekt w syntetycznej ocenie ogólnej firmy. Badaniu podlegają:

1. w zakresie bilansu:
 - dynamika sumy bilansowej i podstawowych pozycji bilansu,
 - zmiany struktury aktywów i pasywów,
 - jakość głównych składników aktywów,
 - kapitał obrotowy netto oraz dynamika sprzedaży,
 - prawidłowość finansowania aktywów,

- zapotrzebowania na kredyt obrotowy,
- 2. w zakresie rachunku zysków i strat:
 - wielkość, struktura oraz trendy zmian przychodów ze sprzedaży,
 - główne determinanty wyniku finansowego firmy,
 - kształtowanie się kosztów stałych i zmiennych
- 3. w zakresie rachunku przepływów pieniężnych:
 - wielkość i trendy zmian przepływów pieniężnych netto,
 - struktura wpływów i wypływów,
 - wpływ rodzajów działalności (operacyjna, finansowa, inwestycyjna) na tworzenie *cash-flow*,
 - struktura wpływów i wydatków,
 - harmonogram spłaty kredytu¹³⁹.

Po analizie wstępnej, kolejnym etapem oceny kondycji finansowej przedsiębiorstwa jest analiza wskaźnikowa, w toku której wykorzystuje się 9 wskaźników ocenianych w trzech przedziałach czasowych. Wartości wskaźników oraz sposoby ich obliczania zaprezentowane zostały w poniższej tabeli.

Tabela 10. Ocena punktowa czynników ilościowych firmy „RUTKOWSKI” w banku PKO BP

<i>P.P.H.U. "RUTKOWSKI"</i>							
Lp.	Nazwa wskaźnika	Konstrukcja wskaźnika	Stan na dzień 31.12.2011 r.	Stan na dzień 31.12.2012 r.	Przedział punktowy	Punkta cja	Liczba uzyskan ych punktów
<i>Wskaźniki płynności finansowej</i>							
1	<i>Wskaźnik płynności bieżącej CR</i>	aktywa bieżące/pasywa bieżące	0,47	0,52	>2-7pkt; 1,5-2-4pkt; 1-1,5-3pkt; 0,8-1-2pkt; <0,5-0pkt	0-7 pkt	1

¹³⁹Jaworski W.L.(pod red.); *Banki polskie u progu XXI wieku*; Wydawnictwo POLTEXT, Warszawa 1999; str. 258

2	<i>Wskaźnik płynności szybki QR</i>	aktywa bieżące - zapasy-rozliczenia międzyokresowe czynne/pasywa bieżące	0,25	0,26	>1,2-7pkt; 1-1,2-4pkt; 0,8-1-3pkt; 0,8-0,5-2pkt; <0,5-0pkt	0-7 pkt	0
Wskaźniki sprawności działania							
3	<i>Wskaźnik rotacji należności w dniach</i>	należności/sprzedaż netto	13	13	<20-6pkt; 20-30-5pkt; 30-60-3pkt; 60-90-1pkt; >90-0pkt	0-6 pkt	6
4	<i>Wskaźnik obrotu zapasami w dniach</i>	zapasy/przychody ze sprzedaży ogółem	12	12	<30-6pkt; 30-40-5pkt; 40-60-3pkt; 60-90-1pkt; >90-0pkt	0-6 pkt	6
Wskaźniki zadłużenia							
5	<i>Wskaźnik zadłużenia</i>	zobowiązania ogółem + kredyty i pożyczki/aktywa ogółem x 100%	0,42	0,3	0,3-8pkt; 0,3-0,5-6pkt; 0,5-0,7-4pkt; 0,7-0,8-2pkt; 0,8-0pkt	0-8 pkt	6
6	<i>Wskaźnik pokrycia majątku trwałego kapitałem stałym</i>	kapitał stały/majątek trwały netto	0,89	0,99	>2-8pkt; 1,5-2-6pkt; 1,1-1,5-4pkt; 1-1,1-2pkt; <1-0pkt	0-8 pkt	0
Wskaźniki rentowności							
7	<i>Stopa zysku netto (rentowność sprzedaży-obrotu)ROS</i>	zysk netto/przychody ze sprzedaży x 100%	1	2	>2-6pkt; 1-2-5pkt; 0,5-1-3pkt; 0-05-1pkt; </=0-0pkt	0-6 pkt	5
8	<i>Stopa rentowności majątku(kapitału) ROA</i>	zysk netto/aktywa ogółem x 100%	1	2	>2-6pkt; 1-2-5pkt; 0,5-1-3pkt; 0-05-1pkt; </=0-0pkt	0-6 pkt	5
9	<i>Stopa rentowności kapitałów własnych ROE</i>	zysk netto/kapitał własny x 100%	1,8	3,5	>2-6pkt; 1-2-5pkt; 0,5-1-3pkt; 0-05-1pkt; </=0-0pkt	0-6 pkt	6
Łączna suma czynników mierzalnych						60	35

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów banku PKO BP

Z analizy powyższej tabeli wynika, że przedsiębiorstwo „RUTKOWSKI”:

- ✓ wskaźniki charakteryzujące płynność finansową powinny być wyższe od 1, natomiast w analizowanym przypadku są niewystarczające, gdyż wartość majątku obrotowego jest zbyt niska w stosunku do zobowiązań bieżących,
- ✓ wskaźniki efektywności dla firmy są na bardzo dobrym poziomie, o czym informuje wskaźnik ściągальności należności (co 13 dni) oraz wskaźnik odnawialności zapasów (co 12 dni); firma uzyskała maksymalną ilość punktów,
- ✓ wskaźnik zadłużenia uplasował się na wysokim poziomie, co informuje bank o zdolności firmy do spłaty zobowiązań,
- ✓ wskaźniki rentowności są dodatnie i utrzymują się na wysokim poziomie, co świadczy o dobrej kondycji finansowej firmy,
- ✓ łącznie firma uzyskała 35 punktów z 60 możliwych do zdobycia w ocenie czynników mierzalnych.

Następnym etapem oceny przedsiębiorstwa jest ocena punktowa czynników subiektywnych. W banku PKO BP w toku analizy czynników niemierzalnych uwzględnia się cztery kryteria z możliwą do uzyskania maksymalną punktacją na poziomie 30 punktów:

1. pozycja firmy na rynku (0-12 pkt) – ocenie podlegają: możliwość zbytu, innowacyjność usługi, konkurencja, uzależnienie od odbiorców,
2. charakterystyka branży (0-8 pkt) – ocenie podlegają: dynamika rozwoju i poziom nowoczesności branży,
3. kadra zarządzająca (0-4 pkt) – ocenie podlegają kwalifikacje i doświadczenie zawodowe kierownictwa,
4. wiarygodność firmy (właściciela) – (0-6 pkt) – firma otrzymuje punkty za historię swojego funkcjonowania (okres działalności, opinia lokalna, wkład kapitału własnego w działalność, procesy sądowe), dotychczasowe korzystanie z kredytów oraz terminowość obsługi spłaconego kredytu.

**Tabela 11. Ocena punktowa czynników subiektywnych firmy „RUTKOWSKI” w banku
PKO BP**

Wyszczególnienie	Punktacja	Przedział punktowy	Przyznana ilość punktowa
	maks. 30		"RUTKOWSKI"
Pozycja przedsiębiorstwa na rynku	0-12		9
możliwości zbytu	0-3	ocena wysoka-3pkt;ocena dobra-2pkt;ocena słaba-1pkt; ocena zła-0pkt	3
innowacyjność usługi	0-3	ocena wysoka-3pkt;ocena dobra-2pkt;ocena słaba-1pkt; ocena zła-0pkt	2
Konkurencja	0-3	ocena wysoka-3pkt;ocena dobra-2pkt;ocena słaba-1pkt; ocena zła-0pkt	2
uzależnienie od odbiorców	0-3	ocena wysoka-3pkt;ocena dobra-2pkt;ocena słaba-1pkt; ocena zła-0pkt	2
Charakter branży	0-8		6
dynamika rozwoju branży	0-4	ocena wysoka-4pkt;ocena dobra-3pkt;ocena słaba-2-1pkt; ocena zła-0pkt	4
poziom nowoczesności	0-4	ocena wysoka-4pkt;ocena dobra-3pkt;ocena słaba-2-1pkt; ocena zła-0pkt	2
Kierownictwo	4		4
kwalifikacje i doświadczenie zawodowe	0-4	ocena wysoka-4pkt;ocena dobra-3pkt;ocena słaba-2-1pkt; ocena zła-0pkt	4
Wiarygodność firmy (właściciela) w banku	6		6
historia funkcjonowania firmy	0-2	ocena dobra-2pkt;ocena słaba-1pkt; ocena zła-0pkt	2
firma korzystała z kredytów w banku	0-2	ocena dobra-2pkt;ocena słaba-1pkt; ocena zła-0pkt	2
terminowość obsługi kredytu	0-2	ocena dobra-2pkt;ocena słaba-1pkt; ocena zła-0pkt	2
Suma czynników niemierzalnych			25

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów banku PKO BP

Reasumując wyniki analizy jakościowej dotyczącej firmy „RUTKOWSKI”, można stwierdzić, że firma uzyskała bardzo dobrą łączną punktację za czynniki subiektywne, bowiem ogólna suma zdobytych punktów wynosi 25 na 30 możliwych.

Kolejnym i ostatnim etapem analizy jest określenie, do której grupy ryzyka kredytowego zaliczane jest przedsiębiorstwo „RUTKOWSKI”. W rezultacie syntetycznej oceny punktowej czynników mierzalnych i niemierzalnych, charakteryzujących aktualną sytuację podmiotu gospodarczego ubiegającego się o kredyt, zostaje on przyporządkowany do jednej z pięciu klas

sytuacji ekonomiczno-finansowej. Klasy sytuacji ekonomiczno-finansowej przedstawia poniższa tabela.

Tabela 12. Klasy sytuacji ekonomiczno - finansowej

Klasy sytuacji ekonomiczno - finansowej	Liczba możliwych punktów
Bardzo dobra	Powyżej 81
Dobra	68- 80
Przeciętna	51 – 67
Słaba	41 – 50
Zła	Poniżej 41

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów bankowych banku PKO BP

Za podmioty posiadające bieżącą zdolność kredytową uznaje się firmy osiągające ocenę powyżej 50 punktów, przy czym wymagane są ponadto minima punktowe:

- za kryteria obiektywne ocena co najmniej 30 pkt,
- za kryteria subiektywne ocena co najmniej 10 pkt.

W banku PKO BP wyróżniamy 5 klas ryzyka kredytowego, które przedstawia poniższa tabela. Na podstawie zaszeregowania kredytobiorców do poszczególnych klas ryzyka, dywersyfikowane są warunki dostępności kredytu, a następnie, uwzględniając także długość okresu kredytowania, ustalane są granice marż ryzyka kredytowego. Stosownie do uregulowań Zarządzenia nr 13/94 prezesa NBP grupa ryzyka kredytowego jest wypadkową dwóch kryteriów: oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej oraz terminowości obsługi kredytu¹⁴⁰.

Na podstawie tabeli numer 13, można zaobserwować prostą zależność, która określa klasę ryzyka banku na podstawie liczby punktów, zdobytych we wcześniejszych etapach oceny zdolności kredytowej oraz opóźnień w spłacie kredytu.

Niezwykle ważnym elementem klasyfikacji ryzyka bankowego jest określenie poziomu i grupy ryzyka oraz rozróżnienie klas ryzyka na podstawie dostępności kredytu. W zależności od wymogów postawionych przez bank kredytobiorcy, wyodrębnić można kilka rodzajów kredytów, które bezpośrednio są związane z ryzykiem. Obrazuje to tabela numer 14.

¹⁴⁰Tamże; str. 261

Tabela 13. Klasy ryzyka bankowego w zależności od terminowości spłaty kredytu

Terminowość obsługi kredytu				
Ocena sytuacji ekonomiczno-finansowej w punktach	Ostateczna klasa ryzyka z uwzględnieniem opóźnienia w spłacie kredytów			
	Regularna obsługa	Opóźnienie od 1 miesiąca do 3 miesięcy	Opóźnienie od 3 miesięcy do 6 miesięcy	Opóźnienie powyżej 6 miesięcy
Bardzo dobra – powyżej 80 pkt	I a	II	III	IV
Dobra - 68 – 80 pkt	I b	II	III	IV
Przeciętna - 51 – 67 pkt	I b	II	III	IV
Słaba - 41 – 50 pkt	II	III	III	IV
Zła – poniżej 41 pkt	III	IV	IV	IV

Źródło: *Zasady postępowania przy udzielaniu kredytów inwestycyjnych, wskazówki metodyczne*, Bank PKO BP, 2011

Tabela 14. Klasy ryzyka bankowego w zależności od poziomu i grupy ryzyka oraz dostępności kredytu

Klasy ryzyka bankowego	Określenie poziomu i grupy ryzyka bankowego	Dostępność kredytu
I a	normalny - bez zastrzeżeń, ryzyko niskie	Kredyt dostępny jest bez dodatkowych warunków, oprocentowanie według dolnych stawek dla kredytów na działalność gospodarczą
I b	normalny - z zastrzeżeniem, ryzyko małe	Kredyt dostępny, wzmożona obserwacja sytuacji kredytobiorcy, oprocentowanie w przeciętnej wysokości
I c	normalny - z zastrzeżeniami, ryzyko średnie	Kredyt dostępny, wzmożona obserwacja sytuacji kredytobiorcy, oprocentowanie w przeciętnej wysokości
II	poniżej standardu, ryzyko podwyższone (może stanowić zagrożenie terminowej spłaty)	Kredyt dostępny tylko w wyjątkowych przypadkach pod warunkiem posiadania przez podmiot gospodarczy w okresie bieżącym minimum punktów dla czynników obiektywnych i subiektywnych oraz zdolności kredytowej w okresie kredytowania. Konieczne dodatkowe zabezpieczenie prawne poza majątkiem kredytobiorcy, oprocentowanie według górnych stawek dla kredytów na działalność gospodarczą
III	wątpliwy, ryzyko wysokie (sytuacja ulega znacznemu pogorszeniu)	Kredyt w zasadzie niedostępny
IV	nie klasyfikuje się, strata banku nieunikniona (sytuacja uniemożliwiająca spłacenie długu)	Kredyt niedostępny

Źródło: *Zasady postępowania przy udzielaniu kredytów inwestycyjnych, wskazówki metodyczne*, Bank PKO BP, 2011

W wyniku syntetycznej oceny punktowej kryteriów zarówno mierzalnych, jak i niemierzalnych, można zaklasyfikować kredytobiorcę do odpowiednich kategorii.

Tabela 15. Syntetyczna ocena firmy „RUTKOWSKI” w banku PKO BP

Wyszczególnienie	Punktacja firmy „RUTKOWSKI”
Analiza czynników mierzalnych	35 pkt
Analiza czynników subiektywnych	25 pkt
Ocena łączna	60 pkt
Klasa ryzyka banku	I-b – przeciętna
Poziom i grupa ryzyka	Poziom normalny – z zastrzeżeniem; ryzyko banku małe
Dostępność kredytu	Kredyt dostępny, wzmożona obserwacja sytuacji kredytobiorcy, oprocentowanie w przeciętnej wysokości

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej analizy

Reasumując, w wyniku przeprowadzonych analiz ekonomiczno-finansowych w banku PKO BP dla przedsiębiorstwa P.P.H.U. „RUTKOWSKI” określono, że przedsiębiorstwo posiada zdolność kredytową i kredyt, o który się ubiega jest dostępny z oprocentowaniem w przeciętnej wartości.

4.3 System oceny zdolności kredytowej firmy P.P.H.U. „Rutkowski” w banku BPH SA w Nowym Sączu

Decyzja kredytowa w banku BPH SA ustalana jest na podstawie oceny formalnoprawnej oraz merytorycznej.

Podczas wstępnej oceny formalnoprawnej badane są dokumenty i informacje ekonomiczno-finansowe dostarczone przez wnioskodawcę. Bank żąda dostarczenia dokumentów uprawniających do prowadzenia działalności i ustalających status prawny firmy, takich jak: akt założycielski, odpis z właściwego rejestru sądowego, zaświadczenie o wpisie do ewidencji działalności gospodarczej. Celem tego etapu jest zbadanie zdolności do zaciągania zobowiązań oraz zabezpieczenia kredytu przez wnioskodawcę.

Kolejny etap tej oceny to zebranie, uporządkowanie i zweryfikowanie materiałów liczbowych i opisowych dostarczonych przez kredytobiorcę:

1) w odniesieniu do podmiotów prowadzących księgi handlowe – sprawozdań GUS: F-01, F-02 (za rok ubiegły, bieżący i w planowanej w przedsięwzięciu perspektywie czasowej) w ujęciu rocznym, półrocznym i miesięcznym;

2) elementów biznes planu kredytobiorcy (szczegółowość danych powinna być dostosowana do wielkości i rodzaju kredytowanego przedsięwzięcia):

- a) charakterystyka firmy,
- b) opis produktu (technologia, jednostkowe koszty produkcji, cena, konkurencyjność produktu),
- c) charakterystyka procesu produkcyjnego (majątek produkcyjny, zdolności wytwórcze, organizacja i technologia produkcji, dostawcy, poziom zapasów),
- d) zarządzanie i personel (kwalifikacje i doświadczenie kadry kierowniczej, metody i styl zarządzania, struktura organizacji i zarządzania),
- e) analiza finansowa i założenia prognozy finansowej (kondycja i potrzeby finansowe, stan zadłużenia, źródła finansowania, wskaźniki finansowe, wskaźniki efektywności inwestycji, prognostyczne wielkości finansowe: bilans, rachunek zysków i strat, rachunek przepływów pieniężnych),
- f) czynniki ryzyka (zagrożenie, niekorzystne trendy, szanse i możliwości rozwoju),

- g) harmonogram przedsięwzięcia,
- h) załączniki (tabele, zestawienia liczbowe)¹⁴¹.

Następnym etapem przygotowania decyzji kredytowej jest ocena merytoryczna, która opiera się na dwóch podstawowych kryteriach:

- ✓ ocenie sytuacji ekonomiczno-finansowej kredytobiorcy, w której bierze się pod uwagę siedem kryteriów kwalifikowanych punktowo,
- ✓ ocenie stanu regulowania należności bankowych (terminowość spłaty kapitału i odsetek).

Podczas oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej bierze się pod uwagę siedem kryteriów, z których pierwsze cztery są mierzalne i połączone z analizą wskaźnikową, a kolejne trzy mają charakter niemierzalny (opisowy), mianowicie:

- 1) wskaźniki rentowności: wskaźnik rentowności aktywów ROA, wskaźnik rentowności sprzedaży ROS, wskaźnik rentowności kapitału ROE,
- 2) wskaźniki płynności: wskaźnik płynności bieżącej CR, wskaźnik płynności szybki QR,
- 3) wskaźniki sprawności działania: wskaźnik rotacji należności w dniach, wskaźnik obrotu zapasami w dniach, wskaźnik okresu regulacji zobowiązań w dniach (stosunek – iloraz przeciętnego stanu zobowiązań z tytułu dostaw i usług do przychodów ze sprzedaży netto przemnożony przez liczbę dni w okresie),
- 4) wskaźniki zadłużenia i stopnia pokrycia: wskaźnik kapitałowy, wskaźnik pokrycia obsługi długu (wiarygodności kredytowej), wskaźnik pokrycia I^o, wskaźnik pokrycia II°, wskaźnik pokrycia majątku obrotowego,
- 5) kryterium oceny – firma:
 - ocena właścicieli firmy – ustalenie udziałowców firmy, wysokości wniesionych wkładów, powiązań kapitałowych z innymi spółkami, wzajemnych poręczeń;
 - ogólny poziom techniczny firmy,

¹⁴¹Tamże; str. 246

- perspektywy rozwojowe – działu, branży, gospodarki narodowej, biznesplanu, zamierzenia inwestycyjne,
- stopień uzależniania rynkowego,
- udział w rynku – rynek lokalny, krajowy, międzynarodowy, portfel zamówień, akwizycja, marketing,
- zapewnienie zbytu,
- kanały dystrybucji, sieć handlowa,
- uzależnienie od dostawców,
- stopień zależności od dotacji rządowych lub zamówień publicznych,
- jakość produktu/usługi – konkurencyjność produktu: jakościowa, kosztowa, cenowa, serwisowa,
- ryzyko specyficzne firmy – ekologiczne, techniczne, inwestycyjne;

6) kryterium oceny - zarządzanie firmą:

- sprawność funkcjonalna i organizacyjna firmy,
- kwalifikacje zawodowe kadry kierowniczej,
- kwalifikacje menedżerskie kadry kierowniczej,
- doświadczenie kadry kierowniczej w biznesie,
- fluktuacje w kierownictwie,
- polityka kadrowa – problemy uzupełnień kadrowych, szkolenia, kwalifikacje kadr szczebla średniego,
- jakość systemu planistyczno-księgowego oraz kontroli,
- stosunki z bankiem – terminowość realizacji zobowiązań w przeszłości i obecnie, otwartość, skrytość, wiarygodność i terminowość dostarczanych informacji,
- jakość dokumentów finansowych, np. biznesplanu, godne zaufania prognozy tendencji rozwojowej,

7) kryterium oceny - zabezpieczenie kredytu - analizuje i różnicuje się ocenę w zależności od:

- typu kredytobiorcy – spółka akcyjna, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, osoba fizyczna, firm państwowa, spółdzielnia, itp.

- ryzyka związanego z odzyskiwaniem należności w wyniku egzekucji konkretnego rodzaju zabezpieczenia – im bardziej płynne i egzekwowalne zabezpieczenie, tym wyższa ocena zabezpieczeń¹⁴².

W metodyce oceny zdolności kredytowej stosowanej przez bank BPH SA dominujące znaczenie mają kryteria mierzalne. Ma to na celu ograniczenie uznaniowości w szacowaniu ryzyka, co dotyczy szczególnie kryteriów niemierzalnych (subiektywnych). Kryteria obiektywne (porównywalne) obejmują łącznie 2/3 możliwych do uzyskania punktów. Do przeprowadzenia praktycznej analizy wskaźnikowej wykorzystuje się bazę informatyczną banku. Bank dysponuje aktualnymi danymi empirycznymi GUS, pozwalającymi na bieżące porównanie sytuacji ekonomiczno-finansowej w różnych przekrojach. Informacje te dotyczą zwłaszcza procesów ekonomiczno-finansowych zachodzących w gospodarce, sytuacji ekonomiczno-finansowej wybranych obszarów gospodarki: działów, gałęzi i branż, porównań i analiz wewnątrzbranżowych i międzybranżowych oraz określonych przedsiębiorstw¹⁴³.

Wszystkie dane potrzebne do oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstwo „RUTKOWSKI” dostarczyło wraz z wypełnionym wnioskiem kredytowym, który bank poddał analizie. Na jego podstawie wysunąć można następujące wnioski:

- wnioskodawcą jest osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą,
- przedsiębiorstwo prowadzi uproszczoną księgowość na podstawie książki przychodów i rozchodów,
- firma istnieje od 21 lat,
- przedsiębiorstwo nie posiada rachunku w banku BPH SA i nigdy nie zaciągało kredytu w tym banku,
- wnioskodawca przedłożył aktualne zaświadczenia z Urzędu Skarbowego oraz z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, z których wynika, że nie posiada zaległości w tych instytucjach,
- firma stara się o kredyt inwestycyjny w kwocie 200 tysięcy zł na okres 36 miesięcy celem sfinansowania otwarcia sklepu z częściami zamiennymi na terenie firmy,

¹⁴²Jaworski W.L. (pod red.); *Współczesny bank; op. cit.*; str. 383-388

¹⁴³Tamże; str. 386-388

- oferowane zabezpieczenie: przewłaszczenie lub zastaw rejestrowy wraz z cesją polisy ubezpieczeniowej,
- przedsiębiorstwo deklaruje spłatę kapitału i odsetek w ratach miesięcznych płatnych do 10-tego dnia każdego miesiąca w całym okresie kredytowania.

Tabela 16. Ocena sytuacji ekonomiczno-finansowej firmy „RUTKOWSKI” w BPH SA

Lp.	Kryterium oceny	Skala ocen	Stan na dzień 31.12.2011 r. w firmie "Rutkowski"	Stan na dzień 31.12.2012 r. w firmie "Rutkowski"	Ocena przyznana firmie "RUTKOWSKI"
I	Rentowność	10			
	• Rentowność aktywów i sprzedaży (ROA i ROS)		ROA = 1; ROS = 1	ROA = 2; ROS = 2	4
	– wysoka	5			
	– dobra	4			
	– średnia	3			
	– niska z tendencją wzrostu	2			
	– b. niska	1			
	– zerowa bądź ujemna	0			
	• Rentowność kapitału (ROE)		ROE = 1,8	ROE = 3,5	5
	– wysoka	5			
	– dobra zapewniająca środki na rozwój	4			
	– średnia zapewniająca pokrycie niezbędnych potrzeb rozwojowych	3			
	– niska zapewniająca rozwój w wysokim zakresie	2			
	– niska nie zapewniająca środków na rozwój	1			
– zerowa lub ujemna	0				
II	Płynność finansowa	10	CR = 0,47; QR = 0,25	CR = 0,52; QR = 0,26	1
	– bardzo dobra	10			
	– dobra z tendencją wzrostu	8			
	– dobra	6			
	– zadowolająca	5			
	– słaba (tendencje poprawy)	4			
	– słaba (tendencje stagnacyjne)	3			
	– słaba (tendencje regresowe)	1			
– brak płynności	0				

III	Sprawność zarządzania	8			
	bardzo dobra: znacznie lepsze niż przeciętne cykle inkasa należności, rotacji zapasów i spłaty zobowiązań	8	Wskaźnik rotacji należności w dniach = 13	Wskaźnik rotacji należności w dniach = 13	8
	dobra: lepsze od przeciętnych, z trendem do poprawy cykle inkasa należności, rotacji zapasów i spłaty zobowiązań	7			
	Przeciętna	5	Wskaźnik obrotu zapasami w dniach = 12	Wskaźnik obrotu zapasami w dniach = 12	
	słaba: gorsze od przeciętnych cykle inkasa należności, rotacji zapasów, spłaty zobowiązań	3	Wskaźnik okresu regulacji zobowiązań w dniach = 16	Wskaźnik okresu regulacji zobowiązań w dniach = 7	
	słaba z trendem do pogorszenia: wzrastające zamrożenie aktywów obrotowych, skrócenie okresu kredytu dla dostawców	1			
	Zła	0			
III	Poziom zadłużenia	10			
	• wskaźnik pokrycia: WK, WP I^o i II°, WPMO				
	– wysokie pokrycie majątku trwałego i obrotowego kapitałem własnym, niski poziom zadłużenia aktywów	5	wskaźnik kapitałowy = 0,58	wskaźnik kapitałowy = 0,56	0
	– dobre pokrycie z tendencją wzrostu; niski poziom zadłużenia	4	wskaźnik pokrycia I o = 0,89	wskaźnik pokrycia I o = 0,99	
	– średnie pokrycie z tendencją do stabilizacji, średni poziom zadłużenia	3	wskaźnik pokrycia II ^o = 0,89	wskaźnik pokrycia II o = 0,93	
	– niskie pokrycie z tendencją do wzrostu; znaczny poziom zadłużenia	2	wskaźnik pokrycia majątku obrotowego = 1,28	wskaźnik pokrycia majątku obrotowego = 0,92	
	– niskie pokrycie z tendencją spadkową; znaczny poziom zadłużenia	1			
	– bardzo niski poziom pokrycia; b. duże zadłużenie	0			
	• wskaźnik wiarygodności kredytowej WPOD				
	– wysoki	5	wskaźnik pokrycia obsługi długu = 0,07	wskaźnik pokrycia obsługi długu = 0,14	
	– dobry	4			
	– średni	3			
	– zadowalający	2			
	– minimalny	1			
	– poniżej minimum	0			

V	Firma	6			6
	– bardzo dobra	6			
	– dobra	4			
	– przeciętna	2			
	– zła	0			
VI	Zarządzanie firmą	6			
	– wysoka sprawność zarządzania, kadra wysoko kwalifikowana, profesjonalizm i wiarygodność udzielanych informacji	6			
	–ponadprzeciętna sprawność zarządzania, doświadczona kadra o sprawdzonych umiejętnościach menedżerskich	4			4
	– przeciętne	2			
	– słabe, pasywne	0			
VII	Zabezpieczenia kredytu	8			
	– pełnowartościowe, zróżnicowane i bardzo płynne	8			
	– pełnowartościowe, zróżnicowane, ale płynne	5			
	– pełnowartościowe, mało płynne	4			
	– niepełnowartościowe, trudne do wyegzekwowania	2			
	– słabe; nierealne odzyskanie należności	0			
Łączna liczba punktów		58			36

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Jaworski W.L. (pod red.); *Współczesny bank; op. cit.*;
 str. 384-387

Z powyższej tabeli wynika, że firma „RUTKOWSKI” uzyskała 36 punktów (na 58 możliwych do uzyskania) w łącznej ocenie kryteriów sytuacji ekonomiczno-finansowej. Następnym etapem systemu oceny kredytobiorców w banku BPH SA jest zaklasyfikowanie kredytobiorcy do odpowiedniej kategorii zdolności kredytowej na podstawie zdobytych punktów w analizie. Przedstawia to poniższa tabela.

Tabela 17. System oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej kredytobiorców stosowany przez BPH SA (dawniej PBK SA)

Opis sytuacji	Kategoria zdolności kredytowej	Oznaczenia cyfrowe	Ocena jednostkowa (liczba punktów)
Normalna	bardzo dobra (ryzyko niskie) dobra (ryzyko małe) średnia/standardowa (ryzyko średnie)	I II III	58-51 50-41 40-31
Może stanowić zagrożenie terminowej spłaty należności	poniżej standardu (ryzyko podwyższone)	IV	30-21
Ulega znacznemu pogorszeniu, zwłaszcza gdy pogorszone straty naruszają fundusz statutowy, kapitał akcyjny lub zakładowy, fundusz udziałowy	słaba (ryzyko wysokie)	V	20-11
Pogorszyła się w sposób nieodwracalny uniemożliwiający spłacenie długu	zła (strata nieunikniona)	VI	10-0

Źródło: Jaworski W.L. (pod red.); *Współczesny bank*; op. cit.; str. 389

Kolejnym etapem przygotowania decyzji kredytowej jest zaklasyfikowanie klientów do odpowiednich grup na podstawie drugiego kryterium oceny, tj. stanu regulowania należności bankowych. Jest to rozszerzenie zakresu przeprowadzonej wcześniej analizy sytuacji ekonomiczno-finansowej kredytobiorcy (w odniesieniu do kryteriów płynności i zadłużenia). W odniesieniu do nowych klientów bez zadłużenia podstawą oceny jest tylko pierwsze kryterium punktowej oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej. Pozostali kredytobiorcy (nowi z zadłużeniem w innych bankach oraz dotychczasowi z zadłużeniem w BPH SA) są dodatkowo oceniani z punktu widzenia terminowości regulowania należności bankowych, zgodnie z załącznikiem nr 1 do Zarządzenia 13/94 Prezesa NBP. Klasyfikacja (i oznaczenia literowe) należności bankowych według tego kryterium jest następująca:

A. Należności normalne:

- a) należności, w przypadku których nie pojawiły się żadne poważniejsze nieprawidłowości w spłatach kapitału i odsetek,

- b) należności posiadające gwarancje bądź poręczenia skarbu państwa lub Narodowego Banku Polskiego do wysokości tych gwarancji bądź poręczeń, bez względu na faktyczną sytuację ekonomiczno-finansową dłużnika,

B. Należności poniżej standardu:

- a) należności, w przypadku których opóźnienie w spłacie kapitału lub odsetek wynosi powyżej miesiąca i nie dłużej niż 3 miesiące,

C. Należności wątpliwe:

- a) należności, w przypadku których opóźnienie w spłacie kapitału lub odsetek wynosi powyżej 3 miesięcy i nie dłużej niż 6 miesięcy,

D. Należności stracone:

- a) należności, w przypadku których opóźnienie w spłacie kapitału lub odsetek wynosi powyżej 6 miesięcy,
- b) należności od dłużników postawionych w stan likwidacji, z wyjątkiem, gdy następuje ona na podstawie przepisów o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych lub w stan upadłości,
- c) należności od dłużników, przeciwko którym bank złożył wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego lub rozpoczął zaspokajania się przedmiotów zabezpieczeń w innym trybie,
- d) należności kwestionowane przez dłużników na drodze postępowania sądowego,
- e) należności od dłużników, których miejsce pobytu nie jest znane i których majątek nie został ujawniony¹⁴⁴.

Całościowy system oceny kredytobiorców polega na zestawieniu wcześniejszych jednostkowych ocen sytuacji ekonomiczno-finansowej w punktach oraz oceny stanu regulowania należności bankowych (opisowe kategorie kredytu). W ten sposób powstaje wynikowa ocena ogólna, tj. grupa kredytobiorców. System ten ilustruje poniższa tabela.

¹⁴⁴Jaworski W.L. (pod red.); *Współczesny bank*, op. cit.; str. 389-390

Tabela 18. Matryca klasyfikacyjna stosowana przez BPH SA (wcześniej PBK SA)

Regulowanie należności, kategoria należności			Sytuacja ekonomiczno-finansowa (ryzyko)					
			niskie	małe	średnie	podwyższone	wysokie	strata nieunikniona
			Kategoria zdolności kredytowej (liczba punktów)					
			I	II	III	IV	V	VI
			58-51	50-41	40-31	30-21	20-11	10-0
Ryzyko akceptowalne	A	normalna	IA	IIA	IIIA	IVA	VA	VIA
	B	poniżej standardu	IB	IIB	IIIB	IVB	VB	VIB
Ryzyko nie akceptowalne	C	wątpliwa	IC	IIC	IIIC	IVC	VC	VIC
	D	stracona	ID	IID	IIID	IVD	VD	VID
klienci obciążeni ryzykiem nie wymagającym tworzenia rezerw celowych, w świetle Zarządzenia nr 13/94 Prezesa NBP								
klienci obciążeni ryzykiem wymagającym tworzenia co najmniej 20% rezerw celowych								
klienci obciążeni ryzykiem wymagającym tworzenia co najmniej 50% rezerw celowych								
klienci obciążeni ryzykiem wymagającym tworzenia co najmniej 100% rezerw celowych								

Źródło: Jaworski W.L. (pod red.); *Współczesny bank; op. cit.*; str. 391

Konstrukcja matrycy dwuwymiarowej pozwala na jednoznaczne usytuowanie klienta zarówno z punktu widzenia jego sytuacji ekonomiczno-finansowej (6 kategorii o oznaczeniach cyfrowych I-IV według liczby punktów), jak i według stanu regulowania wierzytelności bankowych (4 kategorie o oznaczeniach literowych A-D). W konsekwencji akceptowalne ryzyko, nie wymagające dodatkowych zabezpieczeń w postaci rezerw celowych, dotyczy klientów zaliczanych do grup IA, IIA i IIIA. Pozostali są obciążeni zwiększonym ryzykiem kredytowym, co pociąga za sobą potrzebę tworzenia rezerw celowych¹⁴⁵.

Zakwalifikowanie kredytobiorcy do odpowiedniej grupy przesądza o warunkach kredytowania, tzn. stopniu dostępności kredytu. Warunki kredytowania przyjęte przez BPH SA (dawniej PBK SA):

¹⁴⁵Jaworski W.L. (pod red.); *Współczesny bank; op. cit.*; str. 393

- ✓ dla grup IA, IIA, IIIA – kredyt dostępny na warunkach zróżnicowanych stosownie do klasy ryzyka (uzgodnienia w zakresie: przyśpieszenia procedury rozpatrywania wniosku, rodzaju kredytu, poziomu stopy procentowej, zabezpieczenia – odstąpienia od części zabezpieczenia, warunków spłaty – karencja, itp.)
- ✓ dla grup IVA, IB, IIB oraz IIIB – kredyt dostępny tylko dla dotychczasowych kredytobiorców banku; konieczne wzmocnienie zabezpieczenia; klient pozostający pod stałą obserwacją,
- ✓ pozostałe grupy – kredyt w zasadzie niedostępny¹⁴⁶.

W wyniku syntetycznej oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej kredytobiorcy, można zaklasyfikować firmę „RUTKOWSKI” do odpowiednich kategorii.

Tabela 19. Syntetyczna ocena firmy „RUTKOWSKI” w banku BPH SA

Wyszczególnienie	Punktacja firmy „RUTKOWSKI”
Ocena łączna sytuacji ekonomiczno-finansowej	36 pkt
Kategoria zdolności kredytowej	IIIA – średnia, sytuacja normalna
Poziom i grupa ryzyka	Poziom standardowy – ryzyko banku średnie, akceptowalne
Dostępność kredytu	Kredyt dostępny na warunkach zróżnicowanych stosownie do klasy ryzyka

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej analizy

Podsumowując, w wyniku przeprowadzonych analiz sytuacji ekonomiczno-finansowych w banku BPH SA dla przedsiębiorstwa P.P.H.U. „RUTKOWSKI” stwierdzono, że przedsiębiorstwo posiada zdolność kredytową, a kredyt inwestycyjny, o który się stara jest dostępny na warunkach stosownych do klasy ryzyka.

¹⁴⁶Tamże; str. 392

4.4 Decyzja kredytowa i syntetyczna ocena ryzyka kredytowego przedsiębiorstwa P.P.H.U. „Rutkowski” w wybranych bankach

Syntetyczna ocena sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstwa „RUTKOWSKI”, obliczona na podstawie sumy ocen cząstkowych uzyskanych w przeprowadzonej analizie, zaklasyfikowała firmę do odpowiednich grup ryzyka kredytowego.

Tabela 20 przedstawia porównanie liczby punktów otrzymanych przez firmę w banku PKO BP i banku BPH SA w Nowym Sączu.

Tabela 20. Liczba punktów przyznanych przez banki przedsiębiorstwu „RUTKOWSKI”

Wyszczególnienie	<i>Bank PKO BP w Nowym Sączu</i>	<i>Bank BPH SA w Nowym Sączu</i>
Analiza wskaźnikowa	35	18
Analiza jakościowa	25	18
Ocena łączna	60	36
Grupa ryzyka	I b – ryzyko przeciętne	IIIA-ryzyko średnie/akceptowalne

Źródło : Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej analizy

Analiza powyższej tabeli ukazuje zasadnicze różnice w ocenie firmy „RUTKOWSKI” w obu analizowanych bankach, które wynikają nie tylko z sytuacji ekonomiczno-finansowej kredytobiorcy, ale również ze specyfiki działalności kredytowej banków PKO BP i BPH SA. W opinii obu banków przedsiębiorstwo posiada zdolność kredytową i przyznany mu został kredyt inwestycyjny.

W wyniku przeprowadzonej analizy w banku PKO BP, łączna ocena wszystkich analizowanych kryteriów wynosi 60 punktów na 90 możliwych do uzyskania. Sytuację ekonomiczno - finansową podmiotu określono jako normalną, natomiast ryzyko banku zaklasyfikowano do kategorii I-b, czyli ryzyka przeciętnego. Jako zabezpieczenie kredytu

zaproponowano weksel własny *in blanco*, który został wystawiony przez kredytobiorcę i podpisany przez poręczyciela. Dotychczas bank nie był zmuszony do wykorzystania zabezpieczeń poprzednio udzielonych kredytów firmie „RUTKOWSKI”, co wpływa na decyzję kredytową.

W banku BPH SA sumaryczna ocena wszystkich analizowanych kryteriów ekonomiczno-finansowych wynosi 36 punktów na 58 możliwych do uzyskania. Sytuację firmy określono jako normalną/średnią, natomiast ryzyko banku zaklasyfikowano do kategorii IIIA, czyli ryzyka standardowego, akceptowalnego. Zabezpieczeniem kredytu jest przewłaszczenie lub zastaw rejestrowy wraz z cesją polisy ubezpieczeniowej. Warunkiem udzielenia kredytu jest otwarcie w banku BPH SA rachunku przed podpisaniem umowy kredytowej, wpłata wymaganego wkładu własnego w wysokości 10 % wartości brutto przedmiotu kredytowania oraz ubezpieczenie przedmiotu kredytowania.

Na podstawie przeprowadzonej oceny zdolności kredytowej firmy „RUTKOWSKI”, banki PKO BP oraz BPH SA podejmują decyzje dotyczące warunków kredytowych. Przedstawia je tabela 21.

Firmie P.P.H.U. „RUTKOWSKI” przyznano kredyt w obu bankach. W banku PKO BP jest to Kredyt Inwestycyjny MSP, przeznaczony dla wszystkich przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą i działających na rynku co najmniej 18 miesięcy. Można go przeznaczyć na finansowanie wszelkich przedsięwzięć inwestycyjnych związanych z modernizacją prowadzonej działalności. Natomiast bank BPH SA oferuje firmie Prosty Kredyt Inwestycyjny, który przeznaczony jest w szczególności na zakup urządzeń i maszyn oraz budowę i rozbudowę budynków gospodarczych. Korzyścią tego kredytu jest pominięcie procedury weryfikacji biznesplanu. Wybór rodzaju kredytu i banku zależy wyłącznie od właściciela firmy, który będzie się zapewne kierował korzystniejszą ofertą. W tym przypadku lepsze warunki oferuje bank PKO BP, który ocenił klienta również przez pryzmat długotrwałej i bezkonfliktowej współpracy. Dla banku taki klient jest bardziej wiarygodny, niż nowy potencjalny kredytobiorca, dlatego można mu zaoferować korzystniejsze oprocentowanie i pominięcie wielu żmudnych procedur.

Tabela 21. Decyzja kredytowa banków dla przedsiębiorstwa „RUTKOWSKI”

Warunki kredytowe	PKO BP	BPH SA
Rodzaj kredytu	Kredyt inwestycyjny MSP	Prosty kredyt inwestycyjny
Kwota kredytu	200 000 zł	200 000 zł
Okres kredytowania	36 miesięcy	36 miesięcy
Oprocentowanie	zmienne (marża banku + WIBOR)	stałe (marża banku + WIBOR)
Wysokość prowizji	opłata za uruchomienie: od 0,80 do 3,50 % opłaty za wcześniejszą spłatę : 0,50 % opłaty za wniosek : 0,10 % od 150,00 PLN podwyższenie kwoty kredytu : od 0,80 do 3,50 % wydanie promesy kredytowej : 150,00 PLN za przewalutowanie : 1,00 % za zmiany warunków umowy : 100,00 PLN	provizja od udzielonego kredytu: jednorazowo 2 % kwoty kredytu; opłata za wcześniejszą spłatę: 0,01 % kwoty kredytu pozostałego do spłaty zgodnie z obowiązującym harmonogramem spłat; provizja za rozpatrzenie wniosku: 150 zł; provizja od niewykorzystanych środków: 0 %; prowizja przygotowawcza: 0 zł;
Wykorzystanie kredytu	w formie bezgotówkowej na rachunku kontrahenta	w formie bezgotówkowej na rachunku kontrahenta
Splata kapitału i odsetek	10 każdego miesiąca przez cały okres kredytowania	10 każdego miesiąca przez cały okres kredytowania
Zabezpieczenie	weksel własny <i>in blanco</i> wystawiony przez kredytobiorcę i podpisany przez poręczyciela	udział własny: 10 % wartości brutto przedmiotu kredytowania
		przewłaszczenie lub zastaw rejestrowy wraz z cesją polisy ubezpieczeniowej
		cesja wierzytelności od kontrahentów
Dodatkowe korzyści:	możliwość wcześniejszej spłaty kredytu	brak biznesplanu
	karencja w spłacie kapitału kredytu 1 miesiąc od terminu zakończenia inwestycji zgodnie z biznesplanem	3-miesięczna karencja w spłacie kredytu w okresie realizacji inwestycji
	możliwość wyboru waluty: PLN, CHF, EUR, USD	możliwość wcześniejszej spłaty kredytu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie banku PKO BP i banku BPH SA

Reasumując, w opracowaniu określono zależności pomiędzy oceną zdolności kredytowej przedsiębiorstw w bankach komercyjnych, a jej wpływem na ocenę ryzyka kredytowego banku. Na podstawie przeprowadzonych badań i analizy sformułowano następujące wnioski:

1. Z przeprowadzonej analizy porównawczej dwóch banków wynika, że wykorzystują one szeroką gamę wskaźników do oceny sytuacji finansowo-ekonomicznej przedsiębiorstwa. Częściowo różnią się one od siebie i nadawane są im inne wagi w zależności od polityki kredytowej banku. Wynika to ze zróżnicowanej proporcji wskaźników w analizie zdolności kredytowej. Wartość analityczna i jakość dużej liczby wskaźników jest różna, a wykorzystanie większej liczby wskaźników pozwala na pogłębienie analizy.

2. Podejście banków do oceny zdolności kredytowej jest zróżnicowane. W badanych procedurach bankowych zaobserwowano przyznawanie różnych wag wskaźnikom finansowym z zakresu analizy ilościowej, co wynika głównie z przyjęcia przez daną placówkę innej bazy porównawczej, która determinuje wyniki credit-scoringu. Świadczy o tym odmienna ocena przedsiębiorstwa w dwóch różnych bankach.

3. W obu bankach większe znaczenie przypisano obszarowi związanemu z analizą finansową, czyli czynnikom jakościowym. Inaczej natomiast prezentują się poszczególne wagi wskaźników finansowych. Bank PKO BP za najważniejsze uznaje i najwięcej punktów przyznaje wskaźnikom odpowiedzialnym za badanie rentowności firmy. Tuż za nimi uplasowały się w kolejności wskaźniki zadłużenia i płynności finansowej, a na końcu sprawności działania. Bank BPH SA natomiast za równorzędne uznaje wskaźniki rentowności, płynności finansowej oraz zadłużenia, którym przyznane zostały takie same ilości punktów i ta sama waga. Tylko obszar związany ze sprawnością działania oceniany jest niżej i przypisana jest mu najmniejsza liczba punktów.

4. W przypadku oceny elementów subiektywnych, bardziej rozbudowaną formę analizy prowadzi bank PKO BP, który analizuje aż cztery kryteria czynników, mianowicie: pozycję na rynku, charakter branży, kierownictwo oraz wiarygodność firmy w banku. Najwyżej punktowana jest pozycja na rynku, za równorzędne uznaje się charakter branży i kierownictwo, natomiast najniżej punktowane są kontakty firmy z bankiem. To ostatnie kryterium ma znaczenie w przypadku długoletniej współpracy z potencjalnym kredytobiorcą. W przypadku banku BPH SA punktowane są następujące czynniki: firma, zarządzanie firmą i zabezpieczenie kredytu.

Największą ilość punktów można uzyskać za ostatnie kryterium w przypadku, gdy zabezpieczenie kredytu jest pełnowartościowe, zróżnicowane i bardzo płynne.

5. Na podstawie uzyskanej punktacji z oceny ekonomiczno-finansowej poszczególnych kryteriów, firma jest podporządkowywana do odpowiedniej klasy ryzyka bankowego. W analizowanym przypadku przedsiębiorstwo znalazło się w trzeciej klasie ryzyka, która jest jedynie inaczej charakteryzowana w poszczególnych bankach. W banku PKO BP jest to klasa I-c ryzyka bankowego, natomiast w banku BPH SA klasa IIIA. Bardziej rozbudowaną formę klasyfikacji ryzyka banku proponuje BPH SA, który wyróżnia aż 24 klasy ryzyka kredytowego, podczas gdy w PKO BP tych klas jest tylko 6.

6. Jak wynika z przeprowadzonej analizy, badanie zdolności kredytowej przedsiębiorstw jest niewątpliwie metodą minimalizacji ryzyka kredytowego banku. Wysokie ryzyko kredytowe zależne jest od prawdopodobieństwa niespłacenia kredytu. Najlepszą formą weryfikacji, czy potencjalny kredytobiorca jest zdolny wywiązać się ze swoich zobowiązań, jest badanie i ocena jego zdolności kredytowej, zgodnie z przyjętą przez konkretny bank procedurą, ujednoczoną dla określonych kryteriów dla wszystkich przedsiębiorstw, czyli rating.

Zakończenie

Głównym celem pracy było przybliżenie problematyki minimalizacji ryzyka bankowego, a w szczególności analiza procedur badania zdolności kredytowej przez banki i jej wpływ na ograniczanie ryzyka kredytowego. Zaprezentowano teoretyczne aspekty zarządzania ryzykiem przez instytucje bankowe oraz sposoby jego zmniejszania.

Zasadniczą przesłanką tej pracy było przedstawienie różnic występujących w procedurach bankowych, stosowanych przez dwa różne banki komercyjne, które posiadają własne, indywidualne metody oceny zdolności kredytowej firmy i ryzyka związanego z kredytowaniem.

Reasumując, ryzyko jest nieodłącznie związane z działalnością instytucji finansowych, ale można wpłynąć na jego poziom przez aktywne nim zarządzanie. Jednym z podstawowych warunków skutecznego zarządzania ryzykiem jest jego pomiar. Banki mogą zapobiegać nadmiernemu ryzyku kredytowemu poprzez odpowiednio sformułowane warunki umowy kredytowej oraz przeprowadzając rzetelną ocenę potencjalnych kredytobiorców. W konsekwencji analizy albo decydują się na podjęcie ryzyka, albo go unikają i rezygnują z finansowania. Banki z reguły dodatkowo się zabezpieczają poprzez przenoszenie ryzyka lub jego części na inny podmiot, przyjmując jako zabezpieczenie transakcji kredytowej poręczenie osoby trzeciej lub gwarancję innej instytucji, a także żądając ubezpieczenia transakcji przez firmę ubezpieczeniową.

Najczęściej stosowaną metodą minimalizowania ryzyka kredytowego jest weryfikacja wiarygodności kredytowej i wypłacalności klientów w celu wykluczenia sytuacji udostępnienia środków klientowi mało wiarygodnemu lub takiemu, którego utrata wypłacalności jest bardzo prawdopodobna. W ocenie zdolności kredytowej banki stosują rating, czyli system oceny, który pozwala na stosowanie jednolitych ocen potencjalnych kredytobiorców, a także stwarza możliwości wyboru klientów, których można zaliczyć do grupy ryzyka akceptowanego przez bank. Jest to również instrument szybkiego monitoringu kredytowego.

W pracy objęto analizą dwa banki, czyli PKO BP oraz BPH SA, w których funkcjonują odmienne systemy oceny zdolności kredytowej podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Zasadniczym powodem stosowania różnych modeli oszacowywania ryzyka kredytowego jest zakres wiarygodnych i rzetelnych informacji ekonomiczno-finansowych, które można uzyskać od podmiotów ubiegających się o kredyt. Uwzględniana w nich jest ocena

jakościowa przedsiębiorstwa oraz sytuacja finansowa na podstawie przedłożonych dokumentów takich jak bilans, rachunek zysków i strat oraz biznesplan. Badane banki wykorzystują podczas analizy wiarygodności kredytowej klienta wskaźniki płynności, rentowności finansowej, sprawności działania oraz zadłużenia. Przy podejmowaniu decyzji kredytowej uwzględnia się również takie czynniki, jak pozycja firmy na rynku, charakter branży, kwalifikacje kierownictwa, współpraca z bankiem, oferowane zabezpieczenie, a także porównuje się otrzymane wyniki z wielkościami charakteryzującymi daną branżę.

Na podstawie przeprowadzonej analizy udowodniono, że czynniki jakościowe oraz ilościowe nie są równoważne w praktyce badanych banków. Różnice te wpływają na odmienny system szacowania ryzyka kredytowego. Przykładowo w banku PKO BP za najważniejszy wskaźnik oceny finansowej uznaje się ten odpowiedzialny za rentowność firmy i jemu przyznaje się najwięcej punktów podczas analizy wskaźnikowej. W banku BPH SA ten sam czynnik jest natomiast traktowany równorzędnie z innymi, co może zasadniczo zmienić wynik końcowy oceny. Pierwszy bank inaczej podchodzi do współpracy z długoletnim klientem, który posiada historię kredytową w banku i dotychczas nie zalegał z płatnościami, natomiast w drugim banku większą rolę odgrywa zabezpieczenie kredytu. Na podstawie tych i innych różnic, to samo przedsiębiorstwo może otrzymać dużo niższą notę w ogólnej klasyfikacji, a to przesądza o przydzieleniu go do niższej klasy ryzyka i ewentualności nie przyznania kredytu. Fakt ten potwierdza tylko hipotezę, która zakłada, że stosowane w bankach odmienne metody oceny zdolności kredytowej, wynikające z indywidualnej specyfiki polityki kredytowej, mają wpływ na ocenę ryzyka kredytowego.

Należy podkreślić, że wykorzystywany przez oba banki system oceny kredytobiorcy na podstawie metody punktowej nie jest bezbłędny, co naraża bank na ryzyko podjęcia złej decyzji kredytowej. W celu uzupełnienia metod kompleksowo opisujących sytuację finansową przedsiębiorstwa, należałoby dodatkowo przeprowadzić analizę dyskryminacyjną, która dyskwalifikuje wszystkie czynniki subiektywne i opiera się wyłącznie na danych finansowych. Tylko wówczas, posługując się uzupełniającymi się metodami oceny kredytobiorcy, można byłoby w sposób rzetelny oszacować ryzyko kredytowe dla banku.

Bibliografia

- 1) Bednarski L.; *Analiza finansowa w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994 r.
- 2) Bereza S., *Zarządzanie ryzykiem bankowym*, Związek Banków Polskich, Warszawa 1995r.
- 3) Białek G.; *Podstawy zarządzania pieniądzem w banku komercyjnym*; Biblioteka Bankowca, Warszawa 1994 r.
- 4) Bieluk J., Doliwa A., Malarewicz-Jakubów A., Mróz T.; *Z zagadnień prawa rolnego, cywilnego i samorządu terytorialnego*; Wydawnictwo Temida 2; Białystok 2012 r.
- 5) Borys G.; *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku*; Wydawnictwo Naukowe PWN; Warszawa-Wrocław 1996 r.
- 6) Büschgen H.E., *Przedsiębiorstwo bankowe. Tom I*; Wydawnictwo POLTEXT; Warszawa 1997 r.
- 7) Capiga M.; *Działalność kredytowa monetarnych instytucji finansowych*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2006 r.
- 8) Chudzik R.; *Segmentacja portfela kredytowego*; cz. I; „Bank i Kredyt”; nr 7; 1993 r.
- 9) Cwynar W., Patena W.; *Podręcznik do bankowości. Rynki, regulacje, usługi*; Wydawnictwo Oficyna WoltersKluwer Polska; Warszawa 2007 r.
- 10) Dębski D.; *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw. Część 2*; Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne; Warszawa 2006 r.
- 11) Dębski W., *Ryzyko bankowe*, „Bank i Kredyt”, październik 1994 r.
- 12) Domański C.; *Nieklasyczne metody oceny efektywności i ryzyka. Otwarte fundusze emerytalne*, PWE, Warszawa 2011 r.
- 13) Dudycz T.; *Analiza finansowa*; Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu; Wrocław 1999 r.
- 14) Dziuba-Burczyk A., *Podstawy rachunkowości w świetle międzynarodowych standardów*; Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne Sp. z o.o., Kraków 2003 r.
- 15) Fedorowicz Z.; *Ryzyko bankowe*; Wydawnictwo Prywatnej Wyższej Szkoły Biznesu i Administracji; Warszawa 1996 r.

- 16) Fojcik – Mostalska E.; *Prawo bankowe Unii Europejskiej*; Unimex; Wrocław 1996 r.
- 17) Golec M., Janik B., Nowohońska H.; *Wstęp do bankowości*; Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu; Poznań 1998 r.
- 18) Gołębiowski G., Tłaczała A.; *Analiza finansowa w teorii i w praktyce*. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009 r.
- 19) Gromadzki L.J.; *Gwarancyjne sposoby zabezpieczeń bankowych*; Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania w Warszawie, Warszawa 2001 r.
- 20) Gruszka B., Zawadzka Z.; *Ryzyko w działalności bankowej. Zabezpieczenia systemowe*; Szkoła Główna Handlowa; Warszawa 1992 r.
- 21) Heffernan S.; *Nowoczesna bankowość*; Polskie Wydawnictwo Naukowe PWN; Warszawa 2007 r.
- 22) Heropolitańska I., Jagodzińska-Serafin E., Kruglak J., Ryzewska S.; *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*; Wydawnictwo TWIGGER SA, Warszawa 1999 r.
- 23) Iwanicz-Drozdowska M., Nowak A., *Ryzyko bankowe*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2002 r.
- 24) Jajuga K.(pod red.); *Zarządzanie ryzykiem*; Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007 r.
- 25) Jajuga K., Jajuga T.: *Inwestycje. Instrumenty finansowe, ryzyko finansowe, inżynieria finansowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002 r.
- 26) Janc A., Kraska M.; *CREDIT-SCORING nowoczesna metoda oceny zdolności kredytowej*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 2001 r.
- 27) Jaworski W.L. (pod red.), *Współczesny bank*; Wydawnictwo POLTEXT; Warszawa 1998 r.
- 28) Jaworski W.L.(pod red.); *Banki polskie u progu XXI wieku*; Wydawnictwo POLTEXT, Warszawa 1999 r.
- 29) Jaworski W.L., Krzyżkiewicz Z., Kosiński B.; *Banki. Rynek, operacje, polityka*; Wydawnictwo POLTEXT; Warszawa 2000 r.
- 30) Jaworski W.L., Krzyżkiewicz Z., Puławski M., *Leksykon bankowo-giełdowy*, Wydawnictwo POLTEXT, Warszawa 1998 r.
- 31) Jaworski W.L., Zawadzka Z.; *Bankowość. Podręcznik akademicki*; Wydawnictwo POLTEXT, Warszawa 2001 r.

- 32) Jog V., Suszyński C.; *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*; Wydawnictwo CIM; Warszawa 2001 r.
- 33) Kaszubski R., Tupaj-Cholewa A.; *Prawo bankowe*; Oficyna Wydawnicza WoltersKluwer Polska, Warszawa 2010 r.
- 34) Kaszubski R.W.; *Funkcjonalne źródła prawa bankowego publicznego*; Kantor Wydawniczy Zakamycze; WoltersKluwer Polska; 2006 r.
- 35) Kiziukiewicz T., *Rachunkowość*, Ekspert Wydawnictwo i Doradztwo, Wrocław 2001 r.
- 36) Koleśnik J.; *Zabezpieczenia w bankowości – aspekty prawne i wymogi regulacyjne*; Oficyna Wydawnicza WoltersKluwer Polska, Warszawa 2008 r.
- 37) Koterwas M., *Bazyłejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego i jego wpływ na kształt nadzoru bankowego na świecie*, „Bank i Kredyt” nr 10; 2003 r.
- 38) Koźmiński A.K.; Piotrowski W. (pod red.); *Zarządzanie. Teoria i praktyka*; Wydawnictwo Naukowe PWN; Warszawa 2010 r.
- 39) Krzyżkiewicz Z., *Podręcznik do nauki bankowości*, Biblioteka Menadżera i Bankowca, Warszawa 1994 r.
- 40) Kulawik J.; *Modele scoringowe w kredytowaniu rolnictwa USA i Kanady*; „Bank i Kredyt”; lipiec-sierpień 1996 r.
- 41) Kwaśnik Z., Żukow W., (pod red.); *Współczesne problemy ekonomiczne jako wyzwanie dla zmieniającej się gospodarki*; Radomska Szkoła Wyższa w Radomiu; Radom 2010 r.
- 42) Lewandowski D.; *Analiza ryzyka walutowego*; Centrum Edukacji i Rozwoju Biznesu Olympus, Warszawa 1995 r.
- 43) Lewandowski D.; *Bezpieczne zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku komercyjnym*; Wydawnictwo Olympus Centrum Edukacji i Rozwoju Biznesu S.A.; Warszawa 1994 r.
- 44) Matuszczyk A., *Przyglądając się kredytobiorcom*, „Bank Miesięcznik Finansowy”, nr 2 (125)
- 45) Mayland P.F.; *Ocena i kontrola ryzyka kredytowego bankowych usług operacyjnych*; Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998 r.
- 46) Ofiarski Z.; *Prawo bankowe*; WoltersKluwer Polska; Warszawa 2011 r.
- 47) Olszewski D.; *Podstawy analizy finansowej przedsiębiorstwa*; Wydawnictwo OLYMPUS Centrum Edukacji i Rozwoju Biznesu; Warszawa 1992 r.

- 48) Olzacka B., Pałczyńska-Gościniak R.; *Jak oceniać firmę. Metodyka, badania, przykłady liczbowe*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr Sp. z o.o.; Gdańsk 2004 r.
- 49) Opolski K. (pod red.), *ABC bankowości*, Instytut Naukowo-Wydawniczy Olympos CE i RB, Warszawa 1998 r.
- 50) Patterson R., *Poradnik kredytowy dla bankowców*, Wydawnictwo TWIGGER, Warszawa 2002 r.
- 51) Rajczyk M., *Podstawy bankowości komercyjnej*, Fundacja Edukacji Ekonomicznej, Bielsko Biała 1997 r.
- 52) Rajczyk M.; *Interesy jednostek gospodarczych w bankach komercyjnych. Uwarunkowania-usługi-kalkulacje*; Wydawnictwo CHW Comfort; Katowice 1993 r.
- 53) Rogowska E.; *Rezerwy na ryzyko związane z działalnością banków*; Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania nr 24; Uniwersytet Szczeciński
- 54) Rogowski W., Grzywacz J., *Ryzyko kredytowe – pojęcie oraz klasyfikacje*, Bank i Kredyt, październik 1999 r.
- 55) Ruśkowski E., Zawerucha I.; *Finanse publiczne i prawo finansowe w Europie Centralnej i Wschodniej w warunkach kryzysu finansowego*; Wydawnictwo Temida 2; Białystok-Lwów 2010 r.
- 56) Rymek A. (pod red.), *Kredyty, poradnik dla praktyków*, TWIGGER, Warszawa 1993 r.
- 57) Ryzewska S.; *Bankowa analiza przedsiębiorstwa dla potrzeb oceny ryzyka kredytowego*; Wydawnictwo TWIGGER; Warszawa 2002 r.
- 58) Schaer W.; *Kredyt bankowy. Tom II*, Związek Banków Polskich; Warszawa 1996 r.
- 59) Sierpińska M., Jachna ,*Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, PWN 2004 r.
- 60) Skoczyła W.; *Zakres i sposób ustalania wskaźników stosowanych do analizy finansowej przedsiębiorstw*; „Rachunkowość nr 2”; 2004 r.
- 61) Skov N.A., *Finanse i zarządzanie*, Placet, Warszawa 1991 r.
- 62) Szambelańczyk J. (pod red.); *Zarządzanie bankiem spółdzielczym*; Wydawnictwo WSB Poznań, Poznań 1997 r.
- 63) Śnieżek E., Jaroszczak A., Mazuchowska B., Stępień-Andrzejewska J., Żurawska J.; *Wprowadzenie do rachunkowości - przykłady, zadania, testy, komentarze*; Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 2003 r.

- 64) Troicka-Sosińska R., *Zabezpieczenie należności pieniężnych*, C.H. Beck, Warszawa 1997 r.
- 65) Turlej J., *Strategia i taktyka zarządzania ryzykiem kredytowym*, "Bank i Kredyt", nr 10, 1994 r.
- 66) Ustawa z 28 kwietnia 1936 r. - Prawo wekslowe (Dz. U. z 1936 r. Nr 37, poz. 282, z 2006 r. Nr 73, poz. 501, z 2012 r. poz. 1529)
- 67) Ustawa z 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. nr 19, poz. 147)
- 68) Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny; (Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93)
- 69) Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2012 r. poz. 1376, z późn. zm.)
- 70) Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn.: Dz. U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694 z późn. zm.)
- 71) Wakuliński M.; *Ryzyko kredytowe*; „Gazeta Bankowa” Nr 5; 1994 r.
- 72) Waśniewski T, Skoczylas W.; *Teoria i praktyka analizy finansowej w przedsiębiorstwie*; Wydawnictwo Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce; Warszawa 2004 r.
- 73) Waśniewski T., Skoczylas W.; *Analiza rentowności przedsiębiorstwa*; „Rachunkowość” nr 11/93
- 74) Wędzki D.; *Analiza wskaźnikowa sprawozdania finansowego: Sprawozdanie finansowe, Tom I*; WoltersKluwer Polska, Warszawa 2009 r.
- 75) Wiatr M.S.; *Ograniczanie koncentracji kredytowej banku*; „Bank i Kredyt” 1995 r.
- 76) *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*; Wydawnictwo Naukowe PWN; Warszawa 2013 r.
- 77) Wierzba R. (pod red.), *Studium bankowości. Tom I*, Gdańska Akademia Bankowa, Gdańsk 1998 r.
- 78) *Zasady postępowania przy udzielaniu kredytów inwestycyjnych, wskazówki metodyczne*, Bank PKO BP, 2011 r.
- 79) Zawadzka Z., *Zarządzanie ryzykiem w banku komercyjnym*, Wydawnictwo POLTEXT, Warszawa 2000 r.

Spis tabel

Tabela 1. Schemat bilansu.....	76
Tabela 2. Rachunek zysków i strat w wariancie porównawczym i kalkulacyjnym.....	78
Tabela 3. Sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych.....	81
Tabela 4. Analiza SWOT przedsiębiorstwa na podstawie materiałów wewnętrznych banku.....	87
Tabela 5. Zestawienie podstawowych informacji o firmie „RUTKOWSKI”	117
Tabela 6. Analiza SWOT firmy „RUTKOWSKI”	118
Tabela 7. Uproszczony bilans P.P.H.U. „RUTKOWSKI” za lata 2011-2012.....	120
Tabela 8. Struktura aktywów i pasywów firmy P.P.H.U. „RUTKOWSKI”	121
Tabela 9. Rachunek zysków i strat P.P.H.U. „RUTKOWSKI” w latach 2011-2012.....	123
Tabela 10. Ocena punktowa czynników ilościowych firmy „RUTKOWSKI” w banku PKO BP.....	126
Tabela 11. Ocena punktowa czynników subiektywnych firmy „RUTKOWSKI” w banku PKO BP.....	129
Tabela 12. Klasy sytuacji ekonomiczno – finansowej.....	130
Tabela 13. Klasy ryzyka bankowego w zależności od terminowości spłaty kredytu.....	131
Tabela 14. Klasy ryzyka bankowego w zależności od poziomu i grupy ryzyka oraz dostępności kredytu.....	131
Tabela 15. Syntetyczna ocena firmy „RUTKOWSKI” w banku PKO BP.....	132
Tabela 16. Ocena sytuacji ekonomiczno-finansowej firmy „RUTKOWSKI” w BPH SA.....	137
Tabela 17. System oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej kredytobiorców stosowany przez BPH SA (dawniej PBK SA).....	140
Tabela 18. Matryca klasyfikacyjna stosowana przez BPH SA (wcześniej PBK SA).....	142
Tabela 19. Syntetyczna ocena firmy „RUTKOWSKI” w banku BPH SA.....	143
Tabela 20. Liczba punktów przyznanych przez banki przedsiębiorstwu „RUTKOWSKI”.....	144
Tabela 21. Decyzja kredytowa banków dla przedsiębiorstwa „RUTKOWSKI”.....	146

Spis rysunków

Rysunek 1. Rodzaje ryzyka podejmowanego przez bank przy udzielaniu kredytu.....	12
Rysunek 2. Czterokryterialna klasyfikacja ryzyka bankowego.....	15
Rysunek 3. Elementy (fazy) zarządzania ryzykiem kredytowym.....	29
Rysunek 4. Klasyfikacja analiz ryzyka kredytowego w bankach.....	31
Rysunek 5. Sposoby zabezpieczenia wierzytelności bankowych.....	58
Rysunek 6. Schemat postępowania przy udzielaniu kredytu.....	70